

T.C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
MEDENİYETLER İTTİFAKI ENSTİTÜSÜ
MEDENİYET ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇEVİRİMİÇİ İSLAMİ AKTİVİZM: GEZİ
SONRASI İSTANBUL'UNDA ÜNİVERSİTELİ KIZ
ÖĞRENCİLERİN SOSYAL MEDYA KULLANIMI

AFRA ABDEL HALİM

120401011

TEZ DANIŞMANI

YRD. DOÇ. DR. NAGİHAN HALİLOĞLU

TEZ EŞ DANIŞMANI

PROF. DR. BRUCE LAWRENCE

İSTANBUL 2014

T.C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
MEDENİYETLER İTTİFAKI ENSTİTÜSÜ
MEDENİYET ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇEVİRİMİÇİ İSLAMİ AKTİVİZM:
GEZİ SONRASI İSTANBUL'UNDA
ÜNİVERSİTELİ KIZ ÖĞRENCİLERİN SOSYAL
MEDYA KULLANIMI

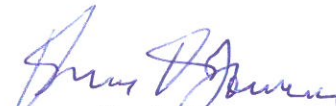
AFRA ABDEL HALİM

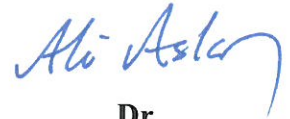
120401011

Enstitü Anabilim Dalı : Medeniyet Araştırmaları

Bu tez 16.06.2014 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği /Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr.
Recep ŞENTÜRK
Jüri Başkanı

Prof. Dr.
Bruce LAWRENCE
Jüri Üyesi

Dr.
Ali Aslan
Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr.
Nagihan HALİLOĞLU
Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr.
Ashı Telli AYDEMİR
Jüri Üyesi

BEYAN

Bu tezin yazımında bilimsel ahlâk kurallarının gözetildiğini, başkalarının eserlerinden yararlanırken bilimsel normlara uygun olarak kaynak gösteriminin yapıldığını, kullanılan veriler üzerinde herhangi bir değişiklik yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışmasına ait olarak sunulmadığını beyan ederim.

AFRA ABDEL HALIM

ÖZ

Küreselleşmenin yansımalarını en belirgin şekilde inceleyebileceğimiz alanlardan biri olan ‘sosyal medya aktivizmi’, diğer adıyla ‘dijital aktivizm’ tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de ciddi etkiler yaratarak son yıllarda toplumun şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu çalışma sosyal medya aktivizminin toplumun belirli bir kesimi tarafından nasıl kullanıldığını ve bunun sonucu olarak kamusal alanı şekillendirmede nasıl bir rol oynadığını incelemek üzere yola çıkmıştır. Bu çerçevede sanal tartışmaların gerçek dünyada değişikliğe yol açıp açmayacağı ve muhafazakâr kesim için ne gibi yeni toplumsal seçenekler sağladığı incelenmiştir. Farklı üniversitelerde okuyan ve muhafazakâr olarak değerlendirilen kız öğrencilerin sosyal medya ve dijital aktivizm üzerindeki görüşleri ve kullanım şekilleri mülakat yoluyla incelenmiştir. Elde edilen görüş ve verileri değerlendirebilmek için Türkiye’de muhafazakârlık ve sosyal medya aktivizmi konuları tartışılmıştır. Bu olguların bir araya gelerek ne tür bir toplumsal değişime önayak olduğu ve bunların doğurduğu etkiler üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Muhafazakârlık, Sosyal Medya, Aktivizm, Dijital, Modernleşme, Twitter, Facebook, Toplumsal Değişim, Gezi Parkı

ABSTRACT

The goal of this study is to explore the social media activism of female Turkish university students in an attempt to provide a wider framework about the ongoing discussion of social media activism in Turkey. While most current analyses in Turkey have been focused on secular and anti-government social media activism, conservative use of social media activism and its implications are usually ignored or given minor consideration. This study looks at conservative Muslim university women. It questions how social media activism might lead them to advocate change in the Turkish public sphere, at once exploring possibilities to foster more than online network solidarity and also providing them new social options. Thirty students were interviewed for this study. Their narratives highlight differences and show a spectrum of approaches to the public sphere and to social media activism. What results is the nuanced analysis of a complex society in transition. Our findings are two-fold: 1) that social media activism has indeed become an important tool to change societies but 2) it is susceptible to media manipulation, as existing power structures try to adjust in order to maintain their status and influence in 21st century Istanbul.

Keywords: Conservative, Social Media, Activism, Digital, Modernization, Social Change, Twitter, Facebook, Gezi Park

ÖNSÖZ

21. yüzyılın ilk çeyreğinde dünya genelinde internetin erişilebilirlik oranlarının artışı ve sosyal medya kavramının ortaya çıkışıyla pek çok kavram biçim değiştirmiş, yeni boyutlar kazanmıştır. Özellikle de gençler kendilerini özgürce ifade edebilecekleri bir mecra bulmuş ve bu alanı çok geniş ve farklı amaçlar için kullanmaya, şekillendirmeye başlamışlardır. Sosyal medyanın topluma hızla ulaşan bir araç olarak siyasi ve toplumsal konularda yaygın bir biçimde kullanılması dünyanın hemen her yerinde dijital aktivizm hareketini başlatmıştır. Bunun en belirgin örneklerinden biri olan Arap Baharı, sosyal medyanın toplumsal dengeleri etkileyebilecek ciddi bir gücü olduğunu da dünya kamuoyuna göstermiştir.

Bu çalışmanın hedefi de sosyal medyanın bu güçlü etkisinin Türkiye için, özellikle de Türkiye’deki muhafazakâr kesim için ne derecede etkili olduğunu ve bu durumun gençler tarafından nasıl algılanıp adapte edildiğini göstermenin yanı sıra dijital aktivizm ve toplumsal değişimin nasıl etkileştiğini incelemek ve değerlendirmektir. Türkiye’de özellikle son yıllarda artan sosyal medya aktivizminin etkileri ve limitleri akademik ortamda tartışılmaya başlanmış olsa da bu alanda yapılmış ayrıntılı çalışmalar oldukça sınırlıdır. Çalışmaların önemli bir kısmının Gezi parkı olaylarını konu edinmesi ile sosyal medya aktivizminin toplumun tek bir kesiminde aktif rol oynadığı tablosu ortaya çıkmaktadır. Bu tez “muhafazakâr” değerleri taşıdığı düşünülen gençlerin sosyal medya aktivizmine odaklanmaktadır. Bu yüzden de pek çok kesim tarafından farklı yaklaşımlarla değerlendirilen, çoğunlukla olumsuz bir anlam yüklenerek kullanılan “muhafazakâr” kavramının üzerinde durmuştur.

Araştırma süresince mülakat yapılan otuz öğrenciden sekizi erkek öğrenci olmakla birlikte çalışmanın üniversiteli kız öğrencileri merkeze alması hem araştırmanın daraltılması hem de sonuçların anlamlı yorumlara imkân vermesi gereğinden kaynaklanmaktadır. Çalışmanın daha geniş tutulması hem katılımcıların dikkatle seçilmesine imkân vermeyecek, hem de araştırmanın ölçütlerine ne derece uydukları ile ilgili yeterli bilgi sahibi olunması noktasında sıkıntılar doğurabilecekti. Bu ölçekte bir çalışma elbette bahsi geçen kesimin duyarlılıklarını, hedeflerini ve

yaşam tarzlarını tam olarak yansıtamayacak olmakla birlikte genel bir çerçeve çizmesi bakımından önem arz etmektedir.

Araştırmanın birinci bölümünde, araştırma yöntemleri ve mülakat yapılan öğrencilerin karakteristik özellikleri açıklanmış ve veri toplama süreci detaylı bir biçimde aktarılmıştır. İkinci bölümde ise Muhafazakâr olarak değerlendirilen kitlenin genel özellikleri, farklılıkları, değişen dünya içerisindeki çizgileri ve Türkiye bağlamında hayat tarzları tartışılmıştır. Üçüncü bölümde aktivizm, Türkiye’de gelişen aktivizm ve sosyal medya aktivizmi tartışmalarına yer verilmiş ve bu çerçevede ortaya çıkan sosyal medya aktivizm hareketleri de değerlendirilmiştir. Dördüncü bölüm muhafazakâr kesimin sosyal medya aktivitelerine ve aktivizmine odaklanarak çalışmanın son kısmını oluşturmuştur. Bu çalışmadaki özneler küresel değişim süreciyle sürekli etkileşim halinde yeniden yapılanan öğeler olmakla birlikte Türkiye’nin değişim sürecini de aktif olarak yapılandırmakta katkı sağlamaktadırlar. Bu alanda yapılmış çalışmalara farklı bir bakış açısı kattığımı düşündüğüm bu çalışmanın ileride yapılacak çalışmalara da ışık tutmasını umuyorum.

Çalışmam süresince desteklerini esirgemeyen tez hocalarım Prof. Dr. Bruce Lawrence ve Doç. Dr. Nagihan Haliloğlu’na minnettarım. Tez süresince her daim her konuda yardımcı olan kıymetli arkadaşım Hümeysra Doruk’a özellikle teşekkür ederim. Bu iki senelik serüvene hayatının birinci yılında benimle birlikte başlayan kızım Lîn Abdel Halim’e, bu süreçte kızımı gözümü arkada bırakmadan emanet ettiğim Yurdagül Eriş’e, desteklerinden dolayı eşim Abderahman Abdel Halim’e ve tez süresince hayatlarını sürekli yanımda olan aileme ve başta Zehra Kandur ve Yasmina Chergui olmak üzere tüm dostlarıma desteklerinden dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

İstanbul, 2014

Afra Abdel Halim

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
Resim Listesi	ix
Kısaltmalar Listesi	x
GİRİŞ	1
1. Çevrimiçi İslami Aktivizm: Gezi Sonrası İstanbul’unda Üniversiteli Kız Öğrencilerin Sosyal Medya Kullanımı.....	5
1.1 Araştırmanın Konu ve Amacı.....	5
1.2 Araştırmanın Metodolojisi	6
1.2.1 Araştırmanın Yöntemi	9
1.2.2 Araştırma Kapsamı	13
1.2.3 Veri Toplama	16
2. Türkiye’de Muhafazakârlık.....	19
2.1 Türkiye ekseninde Muhafazakârlığın tanımı.....	20
2.2 Kimlik İnşasında değişen Muhafazakârlık tanımları.....	27
2.3 Muhafazakâr Yaşam Biçimleri.....	28
2.3.1 Modern Muhafazakârlık	29
2.3.2 Kırsal Kesim Muhafazakârlığı.....	37
2.3.3 Cemaatçilik	40
3. Aktivizm, Sosyal Medya Ve Dijital Aktivizm.....	43

3.1	Aktivizm Nedir?	46
3.2	Sosyal Medya Aktivizmi; Nam-ı diğer Dijital Aktivizm	49
3.2.1	Siyasi Değişim aracı olarak sosyal medya kullanımı	53
3.2.2	Manipülasyon aracı olarak sosyal medya	58
3.2.3	Yeni keşfedilen Kamusal Alan olarak Sosyal Medya	62
3.3	Sosyal Medya Aktivizm Kampanyaları.....	67
3.3.1	Türkiye'nin sosyal medya aktivizm deneyimi.....	71
3.3.2	Örnek Vaka Çalışması: Gezi Parkı Eylemleri	75
4.	Muhafazakâr Çevrimiçi Tecrübesi	78
4.1	Muhafazakâr Çevrimiçi Aktivite.....	80
4.2	Muhafazakâr Çevrimiçi Aktivizm.....	85
4.3	Örnek Vaka Çalışması: Sarayhanı Protestoları.....	88
	Sonuç.....	92
	Kaynakça.....	96
EK-1	108
	Giriş.....	108
	Sosyal Çevre & Sosyal Medya & Gözlemler.....	109
	Aktivizm& Kamusal alan.....	110
	Kelime anlamlandırma	111
EK-2	112
	Gönüllü Katılım Formu.....	112

Resim Listesi

Resim 1: TweetMap uygulamasıyla Türkiye'nin Tweet haritası.....	62
Resim 2: Yeni dijitalleştirilmiş aksiyon repertuarı tipolojisi.....	68
Resim 3: Sosyal Medya Paylaşım Örneği.....	77

Kısaltmalar Listesi

a.g.e	: Adı geçen eser.
a.g.m.	: Adı geçen makale.
Ak Parti	: Adalet ve Kalkınma Partisi
b.	: Bin.
bsk.	: Baskı.
bkz.	: Bakınız.
c.	: Cilt sayısı.
ed.	: Edited
haz.	: Hazırlayan.
H.z.	: Hazreti
İHH	: İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
LGBT	: Lezbiyen Gey Biseksüel Transeksüel
s.	: Sayfa sayısı
t.y.	:Yayın tarihi yok.
Tercüme	: Tercüme edenin adı.
TUİK	: Türkiye İstatistik Enstitüsü
UNDP	:United Nations Development Programme
vb.	: Ve benzeri.

GİRİŞ

Türk toplumunun temel kimlik öğeleri Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu 1923 yılından itibaren, devamlı bir değişim ve sorgulanma içerisinde olmuştur. Bu temellerdeki kimliksel sorunlar materyal semboller vasıtasıyla farklı dinamikleri göz önüne sermiştir. Ortaya çıkan ve farklı kesimler tarafından sahiplenilen bu sembollerin başörtüsü veya heykel gibi örnekler olması toplumda var olan çeşitli yapıların kimliklerini yansıtmaları bakımından önemli olmuştur. Toplumdaki dinamikler milliyetçilik, laiklik ve İslamcılık gibi farklı şekillerde belirginleşmiş ve bu dinamikler toplumun değişimine yansımıştır. Bu durum, 1923 yılından beri Türk sosyal ve politik sahnesine egemen olan fikirler veya sembollerin ortaya çıkardığı tablo olarak görülebilmektedir.

Geçtiğimiz on yılda, Türkiye hızlı bir değişim sürecine tanıklık etmiştir. Bu hızlı değişimin öncülerinden bir tanesi, sosyal medyayı günlük hayatın önemli bir parçası haline getiren teknolojinin ilerlemesidir. Türkiye İstatistik Enstitüsü verilerine göre (TUIK) 16-74 yaş arası nüfusun %48,9'u aktif olarak çevrimiçidir, hane başına internete erişim 2013 itibari ile %49,1'e ulaşmıştır.¹ Bilgiye erişim, insanların otorite merkezleri ile etkileşim yolunu tamamen değiştirmiş, sosyal medya kullanımının artması ile toplumda farklı bir güç mekanizması ortaya çıkarmıştır. Sosyal medyanın sıkı savunucuları sosyal medyanın bu gücüne 'halkın gücü' adını vermişlerdir. Geçmişte toplum içerisinde söz hakkı bulamayan kişiler, bugün kendi meseleleri ile ilgili fikirlerini duyurma olanağını bulabilecekleri bir ortama kavuşmuşlardır.

2011 yılında başlayan 'Arap Baharı' dünyadaki birçok eleştirmen tarafından 'Facebook devrimi' olarak nitelendirilmiştir. Gençlik, bir çıkış yolu olarak gördüğü sosyal medyayı kullanarak ülkelerindeki rejimleri değiştirmek için harekete geçmiş, Mısır, Bahreyn, Suriye, Tunus ve Libya gibi ülkelerdeki değişim talepleri çeşitli

¹ TUIK. (2013). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması. Haber Bülteni, *Türkiye İstatistik Enstitüsü*. <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13569>.

popüler çevrimiçi ve çevrimdışı aktivizm eylemleri ile kendini göstermiştir. Bu süreçte, çevrimiçi aktivizm bu ülkelerdeki halkları eyleme teşvik ve organize eden en önemli araç haline gelmiştir. Arap Bahar'ından sonra, Orta Doğu'daki olayların etki alanı genişlemeye devam etmiş, Türkiye de bu küresel trendlerden nasibini alarak, sosyal medya aktivizminin organizesinde önemli rol oynadığı Gezi eylemlerini tecrübe etmiştir. 2013 yılının Mayıs ayında Gezi Parkı protestosu aktivistleri sosyal medya aracılığıyla milyonlara ulaşarak Türkiye genelinde hükümet karşı protestolar düzenlemiştir. Sosyal medya kullanımı ve dijital aktivizmin tüm yönlerinden faydalanmış, Türkiye'de yaklaşık iki ay devam eden Gezi protestoları yoğun bir toplumsal sorgulamaya yol açmıştır. Tabiri caizse, sosyal medya Türkiye'de de aktivistlerin seslerini duyurdukları önemli bir 'savaş alanı' haline gelmiştir. Sosyal medya kullanımının artan popülaritesi, ülkede 'ötekileştirildiğini' iddia eden veya etmeyen farklı kesimler için daha önce tasavvur edilmeyecek imkânlar sağlamıştır. Türkiye'de sosyal medya aktivizmi, sağladığı birçok faydanın yanı sıra bitmek tükenmek bilmeyen bir çelişki ve tartışma ortamına da neden olmuştur.

Sosyal medyada aktivizm adına pek çok yalan yanlış haber yayılarak büyük gerilimlere neden olacak ortamların kolaylıkla yaratılabildiği görülmektedir. Bu tür bir sosyal medya aktivitesinin örneği, Gezi protestoları ve pek çok aktivizm kampanyası sırasında yoğun bir şekilde gözlemlenmiştir. İnternet ortamında aktivist hareketlerin yoğun olarak gözlemlendiği bir diğer dönem ise 30 Mart 2014 yerel seçimleri öncesinde yaşanan süreç olmuştur. Gülen hareketi ile Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti) arasındaki çekişme, ülkede yoğun bir polemik ortamı yaratarak sosyal medya üzerinde tam bir sanal savaşa dönüşmüştür. Skandal videolar ve ses kayıtları sosyal medya ortamında yayılarak hükümet aleyhine kullanılmıştır. Bunun yanı sıra Gülen hareketinin lideri Fethullah Gülen'in ses kayıtları da aynı şekilde sosyal medya ortamında yayılmıştır. Rüşvet ve yolsuzluk tapelerinin sosyal medya üzerinden yayınlanması Twitter ve Youtube yasaklarının uygulanmasına neden olmuştur. MİT başkanı Hakan Fidan, Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ve Orgeneral Yaşar Güler arasında Suriye'ye olası bir askeri operasyonun tartışıldığı bir ses kaydının 27 Mart 2013'te Youtube üzerinden yayınlanması şiddetli tepkilere

neden olmuş, üst düzey yetkililer bunu ulusal güvenliğin ihlali olarak açıklarak, Youtube yasağı uygulamasını etkinleştirmişlerdir.

Türkiye tarihine 17 Aralık rüşvet ve yolsuzluk operasyonu olarak geçen olaylar sonrasında ülkenin gündemine bomba gibi düşen skandal tapeler üzerinden hükümet seçim öncesi yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, oğlu Bilal Erdoğan ve çeşitli bakanların ses kayıtları sosyal medya aracılığı ile yayınlanarak seçim öncesi Türkiye’de oldukça gergin bir ortam yaratılmıştır. Ancak olayların zirve noktası Türkiye’nin en üst düzeydeki, yüksek hassasiyet taşıyan toplantısını sosyal medya malzemesine çevrilmesiydi. Dışişleri bakanlığı bu konuyla ilgili yaptığı açıklamada “Görüşmelerin kamuoyuna servis edilmesi Türkiye’nin ulusal güvenliğine yönelik alçakça bir saldırıdır. Türkiye’nin ulusal güvenliğine yönelik bir casusluk faaliyeti son derece ağır bir suçtur,” demiştir.² Bunu takiben mikro blog sitesi Twitter’a konulan yasağın bir hafta ardından Youtube’a da giriş “ idari tedbiren” engellenmiştir.

Uluslararası gündemde de tartışılan bu yasaklamalarla ilgili bazı hükümet yetkilileri içinde bulunduğumuz teknoloji çağında sanal duvarların, bazı ayarları değiştirerek kolayca aşılabileceğinin farkında olduklarını ifade etmişlerdir. Türk yetkililer, Twitter’ın Amerikan veya İngiliz hükümetleri ile işbirliği yaptığı gibi Türk hükümeti ile işbirliği yapmasını ve tanınmasını isteyerek şirketle birebir görüşmeler başlatmışlardı.

Sızan videoların sosyal medyada yayınlanması devletin güvenlik kapasitesi ile ilgili kafalarda soru işaretleri oluştururken, sızan videolar sonrasında Youtube video paylaşım sitesine giriş yasaklandı. Yasaklamalarla birlikte mevcut ortamın Türk çevrimiçi aktivizmi için umut verici bir gelecek vaat etmediği tartışılmaktadır. Ayrımcılık, bilgisayar korsanlığı, casusluk, şantaj, manipülasyon ve kişilik hakkı ihlallerinin Türk sosyal medya aktivizminin karakteristik özellikleri haline gelmiş olması da ayrıca endişe vericidir. Sosyal medya aktivizmi, kişisel özgürlükler ve

² Tattersall, Nick (2014). Turkey calls Syria security leak 'villainous,' blocks YouTube. *Reuters*. 27 Mart. <http://www.reuters.com/article/2014/03/27/us-syria-crisis-turkey-idUSBREA2Q17420140327>.

çoğulcu bir kamusal alan tesisi için kullanılabilceği gibi, anarşi, nefret ve ötekileştirme söylemleri ile sosyal kutuplaşmayı ilerletmek için de kullanılabilir.

Çevrimiçi aktivite farklı taraflar arasında daha çoğulcu, demokratik ve fonksiyonel bir iletişimi sağlayarak hoşgörü ve saygı çerçevesinde toplumsal iletişimi geliştirebilecek en önemli araç olarak görülmektedir. Sosyal medya aktivizminin ahlak kuralları, herkes için konuşma özgürlüğünü savunmanın yanı sıra, özgürlükler alanında belirli ahlak ve saygı kıstaslarını korumak gibi önemli bir işleve de sahip olmalıdır. Kontrolsüz internet özgürlüğünün farklı sorunlara sebebiyet verdiği Türkiye ve dünyada tecrübe edilen çeşitli olaylara kanıtlamıştır. Çeşitli gruplar, sonuçlarını göz ardı ederek kendi propagandalarını yaymak için sosyal medyayı bir araç olarak kullandıklarında toplum içinde kargaşaya yol açmaktadır. İfade özgürlüğü ve sosyal medya erişiminin inkâr edilemez birer özgürlük olmaları gerekirken, sanal dünyada herkes için güvenli ve sağlıklı bir ortam sağlamak da öncelikli bir amaç olmalıdır.

1. Çevrimiçi İslami Aktivizm: Gezi Sonrası İstanbul’unda Üniversiteli Kız Öğrencilerin Sosyal Medya Kullanımı

1.1 Araştırmanın Konu ve Amacı

Bu çalışma Türkiye’de üniversite öğrencisi muhafazakâr genç kızlara odaklanarak, Türk toplumunun belli bir kesiminin sosyal medya aracılığıyla sosyal değişime nasıl katıldığını ve bu değişimi nasıl değerlendirdiğini inceleyecektir. Bu incelemeyi yapabilmek için ‘Muhafazakâr’ terimi ayrıntılı bir biçimde açıklanacak, tanımlanacak ve tartışılacaktır. Muhafazakâr grupların Türkiye’de son dönemde geçirdikleri değişimler, farklı otoritelere veya değerlere bağlılıklarının değişimi, Muhafazakâr kesimlerin içerisinde ciddi ayrılıkların yaşanmasına ve sosyo-ekonomik ve ideolojik katmanlaşmaların tecrübe edilmesine sebep olmuştur. Bunun en açık örneği, Gülen hareketi ve Ak Parti arasındaki politik anlaşmazlığın sosyal ve geleneksel medya ortamlarında bir karalama kampanyasına dönüşmesiyle ortaya çıkmıştır. 30 Mart seçimlerinden önce yaşanan cemaat ve Ak Parti arasındaki bölünme, birçok muhafazakâr ailenin de iç muhasebesine neden olmuştur. Araştırmaya katılan gençlerden birçoğu bu meselenin aile içi huzursuzluklara sebep olduğunu, sürekli olarak politik ve sosyal meseleler üzerinde münazara etmenin ve her iki tarafın da bu bölünme için birbirlerini suçlamalarının sonucunda oluşan gergin ortamdan rahatsız olduklarını belirtmişler, sosyal medya gündeminin de bunda büyük katkısı olduğunu altını çizmişlerdir.

Bu tezde değerlendirilecek diğer bir mevzu ise sanal tartışmaların gerçek dünyadaki sosyal değişim üzerinde ne gibi etkileri olabileceği ve yaşanan değişimi gerçek dünya üzerinden de okumak gereği olacaktır. Farklı fikirlere sahip gruplar arasında yapıcı bir diyalog için sosyal medyanın bir araç olarak kullanılması gelecekte Türk kamusal alanı için daha toleranslı, demokratik ve liberal bir atmosfer sağlayabilecektir. Türk sosyal medyasında şu anda kutuplaşma ve yandaşlığın popülerize edildiği tartışılrsa da, bu tez, sosyal medyanın muhafazakârlar arasında çevrimiçi dayanışma ağını geliştirip geliştirmeyeceğini ve muhafazakâr kız üniversite öğrencileri için yeni bir sosyal seçenek sağlayıp sağlayamayacağını

araştıracaktır. Üniversite gençliğinin sosyal medya ve aktivizme desteği katılımcıların bakış açıları ile değerlendirilirken, 2014 Türkiye'sinin üniversite gençliği arasında muhafazakâr olmanın anlamı üzerine değişen algılara odaklanacaktır.

Türkiye'de toplumsal bölünmeler giderek farklı bir değişim süreci içerisine girmekte, gurupların profili değişmekte ve yeni kimlik tanımlamaları ortaya çıkmaktadır. Sosyal medya ve dijital aktivizmin giderek önem kazandığı bu çağda, bu çalışma, kendilerini dini hassasiyetlere sahip Müslümanlar olarak gören bayan üniversite öğrencilerinin kendi kimlik öğelerini nasıl yeniden tanımladıklarını ve sosyal medya kullanımının yaygınlaşmasıyla değişen bu süreçte yeni imkânları nasıl keşfettiklerini ve kullandıklarını araştıracaktır. Bugünün Türkiye'sinde dine uygun yaşamaya çalışan Müslüman kadınların toplum tarafından tanımlanmış ancak konuşulmayan kurallara sıkışıp kalmadan sosyal medya kanalıyla kendilerini ifade etmede yeni imkânları keşfetmeleri de tartışılacaktır. Sosyal medya insanların belirli kodlara, tanımlamalara, kimlik kutucuklarına sıkıştırılmadan gerçek kişiliklerini, düşüncelerini göstermek, tanımlamak ve ifade etmeleri için oldukça elverişli bir alanı kullanıma açmıştır. Türkiye'de muhafazakâr gençliğin çevrimiçi aktivizmi, toplumda henüz gerçek bir değişikliğe yol açacak kapasitede olmamakla birlikte, sanal ve gerçek hayatın etkileşimi kanalıyla potansiyelleri keşfetmek ve kamusal alanda eşitliği ve çoğulcu katılımı geliştirebilecek bir mecra olmaya adaydır.

1.2 Araştırmanın Metodolojisi

Bu çalışma için mülakat yapmak üzere otuz üniversite öğrencisi ile görüşülmüştür. Öğrencilerin seçimi rastgele ve referans yoluyla belirlenmiştir. Öğrencilerle yapılan görüşmelerle, sosyal medya alışkanlıkları, aktivizm, sosyal medya aktivizmi, sosyal oryantasyon, kimlik tanımlamaları hakkında görüşlerini içeren veriler toplanmıştır. Katılımcıların 8'i erkek 22'si bayan öğrenciden oluşmuştur, çalışmaya erkek öğrencilerin de dâhil edilmesi grup içinde fikirlerin ifadeleriyle ilgili örneklemeler sunmuştur. Bu çalışmada muhafazakâr tanımlaması içine girebilecek tüm insanların özelliklerini, alışkanlıklarını sunmak gibi bir hedef

gerçekçi olamayacağı için ortak bazı özellikleri ve hassasiyetleri paylaşan sınırlı sayıda insanla konuşularak tümevarımsal sonuçlar çıkarmak hedeflenmiştir. Konuşulan sınırlı sayıdaki kişi elbette nüfusun temsilcisi olamayacaktır, ancak katılımcıların belirli konulardaki tavırları toplumda bu kesimin genel anlayış ve tavırlarına ışık tutucu niteliktedir.

Katılımcıların yaklaşımları aynı zamanda toplumdaki genel anlayış farklılıklarının altını çizer ve muhafazakârların aralarındaki çeşitliliği gösterir, bu da toplumun bu kesiminin analizindeki nüansları göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Çalışmanın bu kısmında mülakat yapılan her birey, ‘muhafazakâr’ gruplar dâhilinde değerlendirilseler dahi, farklı bakış açıları, görüşler ve yaşam tarzlarına sahip olduklarının altını çizmek önemlidir. Bu itibarla, bu çalışma her bir birey veya muhafazakâr yaşam şekli hakkında bir genellemeye varma iddiasında bulunmamaktadır. Yurtdışında büyümüş, anne veya babası yabancı olan muhafazakâr bir öğrencinin yaşam tarzı, Anadolu’nun küçük bir şehirden İstanbul’a okumaya gelmiş muhafazakâr bir öğrencinin hayatından elbette ki çok farklı olacaktır. Her ikisi de toplum tarafından muhafazakâr olarak değerlendirilmelerine rağmen, perspektifleri ve hayat görüşlerinin birbirlerinden tamamen farklı olması oldukça muhtemeldir.

Sosyal medya hesaplarından yapılan paylaşımlar yaşam tarzları hakkında genel olarak bir çerçeve sunmakta ve muhafazakârlığın kendi içinde yaşadığı farklılaşmayı sanal ortama yansıtmaktadır. Bu çalışma, gelecekte toplumu ne gibi değişimlerin v imkânların beklediğini görmek için sınırlı bir grup içerisinde sosyal medya kullanımını incelemiş ve olası sonuçları araştırmıştır. Çalışma, herhangi bir politik görüş veya eğilimi nitelendirmek niyetinde olmamakla birlikte mülakatların gerçekleştiği 2013 Kasım ve 2014 Nisan ayları arasındaki dönemde Türkiye’de gergin bir politik atmosferin hâkim olması sebebiyle görüşülen kişilerden birçoğu politik partilere, görüşlere ve medya kuruluşlarına atıfta bulunarak sosyal medya hakkında konuşmayı tercih etmişlerdir. Bununla birlikte mülakat yapılan bazı öğrencilerin kendi dini grup tercihleri veya politik parti eğilimlerinden bahsetmekten bilhassa kaçındıkları da gözlemlenmiştir. Gündemi meşgul eden tartışmalar,

toplumda muhafazakârlık değerlendirmesinin çok kısıtlayıcı bir çerçeveden gerçekleşmesine neden olmuştur.

Çalışmanın bayan öğrencilerin çevrimiçi aktivitesine odaklanması ile hızla büyüyen eğitilmiş Müslüman kadın grubun önceliklerinin, aktivitelerinin, sosyal değişimlerinin incelenmesi hedeflenmiştir. Muhafazakâr ve eğitilmiş bayanların hayatlarını yoğun olarak işgal eden bu platformdaki aktivitelerini incelemek, bu grubun toplumsal analizi ve muhafazakâr grubun sürekli değişen önceliklerini ve eğilimlerini incelemek açısından da önem arz etmektedir. Bu grupta değerlendirilen bayanlar toplumun tüm alanlarında farklı görevlerle yer alarak, yeterliliklerini ve becerilerini ispatlamalarına rağmen, varlıkları çoğu zaman ya görmezden gelinmekte ya da başarıları veya eylemleri başörtüsüne indirgenmektedir. Buna örnek olarak, 30 Mart 2014’de gerçekleşen yerel seçimlerde belediye başkanı seçilen başörtülü bir bayanın, hayatta başarmış olduklarından veya seçildiği kent için planlarından çok başörtülü olmasının tartışılması verilebilir. 25 yaşındaki bilgisayar mühendisliği yüksek lisans öğrencisi Abdullah, “Kadınların başarıları toplumda zaten çok değer görmemektedir, başörtülü bir kadının kişi ise genele oranla daha da az değer görmektedir,” sözleri ile durumu dile getirmiştir.

Mülakatlar süresince görüşülen ve muhafazakâr olarak tanımlanan kız öğrencilerin biri hariç hepsi Türkiye’de Müslümanlığın zaman içerisinde farklı anlamlar taşımış güçlü bir simgesi olan başörtüsü takmaktaydı. Hemen hemen hepsinin benzer bağlama şekilleri dikkat çeken unsurlardan biriydi. Şöyle ki başörtüsü ve bağlama şekilleri Türk toplumu içerisinde muhafazakâr kimliğin değişimlerini yansıtan önemli öğeler haline gelmişlerdir. Tabi ki toplumdaki genel kurallar ve yasaklamaların da bağlama şekillerinin üzerindeki önemli etkenlerden olduğu unutulmamalıdır.³ Buna göre başörtüsü, toplumun bu kesiminde yer alan değişiklikleri yansıtan bir araç olagelmıştır. Örtünme şekli, kesin sınırlarla belirlemese de, kimlik, sosyal sınıf, eğitim seviyesi hakkında önemli ayrıntıları dile getirebilir. Örtünme binlerce farklı kimlik türünü bünyesinde barındırabilmekte, toplumda oluşan genel kanının aksine örtülü kadınların fikir ve kimlikleri birbirinden

³ Barbarosoğlu, Fatma Karabıyık. (2006) *Şov ve Mahrem*, İstanbul: Timaş Yayınları. S.81

tamamıyla farklı ve çeşitli olabilmektedir. Ancak Türkiye’de başörtü, belki de anlamı en çok indirgenmiş ve kısıtlı anlamlara sıkıştırılmış öğelerden biri olmuştur. Örtünme, bahsi geçen özelliklerinden, görünürlüğünden, toplumda belirli şekillerde yansımından ve üzerine yapılan polemikten dolayı, Türkiye’de muhafazakârlığı temsil eden bir imge haline gelmiştir. Muhafazakâr bayanlar tüm diğer farklılıklarına rağmen tek büyük bölüm altında kategorize edilmektedirler. Muhafazakârlık kavramı içinde aynı şey söz konusu olabilir. Türkiye’de başörtüsü, çoğu zaman neyi veya kimi kapsadığı düşünülmeden kullanılagelen bir kelime olmuştur.

Örtünmek ile muhafazakârlık aynı anlama gelmediği gibi örtü de belirli bir grubu küçük bir kalıp içerisine sıkıştırma nedeni olmamalıdır. Başörtü takan tüm bayanların kendilerini muhafazakâr olarak kabul etmeyeceği gibi, başörtü takmayan bayanların hiçbirinin de muhafazakâr olmadığını öne sürmek gerçekçi olmayacaktır. Araştırma sonuçları bize göstermiştir ki, “muhafazakâr” terimi dini hassasiyet taşıyan pek çok insanın tercih etmediği bir terim olmuştur. Mülakat yapılan kişilerin kendilerini “muhafazakâr” teriminden uzaklaştırmayı tercih edip etmemesi ve bu tercihlerinin sebepleri bu araştırmanın önemli bulgularından biri olacaktır. Her toplumda kanıksanmış, sorgulanması gereken ancak sorgulanmayan genellemeler ve sosyal önyargılar vardır. Yine de, “muhafazakâr” terimini değerlendirirken terimin anlamını farklı açılardan anlamlandırmak terimin aslında kimi veya neyi kastettiğini daha açık bir şekilde görülmesini sağlayacaktır. Terimle ilgili anlamlandırmalar bir sonraki bölümde daha detaylı olarak incelenecektir.

1.2.1 Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma, nitel araştırma metodlarından biri olan mülakat yöntemini kullanarak yürütülmüştür. Tüm katılımcılara önceden belirlenmiş olan açık uçlu sorular, sözlü olarak, gerektiğinde küçük değişiklikler ve açıklamalar ile sorulmuştur. Sıkı yapılandırılmış bir mülakat olmasının yanında, gerektiğinde sorular ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır. Mülakatta açık uçlu yorum sorularının da yer alması ile gevşek yapılandırılmış bir mülakat gibi katılımcıların istedikleri konularda daha derin yorumlar yapmasına imkân sağlamıştır.

Mülakatların tamamı araştırmacının kendisi tarafından yürütülmüştür. Görüşülen kişiler, görüşmeden önce gönüllü katılım onay formunu imzalamışlardır. Mülakat esnasında görüşme ses kayıt cihazı ile kaydedilerek, görüşülen kişilerin cevapları yazılı olarak da not edilmiştir. Bu kapsamlı nitel araştırma boyunca esnek ve kesintisiz bir metot uygulanmıştır; gerekli olduğu zaman soruların sırası değiştirilmiş ve daha fazla bilgiye ihtiyaç duyulduğunda konuyu açıklayıcı sorular yönlendirilmiştir. Sorular görüşmelerden önce hazırlamıştır fakat anket olarak değil karşılıklı mülakat şeklinde görüşülen kişilere yönlendirilmiştir.

Buna ilaveten, araştırmada uygulanan diğer metotlar literatür incelemesi ve sosyal medya katılımlarına ilişkin gözlemleri içermiştir. Araştırma kesintili olarak 6 ay boyunca devam etmiştir. Rastgele seçilen katılımcıların hepsi İslam'ı yaşamaya alışan Müslümanlar olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan biri bu yaklaşımı “elimden geldiğince İslam'ı yaşamaya ve hayatımda uygulamaya çalışıyorum” diyerek özetlemiştir. İslam'a yaşam tarzlarının en önemli rehberi olarak inandıklarını söyleyen katılımcıların hemen hepsi başörtüsünü İslami kimliklerinin bir gerekçesi olarak taktıklarını belirtmişlerdir. Erkek katılımcılar da bayan katılımcılar gibi mümkün olduğu kadar İslami yaşam tarzına uymaya çalıştıklarını açıklamışlardır.

Bu araştırma süresince görüşülen kişilerin hepsi kendilerini muhafazakâr olarak tanımlamasa da muhafazakâr öğrencilerle yaptığımızı açıkça belirttiğimiz bu çalışmaya gönüllü olarak katılmışlardır. Katılım göstermenin kabullenilmesi aslında temel düzeyde belirli bir muhafazakârlık anlayışının mülakat yapılan kişiler arasında var olduğunu işaret etmektedir. Bu sebeplerden dolayı, bu çalışmanın yararına olduğunu belirlediğimiz “muhafazakâr” nitelemesi kullanılacak ve daha sonra Türkiye kapsamında bu terimin nasıl çeşitlendiğini tartişılacaktır. Bu terim zihinlerde çeşitli tanımlamalar oluşturarak tartişmaya belirli bir referans noktası sunmaktadır. “Muhafazakâr” terimi çalışma boyunca, “Müslüman”, “dini hassasiyetleri olan” ve bazı noktalarda “İslamcı” niteleyici terimleri ile dönüşümlü olarak kullanılacaktır.

Mary Joyce, dijital aktivizm üzerindeki tartişmaları optimistler, pesimistler ve ısrarcılar olarak üç kategoriye ayırmıştır. Bu araştırmanın elde ettiği sonuçlar, dijital medya aktivizmi üzerinde örneklem grubumuzun cevaplarının “ısrarcılar”

kategorisine yakın olabileceğini işaret etmektedir. “Israrcılar” kategorisi dijital teknolojide optimistler gibi büyük umutlar görmeyen, ancak pesimistler gibi dijital teknolojinin yararlarını da reddetmeyen bunun yerine dijital teknoloji ve aktivizmin toplumda ancak az bir değişiklik oluşturacağına ve mevcut siyasal güç dağılımının devamlılık göstereceğine inanmaktadırlar.”⁴ Joyce, ısrarcıların, dijital teknoloji hakkında pesimist veya optimist olabileceklerini, internetin -ve uzantısı dijital aktivizmin- buna istisna bir durum olmadığına inandıklarını belirtmiştir. Buna göre siyasi sistemin mevcut kuralları aynı şekilde uygulanmaya devam edecek ve teknoloji var olan güç yapılarını ne iyi ne de kötü şekilde etkileyemeyecektir.⁵ Joyce’un açıklamaları ile uyumlu şekilde, bu araştırmanın katılımcıları da, sosyal medya aktivizminin bir önceki nesil için hayal bile edilemeyecek araçlar sağladığını kabul etmenin yanı sıra sosyal medyanın var olan güç yapılarını deviremediğinin ya da değiştiremediğinin altını çizdiler. Buna göre, gerçek değişim ancak mevcut siyasi yapıda gerçek değişiklikler ile mümkün olabilir. Sosyal medya aktivizmi ancak genel bağlamda aynı konularda mutabık olan insanların bir araya gelmesine, organize olarak değişim oluşturma çabalarına katkı sağlayabilir.

Her görüşme yaklaşık olarak, görüşülen kişiye ve kullanıcının internet aktivitesine bağlı olarak 30-50 dakika sürmüştür. Görüşülenlerden bazıları, sosyal medyayı aktivizm amaçlı kullandıklarını söylerken, diğerleri sosyal medyanın hayatlarında çok da fazla bir şey ifade etmediğini ve bu alanda çok aktif olmadıklarını belirtmişlerdir. Sosyal medyada daha aktif olan kişiler doğal olarak sosyal medya davranışlarından ve alışkanlıklarından daha çok bahsetmişlerdir. Katılımcılardan bazıları, sosyal medyayı diğerleri kadar sık kullanmadıklarının altını çizerek sosyal medyaya karşı bazı çekinceleri olduğunu açıklamışlardır. Görüşmeler sona erdikten sonra, katılımcılar sosyal medya hesaplarını paylaşmışlar, katılımcıların sosyal medya hesapları takip edilerek bir ay veya daha fazla bir süre boyunca internet aktiviteleri gözlemlenmiştir. Bu çalışmanın gelişimine katkı sağlayan süreçlerden biri olan katılımcı gözlemi, mülakat yapılan kişileri kendi doğal

⁴ Joyce, Mary. 2010. *Digital activism decoded: the new mechanics of change*. New York: International Debate Education Association. s.10

⁵A.ge.

ortamlarında ve süreçlerinde bağımsız olarak gözlemlemeyi ve takip etmeyi mümkün kılmıştır. Bu süreç genel bağlamda görüşme temalarını, konularını ve rehberi oluşturmada önemli ipuçları sağlamaktadır.⁶

Mülakatlar başlamadan önce, muhafazakâr kişilere ait olduğu düşünülen sosyal medya hesapları görüşme sorularını hazırlamak için daha iyi bir kılavuzluk etmesi açısından incelenmiştir. Bu dönemde takip edilen sosyal medya hesapları bir algı oluşumuna dayalı olarak gözlemlenmiştir, çünkü takip edilen kişisel hesaplar elbette kişilerin hayat görüşlerini veya yaşam tarzı ile ilgili seçimlerini ayrıntılı biçimde açıklamıyordu.

Gözlem ve görüşme sürecinden önce, konu hakkında literatür taraması ayrıntılı olarak yapılmıştır. Çalışmanın ana temasını oluşturan sosyal medya, her ne kadar toplumun dinamiklerini değiştiren bir faktör de olsa, on yıldan az bir zamandır bu derece aktif olarak kullanılmaktadır, bu yüzden bu alanda yapılan çalışmalar da nispeten yeni ve sınırlıdır. Geçen bu süreçte tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de Facebook ve Twitter gibi sosyal paylaşım siteleri öngörülemez bir biçimde büyüyerek güçlenmiş, bu platformlardaki kullanıcı profillerini ise ağırlıklı olarak 15-35 yaş arasındaki genç nüfus oluşturmuştur. Türkiye’de sosyal medyanın bu denli popülerleşmesi son beş yılda gerçekleşerek, hem aktif kullanıcı oranları hem de kullanıcıların kullanım süreleri giderek artmıştır.⁷

Mülakat yapılan katılımcılar da bu durumu doğrulayan görüşler belirttiler. İstanbul Üniversitesi Gazetecilik öğrencisi Ayşenur bu konuda fikirlerini şu şekilde açıklamıştır: “Sonuç olarak sosyal medya dediğimiz şey nedir yani? Türkiye’de beş yıl önce bu kadar da her yerde her anımızda yoktu!” Sosyal medyanın içeriği ve fonksiyonları öylesine hızlı değişmektedir ki bu konuda yazılmış literatür çok kısa süre içerisinde güncelliğini ver geçerliliğini yitirmektedir. Bu nedenle bugüne kadar yapılmış çalışmaların tümü de çok kısıtlı bir süre ile ilgili bilgi sağlamak ve yeterli gelememektedir.

⁶ Dewalt, Kathleen M. and Billie R. DeWalt. (2002). *Participant observation: a guide for fieldworkers*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press.

⁷ Gezgin, Ulaş Başar. (2013) “Social Media in Turkey: How Tweets Appeared on Printed Media in 2012 .” *Ipedr* 62, no. 2. <http://www.ipedr.com/vol62/002-ICLMC2013-M00016.pdf>

1.2.2 Araştırma Kapsamı

Sosyal medya aktivitesi ile ilgili olarak şimdiye kadar Türkiye’de çok da geniş çaplı bir araştırma yapılmamıştır. Bunun temel nedenlerinden biri sosyal medyanın geçmişinin çok uzun olmaması ve sahip olduğu potansiyelin ancak yakın zamanlarda fark edilmiş olmasıdır. Sosyal medya sınırları belirli olmayan çok geniş bir alana sahiptir ve Türkiye’de bu konuda fikrî bir otoritenin varlığından da söz etmek mümkün değildir. Tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi, Türkiye’de de internet özgürlüğü ve bilgiye ulaşım üzerinde hala bazı hükümet sınırlamaları bulunmaktadır. Dünya genelinde çok çeşitli örnekleri bulunan çevrimiçi bilgi kısıtlamalarına verilebilecek dikkat çekici örneklerden biri olan WikiLeaks adlı sitenin editörü ve basın sözcüsü olan Julian Assange hakkında, hükümet bilgilerini ortaya çıkardığı için birçok ülke tarafından verilen tutuklama emridir.⁸ Türkiye’deki sınırlamalara göz atacak olursak 30 Mart 2014 yerel seçimlerinden önce, popüler sosyal paylaşım siteleri olan Twitter ve Youtube’a erişimin bloke edilmesi buna bir örnek olarak verilebilir, erişimlerin kısıtlanması sadece Türkiye’de değil dünyada da yoğun tepkilere neden olmuştu.⁹ Sosyal medya aktivizminden söz ettiğimizde, ahlaki tartışmalar ve ifade özgürlüğü en sıkıntılı konulardan bazılarını oluşturmaktadır.

Gelişen teknolojiyle birlikte hükümetlerin sosyal medya platformlarını engellerle çevrelemesi de adeta imkânsız hale gelmiştir. Giderek artan internet kullanımı, toplumda yaşanan sorunların sosyal medyada dile getirilmesi, sosyal medyanın bir şekilde toplumdaki bazı dinamikleri yansıtabilme kapasitesi, sosyal medya kitlesinin sesinin daha yüksek ve net çıkmasına neden olan etkenlerdendir. Bununla birlikte internet kullanımının artmasıyla kişisel alan, özgürlük ve güvenlikten kaynaklanan problemler de ortaya çıkmakta ve bunun doğurduğu endişeler de katılımcıların cevaplarına yansımaktadır. Şunu belirtmek gerekir ki bu araştırma dönemi süresince, birtakım popüler sosyal medya organlarına erişimin kısıtlı olması da araştırma süresince birtakım aksamalara neden oldu.

⁸ Keller,Bill (2011) “Dealing With Assange and the WikiLeaks Secrets.” *New York Times*. <http://www.nytimes.com/2011/01/30/magazine/30Wikileaks-t.html?pagewanted=all>

⁹ Tuysuz, Gul and Watson, Ivan (2014) “Turkey blocks YouTube days after Twitter crackdown.” CNN. <http://edition.cnn.com/2014/03/27/world/europe/turkey-youtube-blocked/>

Çalışma süreci içinde, bu araştırmaya katılacak muhafazakâr üniversite öğrencileri bulmak zor olmadı. Ancak muhafazakâr sosyal medya aktivistleri ile görüşme sağlamak nispeten daha zor olmuştur. Sosyal medyada aktif olup kendi ideolojisini ve hayat görüşlerini savunan muhafazakâr bireylere erişim bu çalışma boyunca çok sınırlı olmuş ve aktivist muhafazakârların sayısı hakkında şüpheye düşülmesine sebep olmuştur. Yapılan röportajlarda pek çok kişi hesaplarını sadece etraflarında olup biteni takip etmek için kullandıklarını belirterek sosyal medyada aktif olmadıklarını ifade etmişlerdir. Ancak ne kadar inkâr etseler de İstanbul'da yaşayan üniversite öğrencilerinin çoğunun, sosyal medyayla bir şekilde bağlantılı oldukları akılda tutulmalıdır. İstanbul Şehir Üniversitesi'nin Endüstri Mühendisliği bölümünde okumakta olan 20 yaşındaki Hasan konuyla ilgili şöyle bir açıklamada bulunmuştur: "Muhafazakârlar illa ki sosyal medyada mevcutlar, fakat seslerini duyurmakta toplumdaki laikler kadar yetkin değiller. Muhafazakârlık karşıtı olan gruplar ise sosyal medyadaki varlıklarını kendi çıkarları için üst düzeyde manipüle etme kapasitesine sahiplerdir."

Her ne kadar toplumda Türk sosyal medya kullanıcısı ile ilgili belirli bir fikir oluşmuş olsa da, sosyal medya Türk toplumunun genel görüntüsünü, mozağini yansıtacak şekilde her çeşit insanı barındırmaktadır. Fakat toplumda oluşan algı sosyal medya kullanıcısının belirli ve sınırlı bir profili olduğunu varsaymaktadır. Örneğin, birçok kişi Twitter'ın sadece Gezi ve bu tür hükümet karşıtı eylemlerin taraftarlarının egemenliğinde olduğunu düşünmektedir. Aslında bu çok da gerçekçi bir varsayım değildir. Buna örnek olarak son dönemde Türkiye'de Twitter yasaklandığında, birçok Ak Parti sempatizanının, Twitter'ı kullanmaya ve tweet atmaya devam etmesi gösterilebilir. CNN Türk sunucusu ve köşe yazarı Ahmet Hakan, Yeni Şafak gazetesi yazarı Abdülkadir Selvi'nin seçim sonuçlarını değerlendirirken "Twitter partisi ve Pensilvanya partisi kaybetti," demesi üzerine "Twitter'ın ne suçu var? Twitter'da Ak Partiler de var... Twitter'da Ak Partililer çok etkinler. Ak Partilere haksızlık olur bu tespit," yorumunda bulunmuştur. Bu

konuşmada muhafazakâr kesimi temsil ettiği düşünölen Selvi'nin 'Twitter partisi' değeriendirilmesi, toplumdaki algıyı yansıması bakımından ilgi çekicidir.¹⁰

Düşünce yapısı birbirinden oldukça farklı, hayat tarzları ve ideolojileri hiçbir şekilde uyuşmayan insanlar sosyal medya platformlarında buluşup, katılmadıkları görüşteki insanlarla fikir alışverişinde bulunmaktadırlar. Sosyal medyada bulunan ve farklı gruplara mensup olan insanları tümünden muhafazakâr olarak bir alt grupta kategorize etmek gerçekçi sonuçlar vermeyecektir. Buna örnek olarak Gülen hareketinin sosyal medyada görünürlüğünün yüksek olması ve 30 Mart yerel seçimlerine giden dönem süresince muhafazakâr grup içerisinde giderek farklılaşarak kendilerine özgü bir pozisyon almaları ve siyasi yaklaşımlarını bu ekseninde savunmaları verilebilir. Gülen hareketi bu dönemde siyasi olarak durduğu pozisyonun savunuculuğunu yapmak üzere Twitter'da Türkiye trend topikleri¹¹ ve hashtagleri¹² yaratarak aktif rol oynamışlardır. Buna karşılık yine muhafazakâr gruptan Ak Parti taraftarları Gülen hareketine karşı sosyal medya kampanyaları yürütmüştür. Bu örnekte dahi Türkiye'de muhafazakâr grubun kendi içinde farklı şekillerde çeşitlendiğini gözlemek mümkündür. Bu durum göstermektedir ki muhafazakâr topluluğun bu heterojen yapısını analiz etmek oldukça zordur. Ancak yine de, bu çalışma muhafazakârlar arasında belirli bir gruba odaklanmayıp muhafazakârların sosyal medyada ve toplumdaki aktivitelerini inceleyerek genel bir tabloyu ortaya koyma amacındadır.

Bu araştırma süresi boyunca muhafazakâr kesimin kendi içinde bölünmesi, değerlerini yeniden keşfetme sürecine girmesi elbette ki bu araştırmayı ciddi bir şekilde etkileyen faktörlerden olmuştur. Gülen cemaati ve diğer muhafazakâr gruplar arasındaki mesafenin bu denli açılması mülakatlarda verilen cevaplara da yansımıştır. Görüşmelerden birçoğunda, katılımcıların belirli bir cemaat veya hareketin bir parçası olmadıklarının altını ısrarla çizmeleri dikkat çekmiştir.

¹⁰ En Son Haber. (2014) "Abdülkadir Selvi: Twitter ve Pensilvanya Partisi kaybetti." *En Son Haber*. 30 Nisan. <http://www.ensonhaber.com/abdulkadir-selvi-twittera-karsi-degilim-2014-03-30.html>.

¹¹ Trend topik (TT), Twitter'daki güncel gündem anlamına gelir. Farklı kişilerin aynı konuda tweet atması gündem oluşturabilir. Güncel konular sürekli değişir ve en güncel gündem olabilme bir başarıya da hedef olarak görülebilmektedir.

¹² Hashtag pek çok mikroblog ve sosyal ağlarda bir kelime ya da kelimenin başına hash sembolü (#) eklenerek oluşturulan bağlantıya verilen isimdir. Bu sayede pek çok insan belirli bir konuda yazılan sosyal medya paylaşımına ulaşabilmektedir.

Türkiye’de cemaat kavramının pek çok muhafazakâr insanı bir araya getiren toplumun önemli yapıtaşlarından olduğu düşünülmesine rağmen, mülakat süresince katılımcıların cemaatlerle ilgili açıklamaları oldukça olumsuz bir tutum sergilemiştir. Katılımcılara cemaatler hakkında sorular yöneltildiğinde cevaplar genellikle olumsuz olmuş, cemaatlerin birbirleri ile büyük bir çelişki içerisinde, kafa karıştırıcı, çıkarıcı ve suiistimalci oldukları yönünde yorumlar alınmıştır. Türkiye’de muhafazakârlık kavramı kafalarda belirli bir tipoloji oluştursa da bunu belirli kalıplara oturtmak “muhafazakâr, Ak Parti taraftarı medya” gibi ifadeler kullanarak muhafazakâr kavramını tek bir grup üzerinden değerlendirmek ve bunu bir gerçeklik olarak yansıtmak, kavramı indirgemek ve içeriğini boşaltmak olacaktır.

Toplumdaki bu rastgele ve temelsiz genellemeler, etiketlemeler, kutuplaşmalar, bu araştırma süresince yapılan görüşmelerde de yoğun olarak gündeme gelmiştir. Kutuplaşma kavramı son dönemlerde Türkiye’de en yaygın şekilde kullanılan kelimelerden biri haline gelmiştir. Mülakatlar boyunca sosyal medya ile birlikte sürekli dile getirilen kavramlardan biri olan kutuplaşma hakkında fikirlerini paylaşan 22 yaşındaki Sümeyra, sosyal medyanın kutuplaşma söylemlerini en üst düzeye taşıyarak toplumda tansiyonun yükselmesine sebep olduğunu ve bu söylemlerin sosyal medya aracılığıyla yayıldığını ifade etmiştir. Sümeyra, “Bana ‘muhafazakâr’ denildiğinde beni belirli bir şekilde etiketleyerek, ötekileştirmeye çalışıldığını düşünüyorum, insanlar hükümet karşıtı şeyler söylediğinde onları ‘gezici’ olarak etiketlemek de bu madalyonun diğer bir yüzü, ben bunları hep bu süregelen kutuplaşma sürecinin bir parçası olarak görüyorum ve sosyal medyanın bu ayrımları körüklediğini düşünüyorum,” demiştir.

1.2.3 Veri Toplama

Veri toplama aşasında derinlemesine mülakat yöntemiyle katılımcılara daha önceden hazırlanan sorular yöneltildi ve cevapları ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Mülakat yapılan kişilere ulaşabilmek için kartopu örnekleme tekniği kullanıldı. Bu yöntemle görüşülen kişilere, referans yoluyla ulaşılmış, görüşülen kişiler genellikle diğer arkadaşlarına yönlendirerek yeni katılımcıların bulunmasını sağlamıştır.

Tesadüfi olmayan bu tekniğin varsayımlarından bir tanesi katılımcıların, çalışmaya katılmaları için onları elverişli yapan özellikleri paylaşan diğer kişileri tanıma olasılığıdır.¹³ Bu yöntem özellikle mülakat yapılması hedeflenen gruplara ulaşmak için önceden temin edilmiş belirli bir liste veya indeks olmadığında çok etkilidir. Azınlık veya belirli mesleki gruplara ulaşmak için araştırmacıyı, araştırılan gruba en büyük kolaylıkla ve isabetle yönlendiren tekniklerden biridir. Nitekim görüşülen katılımcıların yönlendirdiği kişilerle görüşmenin araştırmacının salâhiyeti için faydalı olduğu kanıtlanmıştır. Görüşmeler yüz yüze ve teke tek olarak yapıldı. Görüşmelerden önce katılımcılara, cevaplarının ve kimliklerinin gizliliklerinin korunacağı belirtilerek gönüllü katılım formu imzalatılmıştır. Kişisel bilgilerini korumak için gerçek isimleri yerine rumuz kullanılacağı hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Katılımcılardan bazıları gerçek isimlerinin kullanılmasında bir sakınca olmadığını söylemiş fakat yine de çalışma boyunca tüm görüşülen kişiler için rumuzlar kullanılmıştır.

Görüşmeler, genellikle üniversite kampüsü veya kafe gibi kamuya açık mekânlarda yapılmıştır. Görüşülen kişilere soruları cevaplandırmaları için ihtiyaçları olan zaman tanınmış ve rahat hissetmedikleri soruları cevaplamama seçeneği verilmiştir. Mülakat soruları üç ana bölümden oluşturulmuş; ilk bölüm kişilik ve kimlik hakkında soruları içermiştir, bu bölümde aile ve arkadaşlar hakkındaki sorularla kimlik tanımlayıcı terimler tartışılmıştır. Katılımcıların kendilerini muhafazakâr, şuurlu Müslüman veya İslam'ı yaşayan birey olarak tanımlayıp tanımlamadıkları ve bu kavramlar hakkındaki yorumları ele alınmıştır. Mülakatın ikinci bölümü, sosyal çevre, sosyal medya katılımı, genel gözlemler ve Türk toplumu hakkındaki soruları içermiştir. Üçüncü bölüm, Türk kamusal alanı, İslam, modernlik ve aktivizm konuları üzerine odaklanmıştır. Bu sorular, mülakat yapılan grupta kimlik, sosyal medya alışkanlıkları, yorumlamalar, beklentiler ve Türkiye'de muhafazakâr olmakla ilgili bilgi toplamayı amaçlamıştır. Mülakat yapılan kişilere mülakat sırasınca çok müdahale edilmemiş, sosyal medya aktiviteleri ve kimlik

13 Morgan, D. (2008). Snowball sampling. İçinde L. Given (Ed.), **The SAGE encyclopedia of qualitative research methods**. (ss. 816-817). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc. doi: <http://dx.doi.org/10.4135/9781412963909.n425>

konularıyla ilgili görüşleri dinlenmiş, görüşlerini rahatça açıklayabilmeleri için özgür bir ortam sağlanmıştır. Mülakatın özellikle odaklandığı noktalardan biri katılımcıların toplumda kendilerini ait hissettikleri gruba veya kendi hayatlarına sosyal medyanın ne tür değişiklikler getireceğini düşündüklerini gözlemlemek olmuştur. Araştırma ile ilgili toplanan veriler güvenli bir yerde saklanmaktadır. Bu kayıtlar sadece bu araştırmada kullanılmak amacı ile toplanmış olup, altı aylık bir süre boyunca muhafaza edilip sonrasında bilimsel etik kuralları gereğince imha edilecektir.

2. Türkiye’de Muhafazakârlık

Türkiye’nin tarihinde ilk kez belirli bir istikrar ve refah seviyesi sağlayan muhafazakâr bir hükümete sahip olması, Türk tarihinde ve Türk halkının zihniyetinde büyük değişimlere neden olmuştur. Ak Parti, dini değerlere önem verdiğini belirten ve liderlerinin önemli bir kısmının İslamcı bir geçmişten geldiği bir siyasi hareket olarak, Türkiye’deki muhafazakâr kesimin hayatında özgürlüklerin yolunu açan ve olumlu yönde değiştiren reformları ile Türkiye’nin muhafazakâr cephesini tamamıyla olmasa da kısmen temsil etmektedir. Ak Parti’nin Türkiye’de geliştirdiği politikalarla toplumda belirli normlar yıkılmış, toplumun farklı kademeleri değişimler göstermiştir. Siyasi ve toplumsal alanın dönüşümüne yol açan bu adımlardan en önemlileri Ak Parti’nin Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK)’nin siyaset üzerindeki vesayetinin önüne geçmesi ve daha önce yapıcı bir şekilde yaklaşılmamış olan ve çözüm sürecinin çok riskli olduğu düşünülen Kürt sorununu açıkça tartışarak bir ilke imza atmış olmasıdır. Ak Parti hükümeti ile yakalanan ekonomik ve toplumsal alanlardaki değişimler, finansal büyüme ve istikrar ortamı, süregelen seçimlerde Ak Parti’nin zaferine garantör olmuştur. Türkiye’de muhafazakâr bir hükümet olarak nitelendirilen Ak Parti’nin politikaları muhafazakârlığın da toplumda yeniden tanımlanmasına, değiştirilmesine ve çeşitlenmesine neden olmuştur. Bununla birlikte, muhafazakârlık ve muhafazakâr politikaların anlamı Türkiye gibi hızla gelişmekte olan bir ülkede sürekli yeniden tanımlanmaktadır, dolayısıyla değişen bu anlamları, değişimi bizzat tecrübe eden ve etkileyen siyasi bir partinin varlığına indirgemek doğru olmayacaktır.

Muhafazakâr kesim bugün durduğu noktada kendini ilerici ve yenilikçi olarak tanımlasa da ulusalcı ve laik zihniyete sahip kesimin söylemleri bunu kesin bir şekilde reddetmektedir. Muhafazakârlığın kendi içinde ürettiği bu yeni tanımlamalar elbette ki herkesin nazarında farklı anlam ve biçimlere sahiptir ve sürekli değişime uğramaktadır. Muhafazakârların varlıklarını ve kimliklerini tek bir siyasi, sosyal veya ekonomik teşekküle bağlamak son derece yanıltıcı olacaktır. Bu çalışma muhafazakârlık ve muhafazakâr kesim kavramlarını değerlendirmeyi hedef almamış ancak sanal ortamda muhafazakârların aktivizmine odaklanarak toplumsal değişimle

ilgili ipuçlarına ulaşmayı hedeflemiştir. Bu yüzden muhafazakârlıkla ilgili tartışma genel olarak mülakat yapılan kişilerle ilgili bir zemin sağlamayı hedeflemiş, Türkiye’de muhafazakârlığın farklı deneyimleri ve tarihi ile ilgili önemli konuları detaylı olarak incelememiştir.

Bununla birlikte muhafazakârların sosyal medya aktivizmini incelemek ve değerlendirmek oldukça meşakkatli bir çalışma olmuştur. Değerlendirilen konular sürekli olarak değişkenlik gösterdikleri için kesin çizgilerle ve yargularla açıklanamayacaktır. Çalışma süresince katılımcıların muhafazakâr kimliği siyasi bağlantılar ve yakınlıklar üzerinden değerlendirme eğiliminde olmaları da kavramın tartışmasını şekillendirmiştir. Ancak şunu eklemek gerekir ki muhafazakâr kesim artık toplumun her alanında farklı konumlarda yer almaktadır. Bunun yanı sıra muhafazakâr kimliğin bu denli tartışılması ve irdelenmesi, son dönemde farklı şekillerde toplumun en dikkat çekici ögesi olarak gündeme gelmesi muhafazakârların sosyo-politik yükselişinden kaynaklanabilmektedir. Bu çalışma çerçevesinde muhafazakâr teriminin kullanılmasının altında yatan gerekçe ve yaklaşımlar öncelikli olarak açıklanacaktır.

2.1 Türkiye ekseninde Muhafazakârlığın tanımı

‘Muhafazakâr’ kelimesi içinde bulunduğu bağlama göre çok farklı anlamlar taşıyabilmektedir. Bekir Berat Özipek muhafazakârlığın iki şekilde anlaşabileceğini tartışmıştır. Buna göre; bunlardan ilki onu bir tutum anlamında kullananların kastettiğidir ki bu liberalinden sosyalistine, muhafazakârından sosyal demokratına kadar pek çok insanda bulunulabilecek bir tavır olan tutuculuktur. Fakat muhafazakârlığa atıfta bulunarak kullandığımız genel anlam olarak ikincisi muhafazakârlığın bir fikir ve bir ideoloji olarak sahip olduğu anlamı ifade etmektedir.

Bu anlamda muhafazakârlık, insanın akıl bilgi ve birikim bakımından sınırlılığına inanan, bir toplumun tarihsel olarak sahip olduğu aile, gelenek ve din gibi değer veren kurumlarını temel alan, radikal değişimleri ifade eden sağ ve sol

siyasi projeleri reddederek ılımlı ve tedrici değişimi savunan ve siyaseti, bu değer ve kurumları sarsmayacak bir çerçeve içinde sınırlı bir etkinlik alanı olarak gören bir düşünce stili, bir fikir geleneği ve bir siyasi ideolojidir.¹⁴

‘Muhafazakâr’ kavramı özellikle Türkiye gibi bir ortamda yanıltıcı şekillerde kullanılabilmektedir. Türkiye’de muhafazakâr kavramı dini hiçbir yükümlülüğü yerine getirmeyip, ‘elhamdülillah biz de Müslümanız’ diyen insanlardan, hayatlarının eksenine dini oturtan ve tüm söylemlerinde dini öne çıkaran kişilere, din ile hiçbir alakası olmayan aşırı ulusalcı ve farklı yaklaşımlara karşı duran elitist kesime kadar geniş bir yelpazeyi içine almaktadır.

Burhanettin Duran, Batı’da yaşanan modernitenin değişimiyle liberal değerleri ortaya çıkardığını, muhafazakârlığın ise toplumu moderniteyle ve sanayileştirmenin getirdikleriyle değiştirmeye çalışan elitlere karşı doğduğunu tartışmıştır. Duran’a göre Türkiye için de Osmanlı-Türk modernleşmesine duyulan tepki muhafazakârlığı üretmiştir. Türk muhafazakârlığının diğer bir çizgisi ise statükoyu korumayı amaçlamış olan Cumhuriyet’in getirdiği Kemalist reformları koruma güdüsü ile tek parti döneminin sonlarından itibaren başlayıp daha sonrasında Demokrat Parti döneminde şekillenen damardır. Bu iki çizgideki muhafazakârlık bugüne değin toplumda varlığını sürdürmekte ve belirli noktalarda kesişmektedir. Örneğin klasik olarak çekirdek aile yapısının korunması noktası her iki muhafazakârlığın birleştiği bir noktadır. Duran, muhafazakârların parça parça sürekliliğe giderek bir değişim sağlayabildiğini savunarak, dini değerlerin korunması ve ailenin de bu şekilde örgütlenmesi anlamında Türkiye’de İslami kesimden gelenlere muhafazakâr denmesinin anlaşılabilir bir durum olduğunu ancak siyasal sistemin ve toplumun İslamleştirilmesi açısından bakıldığında muhafazakâr kesimlerin devrimci özellikler arz ettiğini belirtmiştir.

Duran toplum ve kavramlardaki bu değişimlerin göz önüne alınarak ‘muhafazakâr demokrat’, ‘muhafazakâr Kemalist’, ‘İslami muhafazakâr’, ‘muhafazakâr sol’ ve ‘muhafazakâr milliyetçi’ gibi yeni ikilemeler üretilmesi

¹⁴ Özipek, Bekir Berat. (2010). “Muhafazakar Düşünce.” <http://www.muhafazakar.com/box.asp?do=shw&k=1>.

gerektiğini belirtmiştir. Duran, toplumsal alanın dinamik ve melezlenmesinden kaynaklı olarak mevcut olan kavramların tanımlamalarını yaparak ve yanlarına yeni şeyler de koyarak onları daha eklektik olarak kullanma zorunluluğunun da altını çizmiştir.¹⁵

Toplumda bu kavramlarla ilgili oluşan kafa karışıklığı ve karmaşa yüzünden muhafazakâr olarak değerlendirilebilecek insanlar, kendilerini bu kavramdan oldukça uzak tutmak istemeye başlamışlardır. Bu kavramın belirli kalıplaşmış yanılgıları da beraberinde getiriyor olması sebebiyle mülakatlar sürecinde pek çok kişinin kendini tanımlarken ‘muhafazakâr’ yerine ‘şuurlu Müslüman’ veya ‘dini elinden geldiğince yaşamaya çalışan Müslüman’ gibi kalıplara başvurduğu gözlemlenmiştir. 25 yaşındaki yüksek lisans öğrencisi Esra, kendisini muhafazakârdan ziyade şuurlu Müslüman olarak tanımlamasının sebebini şöyle açıklamıştır: “Bana muhafazakâr denilmesi farklı kesimden birinin hitabı gibi geliyor, ancak benim bildiğim ve muhafazakâr olduklarını düşündüğüm hiç kimse kimliğiyle ilgili ‘evet, ben muhafazakârim’ demez sanırım.” Esra açıklamasının devamında “kendimi ilerici biri olarak görmenin yanı sıra, hayatında İslami prensipleri yaşayan ve yansıtan biri olma arzusundayım, bu beni tutucu veya gerici yapıyor olmamalı,” demiştir.

Bilgi Üniversitesi psikoloji bölümü ikinci sınıf öğrencisi Rahime ise “Kendimi “muhafazakâr” olarak tanımlamanın negatif bir çağrışım oluşturduğunu ve bu kavramın toplumdan yabancılaştırmak gibi bir işlevi olduğunu da düşünüyorum,” demiştir. Rahime muhafazakârlığın, tarihsel bir anlam getirisi olduğunu ve ne kadar farklı anlamlar katılmaya çalışılsa da ‘gerici’ fikrini verdiğini ifade etmiştir. Rahime’nin mülakat boyunca ‘muhafazakâr’, ‘bizim kesim’, ‘İslami kesim’ gibi kavramların birbirine alternatif olarak kullandığı ise ayrıca gözlemlenmiştir. Bu kavramın bu kadar az tercih edilmesinin sebebi dini hassasiyetleri olan insanların, zaman içerisinde anlamı toplum tarafından belirli bir yönde şekillendirilen bu

¹⁵ Duran, Burhanettin, Lacivert tarafından görüşme. (2014). “Artık Muhafazakâr denince hangi kesimin muhafazakârı diye soruyorum.” *Lacivert* (25 Nisan). <http://www.lacivertdergi.com/dosya/2014/04/25/artik-muhafazakr-denince-hangi-kesimin-muhafazakri-diye-soruyorum>

kavramı içerdği manalardan dolayı bir etiket olarak kabul etmek istememelerinden kaynaklanabilmektedir. Mülakat yapılan kişilerin genellikle bu kavramı tercih etmedikleri ve hoşlanmadıkları ancak yine de ‘bizim çevreden’ diye bahsettikleri insanları muhafazakâr olarak tanımladıkları özellikle dikkat çekmiştir.

Bu çalışmadaki argümanı desteklemek açısından muhafazakârlık kavramını sürekli olarak Türkiye bağlamında açıklamak ve düşünmek gerekecektir. 2002 yılından beri hükümette bulunan Ak Parti, Türkiye’deki muhafazakârların ancak çok sınırlı bir kısmını temsil etmektedir, Türkiye’deki muhafazakârlığın daimi bir temsilcisi olarak düşünülemez. Ak Parti’yi destekleyenlerin tamamı da kendilerini muhafazakâr olarak tanımlamayacağı gibi kendini muhafazakâr olarak betimleyen pek çok kişi de Ak Parti’nin görüş ve politikalarını desteklemiyor ve eleştiriyor olabilmektedirler.

Ancak yadsınamayacak gerçeklerden biri de Ak Parti Türkiye’de muhafazakârlığın süregelen değişim sürecinin bir parçası olmuştur, partinin muhafazakârlık boyutu, “insanlığın en önemli kurumlarından biri olarak din” olgusunu görme anlayışı ile ön plana çıkmaktadır.¹⁶ Bu özelliği bugüne kadar çok fazla değişime ve yoruma uğramış olabilir ama şu bir gerçektir ki parti ilk kuruluş aşamasında Türk toplumuna bu bağlamda bir güven ve rahatlık sağlamış, halk ile bu şekilde de bir gönül bağı kurmuştur. Bazı medya kuruluşları ve analistler Ak Parti’nin ilk zamanlarda başarılı bir şekilde kurmayı başardığı ve toplumun daha geniş bir kitlesine hitap eden muhafazakâr demokrat tarzının zamanla değişime ve sekteye uğrayarak bozulduğunu iddia etmişlerdir. Ancak bunun kamusal alana ve halka nasıl yansıdığı hakkında belirli bir tarafı tutmadan yorum yapmak pek de mümkün olmayacaktır.

Çok kısa bir süre öncesine kadar Ak Parti, Orta Doğu’daki diğer devletler için bir rol model olarak görülmekteydi. Ak Parti, daha öncesinde devlet ile mücadele halinde olan bir toplumsal hareketin içinden geliyordu. Ancak bu mücadelede başarısız olan hareketin aktörleri, sistemin içinde hareket ederek daha ılımlı bir siyasi

¹⁶ Insel, Ahmet. (2003). “The AKP and Normalizing Democracy in Turkey.” *South Atlantic Quarterly* (Duke University Press) 102 (2/3): 293-308.

planı takip ederek sistemin başına geçmiş ve bu şekilde başarılı olmuştur. Bu hareketle birlikte Türkiye’de muhafazakârlığın çehresi giderek değişmiş, siyasi alanda edinilen tecrübelerin yansımaları toplumun sosyal cephesini de ciddi bir biçimde değiştirmiş, yeniden yapılanmaya sebep olmuştur. Türkiye’de muhafazakârlık tarihinin kendine has bir gelişim ve değişim süreci olmuştur. Kemalist kesimin muhafazakârlığını bir yana koyarsak, halkın sahiplendiği muhafazakârlık, toplumun kültürel, milli, geleneksel ve dini değerlerini tahrifata uğratmadan korumanın bir yolu olarak görülmüştür. İşte bu yüzden bu çalışma da muhafazakârlık kavramı kullanılırken kimlik ve kültürel yorumların çok farklılaştığını ve farklı bir arka plana sahip olduğunu göz önüne alınmıştır.

Duran, İslami muhafazakârların en azından son 10 yıldır toplumda daha aktif bir aktörlük sergilemelerine rağmen değişimin gerilimlerini taşıdığını, gündelik hayatın sekülerleşmesi ile dini anlam ve bilincin kaybedilmesi kaygısının yaşandığını savunmuştur. Duran bunun yanı sıra Gezi olayları sırasında gündeme gelen, 'muhafazakâr bir Türkiye hayal ediliyor' tartışması ve İslamcıların kapitalistleştiği eleştirilerinin de bu iç içe geçmiş, kompleks ve melez fay hattından beslendiğinin altını çizmiştir.¹⁷ Yapılan mülakatlar süresince de gündeme gelen ve tartışılan bu tür kaygılar pek çok katılımcı tarafından dile getirilmiştir. Dindarlığın veya muhafazakârlığın yüzeysel bir gösteriş biçimi haline gelip, kapitalist heveslerle hareket eden pek çok muhafazakâr yaşam stiline popülarize edilmesi de dikkat çekilen diğer mevzular arasında yer almıştır.

Yüksek lisans öğrencisi Abdullah, İslami mitinglerde boy gösteren çoğu kişinin, temel dini görevlerini dahi yerine getirmeyen, beş vakit namaz bile kılmayan muhafazakâr aktivistler olduklarını söylemiş, bu tür insanların dindarlıklarını göstermeye gelince en ön saflarda yer aldığından bahsetmiştir. Abdullah sözlerine şöyle devam etmiştir: “İslami konularda çok fazla gürültü çıkarmak mıdır dindarlık? Bence son dönemlerde gündeme gelen şey daha çok dinin yüzeysel bir dışarı

¹⁷ Duran, Burhanettin, Lacivert tarafından görüşme. (2014). “Artık Muhafazakâr denince hangi kesimin muhafazakârı diye soruyorum.” **Lacivert** (25 Nisan). <http://www.lacivertdergi.com/dosya/2014/04/25/artik-muhafazakr-denince-hangi-kesimin-muhafazakri-diye-soruyorum>

vurumu. Evet, belki ses çıkaran insanlara da ihtiyaç var ama etik olarak düşündüğümüzde aslında üzerinde ciddi düşünülmesi gereken mevzular bunlar, ben bu durumu içi boş Müslümanlık olarak değerlendiriyorum.” Türkiye’de değişip gelişen muhafazakârlığın içeriği ve doğası hakkında pek çok tartışma mevcuttur, yorumların çeşitliliği bu kavramların kişiden kişiye farklı yorumlanması, muhafazakârlığın gidişatı için tek bir yön belirlemeyi imkânsız kılmıştır. Değişip, çeşitlenen bu kavramlar için yeni terminolojiler üretmek daha yapıcı ve sağlıklı yaklaşımların tartışılmasını sağlayacaktır.

Günümüz Türkiye’sinde, var olan kavramlar sürekli yeni anlamlar kazanmaktayken muhafazakâr gençlik, farklı kavramların temsil ettiği alanlarda serbestçe yer değiştirmekte ve var olmaktadır. Eskiden kabul görmesinin zor olduğu ortamlarda artık kolaylıkla varlık göstermektedir. Buna örnek olarak, Kemalist fikirler de taşıyan muhafazakâr gençliğin varlığından, eşcinsellerin haklarını savunan muhafazakârlardan ve eğlence sektörü gibi muhafazakârların çok etkin olmadığı farklı mecralara girip çıkan gençlerden bahsedilebilir. Sosyal medyanın gelişimine katkı sağladığı alanlardan biri de gençlik arasında katılımcılığı artırarak, toplumda gündeme gelen her türlü tartışmaya her kesimden gencin katıldığı bir ortam olmuştur. 24 yaşındaki Enes, sosyal medyanın kazandırdığı farklılıklardan bahsederken, eskiden herkesin muhafazakâr olanları tek bir kalıba oturtup, dindarların popüler konulardan, gündemden uzak olduğunu düşündüğünü, şimdiki gençlerin ise daha açık fikirli olduğunu belirtmişlerdir. Enes, “Eskiden dindarsan toplumun belli bir noktasında dururdun, şimdi ise benim dindar olmam insanların benimle gerek ticari gerek insani ilişkiler geliştirmek istemesini engellemez,” diyerek düşüncelerini ifade etmiştir. Sosyal medyanın diğer getirilerinden biri de insanlara yeni bir çevre kazandırarak, belirli bir şekilde etiketlenmeden kendi kimliklerini yapılandırma şansı vermiş olmasıdır. Sosyal medya insanlara ekstra bir çaba sarf etmeden belirli bir aidiyet ve güvenlik hissi sağlamıştır. İnsanlar tanıdık çevreleri genişledikçe karşıt ideolojiler veya yaşam tarzlarının varlıklarını da hissetmişlerdir. Ancak Türkiye şartlarında, ideolojik karşıtlıkların böyle bir ortamda karşılaşması sosyal diyalogu zenginleştirmek yerine taraflar arasında bir rekabete yol açtığı

tartışılabilir. Toplumda meydana gelen bu bölünme, geniş kitle protestoları patlak verdiği bariz biçimde kendini göstermiştir. Bu dönem süresince sosyal medyada küçük nüanslarla altı çizilen ideolojik bağlılıklar, insanlar arasındaki kutuplaşmanın faktörleri olarak işlev görmüştür. Twitter tartışmaları, internet ortamındaki polemikler ve spamlemeler¹⁸ bile hangi tarafın neyi desteklediğini belirten nitelikte olmuştur. İnsanların isimlerinin önünde “TC” (*Türkiye Cumhuriyeti*)¹⁹ yazması Cumhuriyetçi, Kemalist ve Türkiye Cumhuriyeti’nin laik değerlerini savunduklarının altını çizmiştir. Buna muhalefet olarak, Ak Parti yanlısı grupların, Başbakan Erdoğan’a desteklerini göstermek için isimlerinin önüne “RTE” (*Recep Tayyip Erdoğan*)²⁰ yazmaları ne tür bir bölünmenin olduğunu gözler önüne sermiştir. Ayrıca sosyal medya ortamlarındaki profil resimleri de kimlik değerlerini yansıtmada etkili birer araç olarak kullanılmıştır. Buna örnek olarak muhafazakâr kesim tarafından yaygın bir biçimde kullanılan Mısır’daki Müslüman Kardeşlere destek ifade eden ve Ak Parti destekçileri tarafından benimsenen Rabia işaretinin (dört parmak selamı) profil resmi olarak kullanılması verilebilir.

Türkiye’deki muhafazakârlığın dönüşümünü takip etmek, incelemek ve değerlendirmek önyargılardan arınmış özgür bir zihin gerektirmektedir. Tartışılan muhafazakârlık, oluşmuş ve kemikleşmiş değer yargıları ve onların zaman içerisindeki evriminin bir parçası olmuştur. Değişen muhafazakârlığı, sadece günlük yaşam paradigmaları veya ekonomik iyileşme üzerinden tartışmak yanıltıcı olmaktadır.²¹ Muhafazakârlığın günlük yaşamla birlikte nasıl modernleştiğini ve yorumlandığını tartışmak problemlili olabilmektedir. Kavramı, bütünü incelemeyen parçalara ayırarak incelemek bize gerçekçi tablolar sunmayacaktır. Şu bir gerçektir

¹⁸ Spamlemek bir kişiyi belli bir ortamda şikâyet etmek ve uygunsuz içerik bildirmek anlamında kullanılmıştır. Çoğu zaman hesabın silinmesini hedefler.

¹⁹ Türk Sağlık Bakanlığı kurumlarından “T.C” (Türkiye Cumhuriyeti) kısaltmasını kaldırarak resmi kurumlardaki isimleri değiştirme kararı aldı. Bu durum sosyal medyada öfkeye yol açtı ve 9 milyon üyenin üzerinde kişi isimlerinin önüne T.C kısaltmasını koydu.

Bkz. Son Dakika. “Facebook’ta TC’li protesto.” *Son Dakika*. 8 Nisan. <http://www.son-dakika.org/gundem/facebook-tc-nedir-neden-isim-basina-tc-ekliyorlar.html>.

²⁰ Bir önceki dipnota bkz. “RTE” kısaltması da sosyal medyada ekran ismi olarak, hükümetin eleştirisi olarak benimsenmiş TC kısaltmasına tepki olarak yaratıldı, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ı desteklediklerinin bir belirtisi olarak kullanıldı.

²¹ Atlas, Meryem İlayda. (2014). “Kim muhafazakar kim devrimci?” *Lacivert* 29 Nisan. <http://www.lacivertdergi.com/dosya/2014/04/29/kim-muhafazakar-kim-devrim>

ki muhafazakârlık Türkiye’de artık değişimin bir parçası haline gelmiştir, bu kavramı eski kalıplara sıkışıp bunlar içerisinde kullanmak sadece tutucu ve gerici bir zihniyete takılı kalmak ile açıklanabilmektedir.

2.2 Kimlik İnşasında Değişen Muhafazakârlık Tanımları

Türk toplumunda, ortaya çıkan değişim rüzgârları ekseninde, kimliğini sürekli olarak yeniden şekillendirme ihtiyacında olan bir kesimin varlığından söz etmek mümkündür. Bu kesim, kimliğinin değişenlerini ortaya koyarken çeşitli sembollerle bunu ifade etmiştir. Ortaya çıkan kutuplaşma ortamının bir uzantısı olarak da ifade edebileceğimiz bu durum kimlik ve ideoloji eksenli sembollerin yükselişte olmasıyla da açıklanmıştır. Değişen sembolleri açıkça görünür bir biçimde kimliğinin bir parçası olarak yansıtan bir örnek olarak kadınlar kabul edilebilmektedir. Bu durum kadınların isteyerek sırtlandıkları bir pozisyon olmamakla birlikte, İslam dininin bir gerekliliği olarak başörtüsü kullanan kadınlar bu sembolü toplumda ister istemez görünür kılmaktadırlar. Bugün Müslüman kadınları, politik sembollerin kurbanı, siyasi olarak bastırılmış karakterler olarak değil, yepyeni rolleri ile toplumun aktif bireyleri olarak görmekteyiz. Başörtüsü hala kimlik, laiklik, İslam ve Müslümanlık hakkında birçok tartışma yaratmaktadır ancak bununla beraber artık başörtüsü konusunun toplumda normalleşme sürecinin bir parçası haline geldiğinden bahsetmek mümkündür. Türk toplumu, başı örtülü kadınları “yalnızca başı örtülü kadın” olmanın ötesinde mesleki pozisyonlarında görebilmekte, haber spikeri, moda tasarımcısı, avukat, doktor, kasiyer, milletvekili ve garson olmaları artık eskisi kadar yadsınmamaktadır.²² Marmara Üniversitesi Coğrafya Bölümü öğrencisi 19 yaşındaki Amine “Ben başörtüsüyle ilgili yaşanan bu değişimi bir başarı veya önemli bir hamle olarak görmüyorum, bu zaten olması gereken bir şey idi. Muhafazakâr kadınların her alanda görülmesini kesinlikle normal buluyorum, hatta daha çok görünür olmalılar. Bu bir meydan okuma veya talep değildir sadece olması gereken, normal olandır,” sözleri ile bu konudaki görüşünü

²² Gökarıksel, Banu, and Anna Secor. (2009). “New Transnational Geographies of Islamism, Capitalism and Subjectivity: The Veiling-Fashion Industry in Turkey. 6-18.

ifade etmiştir.

1970 ve 1980’lerde dünyaya gelen nesil okul ve kamu binalarına başörtüleri ile kabul edilmezken, şu anda üniversiteye giden veya yeni mezun olmuş 1990’lardan sonra doğan nesil, Türk “muhafazakâr” kesiminin geçirdiği tecrübeleri ve sancılı süreci belli belirsiz şekilde hatırlamaktadır. Geçmişte Türk toplumunda İslami dünya görüşüne sahip olan ve dini yaşayan Müslümanlar “muhafazakâr” terimi ile bile doğrudan ilişkilendirilmemekteydi. Laik sistem ve geleneksel Türk medyası bu kesimi “muhafazakâr” yerine ‘gerici’, ‘İslamcı’, ‘irticacı’ veya ‘dinci’ olarak tanımlamayı tercih etmişlerdir. Kamusal alanda dine uygun yaşamak isteyen insanlar ise kendilerini ‘Müslüman’, ‘İslamî’, ‘dindar’, ‘dinine bağlı’ olarak tanımlamayı tercih etmişlerdir. Aslında, ‘irticacı’ olmakla suçlanan bir nesil şimdileri kendilerini demokrat, muhafazakâr demokrat, hümanist, eşitlikçi olarak tanımlamakta ve sistemin içerisinde kendilerini ifade etmenin mücadelesini halen vermektedirler. Bu kesimin toplumdaki yerini geliştirmedeki başarısı yalnızca ekonomik ve siyasi başarıyla açıklanamayıp, sürekli olarak demokratik ve ilerici idealleri kucaklama çabalarının da göz önüne alınması gerekmektedir. Muhafazakârların, Türkiye Cumhuriyetinde yerleşmiş olan elitist yapıyı değiştirerek, daha çoğulcu ve kucaklayıcı bir yaşam biçiminin toplumun geneline yayılması çabası henüz çok yeni bir harekettir. Bu değişimlerin Türk kamusal alanında her kesim tarafından sindirilmesinin zaman alabileceği aşikârdır.

2.3 Muhafazakâr Yaşam Biçimleri

Önceki kısımlarda muhafazakârlığın farklılaştığını, çeşitlenmenin ve sınıflanmasının söz konusu olduğu tartışılmıştı. Bu bölümde üç grup altında incelenen muhafazakârlık çeşitlenmeleri mülakatlar sırasınca şekillenmiş ve katılımcılar tarafından özellikle gündeme getirilmiştir. Buna göre modern muhafazakârlık, genelde büyük şehirlerde yaşayıp belirli sosyal ve ekonomik statüyü başarmış insanların kendilerini daha yakın hissettiği muhafazakârlıktır. Kırsal kesim muhafazakârlığı ise daha geleneksel bir yaklaşımı benimseyen muhafazakârlık

biçimidir. Cemaatçilik ise dinsel ve grupsal önceliklerin göz önüne geldiği ve belirli bir gruplaşmayı ve bağlılığı ifade eden bir muhafazakârlık türüdür.

2.3.1 Modern Muhafazakârlık

Türkiye’deki muhafazakârlık, zeminden yukarı doğru bir hareket izlemiş, tabandan gelen bir değişim söz konusu olmuştur. Bugün, muhafazakârlar hükümette karar verici mevkilerde bulunmakta, uluslararası firmalarda kariyer sahibi olmakta ve üniversitelerde yüksek pozisyonlarda bulunmaktadır. Sosyal, ekonomik ve politik yaşamda etkili figürler haline gelmişlerdir. Bu durum, Türkiye Cumhuriyeti’nde daha önce tecrübe edilmiş bir durum değildir. Cumhuriyetçi değerler sahip oldukları tahayyül nedeniyle, steril ve Kemalist bir kamusal alan tasarlamış ve bu idealist sistem kendi yapısından farklı oluşumlara izin vermemiştir. Muhafazakâr hayat tarzı ekonomik, sosyal ve politik alanı kontrol eden elitler tarafından gerici, köylü, alt sınıf olarak görülmekteydi. Muhafazakârlar, ekonomik ve sosyal merdivenlerde yüksek mevkilere gelme imkânı buldularsa; var olan dini hassasiyetlerini saklama ihtiyacı hissetmişlerdir. Nilüfer Göle, kırsal gelenekler ve cehaletle birlikte tanımlanan İslam’ın, Kemalizm’in modernleşmesi ile değişim sürecine girmeye başladığını ifade etmiştir.²³ Türkiye’deki İslami hareket, doktorları, eczacıları, mühendisleri, avukatları, psikologları, kısacası geleceğin profesyonellerini etkilemeye başlamıştır. Muhafazakârlar ülkede ön plana çıkan bireyler haline geldikleri için prestijli pozisyonlar elde etmeye başlamışlardır. Bu durum, Türkiye’deki Kemalist ideoloji için kaygı oluşturmuştur; diğer bir deyişle eğitilmiş ve tesettürlü Müslüman bireyler, yalnızca uygarlığın değişimine meydan okumamakta, aynı zamanda Batıcı elitlerin iktidar alanına da meydan okumaktadırlar.”²⁴

Tanınmış İslamcı entelektüel Abdurrahman Dilipak, Müslüman insanların artık okumamışlık veya geri kalmışlık ile tanımlanamayacağını, Türkiye’de kullanılagelmiş olan ‘irtica’ kavramı ile birlikte anlamayacağını ifade etmiştir. Bunlar, Ak Parti’nin iktidara gelişinden önceki beyanlardır, son yıllarda ise

²³ Göle, Nilüfer. (1996). *The Forbidden Modern: Civilization and Veiling*. Ann Arbor: University of Michigan Press. s.96

²⁴ A.g.e. s.97

‘muhafazakâr çevreler’ hayatlarında ciddi bir ekonomik gelişim tecrübe etmişlerdir. Bu, “muhafazakârların” son on yılda tecrübe ettiği ve hayatlarının gidişatını etkileyen en ciddi değişim olmuştur. Daha önce hiç bir varlık gösteremedikleri sektörlerde önemli roller almaya başlamışlardır. Lüks ürünlerin de en iyi kullanıcıları arasında olmaya başlamışlardır. Ekonomik iyileşme, artan satın alma gücü, değişen tüketim alışkanlıkları ve şehirleşme, muhafazakâr yaşam biçiminin iyileşmesinin önde gelen faktörlerini oluşturmuştur. Muhafazakâr sınıfın ihtiyaçlarını karşılayan dergi ve magazinler, kahve dükkânları, lüks restoranlar, oteller ve rezidanslar var olmaya başlamıştır.

Hem muhafazakârlar hem de muhafazakâr olmayanlar, bu yeni ortaya çıkan sınıfın bariz tüketim artışı ile ilgili eleştirel bir tavra sahiptirler. 22 yaşında Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi Mimarlık öğrencisi Hatice: “Defalarca şu tarz yorumlar duydum; şunlara bak, Range Rover’lar ve BMW’ler kullanıyorlar, bu parayı nereden buluyorlar? Tesettürlü olmayan biri için böyle bir durum olduğunda, kimse bu tarz sorgulamalar içinde olmuyor,” sözleri ile bu eleştirinin yersiz olduğunu ifade etmiştir. Bazı muhafazakârlar ise, savurgan yaşam biçimi ve tüketimin teşviki konusunda eleştirel bir yaklaşıma sahiptirler.

Anti-Kapitalist Müslümanlar isimli grup “muhafazakâr kapitalist yaşam biçimleri” karşısında tepkilerini ortaya koymak amacı ile oluşmuş bir gruptur. Anti-Kapitalist Müslümanlar, Gezi Protestocularının yanında durmuşlar ve Ramazan ayında, Gezi Protestoları sonrasında açık mekânlarda düzenledikleri toplu iftarlar ile tanınmışlardır. Resmi Facebook sayfalarında “Biz, Kuran’ı hayatlarının merkezine koyan ve zamanın en sömürgeci gücü olan kapitalizm karşısında mücadele eden Müslüman Gençlik Hareketiyiz” şeklinde kendilerini tanımlamaktadırlar.²⁵ Bu gibi gruplar, muhafazakârların sürdürdüğü lüks yaşam biçimi, Ak Parti hükümeti ve genel olarak kapitalist sistem hakkında eleştirilerde bulunmaktadır. Kendini muhafazakâr İslamcı olarak tanımlayan İlahiyatçı Ali Rıza Demircan, bir televizyon programında Anti-Kapitalist Müslümanları eleştirmiş ve Anti Kapitalist olduklarını

²⁵ Anti Kapitalist Müslümanlar Resmi Facebook Sayfası
<https://www.facebook.com/anticapitalistmuslims/posts/636225019754921>

iddia eden bu kişilerin İslami sermaye konusunda bilinçsiz olduklarını işaret etmiştir. Demircan bahsi geçen gruptan rüşvet, karaborsa, tüketici ekonomisi, kadın bedeninin metalaştırılması gibi konularla ilgili bir tepki görülmediğini, grubun yalnızca Türkiye’deki muhafazakâr çevre üzerine eleştiri getirdiklerini ifade etmektedir.²⁶ 26 yaşındaki Eczacılık öğrencisi Nazlı, “Ciddi bir şekilde düşündüğümüzde, bu gerçekten bir problem olarak durmaktadır. Müslümanlar, bizimle birlikte aynı hassasiyetleri paylaştığını düşündüğümüz insanlar, sosyal medyada her şeyi paylaşarak popüler bir yaşam biçimi sürdürmek istiyorlar; nerede yediler, ne yediler, o gün ne giydiler? Paylaşımlarının önemli bir kısmı birçok insan için hiç bir anlam ifade etmemektedir.”

Bilgi Üniversitesi’nde yüksek lisans öğrencisi olan 29 yaşındaki Furkan, Müslümanların geçmişte olduğundan daha zengin yaşam biçimlerine sahip olmalarında bir yanlışlık olmadığını, fakat birilerinin İslam’ın mahiyeti hakkında düşünmesi gerektiği hususuna dikkat çekmiştir. Peygamber, yaşadığı dönemin en iyi atına sahip olduğu düşünüldüğünde, bir Müslümanın en pahalı şeyleri almasında sorun olmadığını ifade etmiştir. Furkan’a göre Müslüman ihtiyacından daha fazlasına sahipse bu yanlıştır. Bu tartışma, muhafazakârlar arasında temel sorular oluşturmaya devam edecektir. Ancak Türkiye’de Müslümanların tecrübe ettiği yukarıya doğru hareketlilik nedeniyle; yaşam şekilleri, düşünme şekilleri ve tercih ettikleri hayat şekli sürekli olarak değişmektedir.

Türk siyasi ve sosyal arenasında İslam, Türkiye’nin laik mirasına temel tehdit olarak algılanmasının üzerinden bir hayli yol almıştır. Müslümanların kentli ve yükselen hayat tarzları yaşamaya başladıkları 1990’lardan itibaren, demokrasi ve reform ile birlikte anılır hale gelmişlerdir.²⁷ Geçmişte mücadeleci İslami kimliklere sahip olan kişilerin çocukları, bugün kimsenin Türkiye algısına rahatsızlık verdiklerini düşünmemektedirler. Yaşadıkları hayat tarzında devlet ile karşı karşıya

²⁶ Demircan, Ali Rıza. Kadraj ile mülakat. (2014). “Antikapitalist Müslümanlara Allah’tan hidayet diliyorum.” *A haber*. 2 Mayıs. <http://www.youtube.com/watch?v=nK8XyHNAYhE>.

²⁷ Turam, Berna. (2007). *Between Islam and the State: The Politics of Engagement*. Stanford, California: Stanford University Press. s.5

gelmediklerinden dolayı devletle bir mücadele ilişki içerisine girmemişlerdir. Devlet ile olan ilişkileri çatışma değil işbirliği şeklindedir. İslam'ı yaşamaya çalışan Müslüman kadınlar, bugün kamusal alanda kendilerini ifade etmek için yeni imkânlar keşfetmektedirler.

Kadınların buldukları bu yeni imkânların en bariz göstergelerinden biri, kendi nesilleri ile ebeveynlerinin nesilleri arasındaki farkla ilgili katılımcıların belirttiği görüşlerdir. Mülakat yapılanların büyük çoğunluğu, farklılıkların ailelerindeki sosyo-ekonomik değişikliklerden kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların üçte ikisinden daha fazlası, kendilerinin başarılı olmak için ebeveynlerinin kendi yaşlarında çabaladığı kadar çabalamak zorunda olmadıklarını belirtmişlerdir. Boğaziçi Üniversitesi Siyasal Bilim öğrencisi Büşra, bu durumu “Ailem eğitilmiş fakat hayatlarında her zaman finansal baskıyı hissettiler. Ancak ben hiç bir zaman amaçlarımda bir sınırlama yapmak zorunda kalmadım ve bu, hayatta ne yapmak istediğime dair seçim özgürlüğü verdi,” diyerek dile getirmiştir. 24 yaşındaki İlahiyat yüksek lisans öğrencisi Enise ise “Ben şimdi ‘akademik amaçlar’ peşinde zamanımı harcarken, ailem ekmek peşindeydi. Çünkü Müslümanlar olarak ikinci sınıf vatandaşlardık. Fakat artık bu şekilde alt sınıf olarak tanımlanmadığımızı düşünüyorum,” demiştir.

Türkiye’deki Müslüman entelektüel hareketlilik, geleneksel muhafazakârlar üzerindeki mevcut etkisinden daha farklı bir rol oynamaya başlamıştır. Yeni nesil muhafazakârlar toplumda yeni ortaya çıkan konuları takip etmektedirler ve bu yalnızca Türkiye’ye özgü bir durum değildir. Jenny White, bugün statüko ile mücadele eden pek de İslami olmadığını, bundan ziyade birçokları için dini ve ulusal kimliklerin, ticari eşyalar gibi bireysel ifade şekilleri ve seçim nesnelere haline geldiği kentsel, modern global çevrede İslam’ın geldiği noktaya dikkat çekmektedir.²⁸ Türk muhafazakâr Müslümanlar, bireysel hayat tarzının keyfini sürmekte ve bireysel özgürlüklerin ve hakların adil bir şekilde paylaşılmasını talep etmeye başlamışlardır. White, “*şuurlu Müslüman*” olma seçiminin körü körüne

²⁸ White, Jenny. (2013). *Muslim Nationalism and the New Turks*. Princeton: Princeton University Press, s.4.

geleneği takip etmenin karşısında Müslüman modernizminin bir işareti olarak bir hayli değer gördüğünü savunmuştur.”²⁹ Yine de bu ifade sorgulanabilir, zira birçok muhafazakâr, Müslümanların hayatlarında İslam’ın değerinin düşürüldüğünü, modern olmaya çalışmakla İslami değerlerin doğru anlamını kaybettiğini iddia etmektedir. Muhafazakârların modernleşme sürecine katılımı İslamcılık olarak tanımlanmış ve Müslümanların, geleneksel ve dini formları kişiselleştirerek ‘modernliği yeniden yarattıkları’ geniş bir biçimde tartışılmıştır.³⁰

Edip Asaf Bekaroğlu, İslamcıların Türk kamusal alanına girerken sembol ve şekillerini korumak isteğinde olduklarını ve modernizmi neredeyse tümüyle teknoloji ile özdeşleştirdiklerini iddia etmektedir. Bekaroğlu, onların bu hassas durumunun esasın kaybolmasına yol açtığına çünkü muhafazakârların, birçok modern kuruluşu ve araçları net bir bilinç ile kullanmak ve tüketmek için sembolik olarak İslamlaştırdıklarını ifade etmektedir.³¹ Türkiye’nin İslamcıları artık önyargılar ile mücadele etmek zorunda değillerdir, hiç kimseye bağlı kalmadan aktif bir şekilde ortaya koydukları modern yaşam biçimi ile var olan geleneksel yapıları reddetmektedirler. Artık kendi modernitelerini oluşturmuşlar ya da kendi ifadeleri ile modernleşmeyi İslam’a uyarlayarak kendi modernleşme şekillerini yaratmışlardır.

20 yaşında Fatih Üniversitesi Amerikan Kültürü ve Edebiyatı öğrencisi Sevide, “Birçoğumuz bu ikilemin parçası haline geldik. Eğer Müslümanlar 2,000 dolarlık eşarp takmak istiyorlarsa, ‘İslam’ı en iyi şekilde temsil etmek zorundayız, onlarla kendi silahları ile savaşmalıyız, biz de iyi görünmek zorundayız’ diyerek kendilerini haklı çıkarmaktadırlar,” demiştir. Katılımcıların bir çoğu, muhafazakârların yaygın hale gelmiş olan tüketimin gerçekliği ve popüler kültüre teslim olduklarını kabul ederek bununla yüzleşmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Bu çalışma için görüşülen kız üniversite öğrencileri, muhafazakârların taşıdıkları sembollere bakılmaksızın, laik arkadaşları ile aynı popüler kültüre ait olduklarına ifade etmişlerdir. White, muhafazakârlığın farklı yüzlerini tartışırken,

²⁹ A.g.e. s.6

³⁰ Arslan, Abdurrahman. (2000). *Modern Dünyada Müslümanlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

³¹ Bekiroğlu, Edip Asaf. (2008). “Başörtüsü Reklamları: Muhafazakâr Bir Dönüşümün Hikayesi.” *Birikim*, s. 227.

muhafazakârlığın bile Türk modeli İslam, demokrasi ve küreselleşme gibi konular üzerine farklı görüşleri taşıyabildiğini belirtmiştir. “Türkiye’de İslam, Batıya bağımlı olmayan kendine has bir modernleşme modeli bulmuştur,” diyerek bu durumu açıklamıştır.³² Türk muhafazakârlar, doğru uygulandığı sürece modernleşmenin İslam ile mükemmel şekilde uyumlu olabileceğini ileri sürmektedirler. Katılımcılardan birçoğu da bu fikri savunmuştur, fakat bu mesele neredeyse her zaman aynı itiraf ile sonuçlanmıştır: “Yine de Müslümanlar bunu yönetemiyorlar, ama sorun İslam değil, Müslümanlar,” demişlerdir. Göle, sorulması gereken sorunun İslam’ın modernlik ile uyumlu olup olmadığından ziyade; İslam ve modernliğin nasıl etkileşim içinde oldukları, birinin diğerini nasıl dönüştürdüğü ve her birinin sınırlarını nasıl açığa çıkardığı olduğunu savunmuştur.³³ Bazıları, Türk muhafazakârlığının değişime uğradığı şeklin, İslami fikirler veya yaşam biçimi için uygun olmadığını, böylece bu insanların kimliklerini modernizmin değiştirdiğini, İslam’ı sadece bir dayanak noktasına indirgediğini, modernliğin İslam’dan öncelikli hale gelmeye başladığını ileri sürebilmektedirler. Ancak Göle’nin iddia ettiği gibi yeni İslamcılık dalgası modern yaşamı “doğru İslam” ışığında değiştirmeyi amaçlamaktadır, yine de nesiller arası farklılıklar “İslamî” hayatın nasıl yaşanacağı konusunda büyük tartışmalar yaratmaktadır. Bu, özellikle daha genç nesil arasında kamusal alanda bir tartışma yaratan günlük İslam uygulamalarıdır.³⁴

1990’lardan sonra İslamcılığın yükselişini araştıran birçok siyasal bilimci ve sosyolog, İslamî tanımlamaların ve isteklerin çoğunlukla devrimsel olduğu sonucuna varmıştır, “onların amacı sisteme rağmen başarılı olmaktı” diyerek bu durumu belirtmişlerdir. Fakat 1990’lardan sonra, İslami devrim fikirlerinin başarısızlığıyla, İslamcılar toplumda çok dikkat çekmeden yaşamaya gayret göstermişlerdir. İslamcılar artık daha güçlü bir konumda bulunduğu için, 1990’lardan sonra doğan nesil, temel hakları için mücadele etmek zorunda kalmamış ve ülkedeki her türlü kuruma giriş hakları olmuştur. Yine de bu yeni nesil bile, İslamî anlayışa sahip ve

³² White, Jenny. (2013). *Muslim Nationalism and the New Turks*. Princeton: Princeton University Press, s.39.

³³ Göle, Nilüfer (2000). “Snapshots of Islamic modernities.” *Daedalus* 129 (1): 94. <http://www.jstor.org/stable/20027616>

³⁴ A.g.e.

dini konularda bilinçli olan daha önceki nesil Türk vatandaşlarının, mücadelesini verdiği fırsat eşitsizliği, ifade özgürlüğü ve kimlik sorularından tamamen kaçamamışlardır. Müslüman kadınlar açısından bakıldığında ise, kendi hakları hususunda bilgili olmaları gerekli hale gelmiştir. Dini, insani ve sosyal haklar, modern İslam'ı yaşayan Müslüman kadınlar için önemli olmuştur. Modernizmin etkileri, özellikle laikliğin temini, Türk toplumundaki modernliğin ve ilerlemenin ancak din ve dindar insanlar kamusal alan dışında bırakıldığında elde edileceğine inanılmıştır. Buna rağmen din, Türk toplumunda kimlik oluşturmanın en büyük etmenlerinden olmaya devam etmiş ve kamusal alanın yapılandırılmasını dolaylı yollardan etkilemiştir.

21.yy'dan önce muhafazakâr çevreler, bir kadının ofis ortamında çalışmasının veya moda tasarımcısı olmasının uygun olup olmayacağını tartışırken, şu anda modellik yapmaları ve moda gösterilerinde manken olarak yer almaları söz konusu olmuştur. Muhafazakârlar, Müslüman kadınların manken veya şarkıcı olup olamayacağını sorgulamaktadır. “Herhangi bir şeye bir sınırlama var mıdır?” şeklinde sorular sormaktadırlar. Global trendi takip eden muhafazakâr gençlik, Müslüman olmayla tanımlanan fikir ve faaliyetlerle irtibatlı olduğu sürece, ne olmak istiyorlarsa onu olabilecekleri düşüncesiyle büyümüşlerdir. Sosyal medya kendi ünlülerini yaratmıştır; *kapalı*³⁵ kızlar *selfie*³⁶ çekip Instagram'da tıpkı aynı değerler tabanında olmadıkları hemcinsleri gibi paylaşır hale gelmişlerdir. Seçtikleri rujun, ojenin rengini veya plajda en iyi bronzlaşma yöntemlerini alenen tartışabilmektedirler. İçinde buldukları muhafazakâr çevre tarafından yargılanma korkusu olmadan, aldıkları Sevgililer Günü hediyesinin resimlerini paylaşabilmektedirler. Giyimleri, kısa paçaları veya çok fazla makyaj yapmaları konusunda onları uyaran muhafazakârlarla ‘*şeriat polisi*’ diyerek alay etmektedirler. İlahiyat öğrencisi Erva, gördüğü tezadı dile getirmiş ve “Büyük parlayan taşlarla

³⁵ İngilizce’de Arapça kökenli kelimeyi tercüme etmeden kullanılan terim ‘Hijabi’dir. Türkçe karşılığı kapalı, başörtülü, örtülü olan kelime İslami bir vazife olarak başörtüsünü giyen Müslüman bayanlara işaret etmektedir. Hijab, Başörtüsünün Arapçasıdır fakat saç örtmekle sınırlanmaz, sadece fiziksel olarak bedenin örtünmesi değil, manevi bir örtünmeyi de kapsar.

³⁶ Selfie, özçekim, Oxford Sözlüğüne 2013 yılında yılın kelimesi olarak girmiştir. Birinin bir akıllı telefon veya bilgisayar kamerası ile kendi fotoğrafını çekip sosyal medya sitelerine yüklemesidir. <http://blog.oxforddictionaries.com/press-releases/oxford-dictionaries-word-of-the-year-2013/>

süslenmiş pembe ‘*tespihmatik*’ (otomatik tespih) gördüm, çelişkiye inanabiliyor musunuz?” “İnsanlar pembe Kuranlarından bahsediyor ve çocukları için abartılı, Kuran eğitime başlama partileri düzenliyorlar. Yargılamak bana düşmese de, gösteriş amaçlı olduğunu hissediyorum. Daha sonra size, bu sevimli çevrimiçi gönderileri paylaşarak başkalarını dine yaklaşmak için cesaretlendirdiklerini söyleyebilirler, bunlar şu anda sahip olduğumuz yeni problemler.” diye eklemiştir. Muhafazakârlar, dini yaşamının modaya uygun yollarını icat etmişler, Türk kamuoyuna dinin yeni anlamlarını, yorumlamalarını ve tercümelerini getirmişlerdir.

Bazı muhafazakârlara bu durum normal görünürken; bazıları için ise İslami kurallar bunlarla çelişki içerisindedir. Bekaroğlu, 1990’lardan beri devam eden reklam kampanyaları vasıtasıyla, modern bir kadın imajı yaratmak ve desteklemek suretiyle belirli bir kadın algısı inşa edildiğini belirtmektedir. Değişiklikleri göstermek için reklam kampanyalarını analiz etmekte ve İslami giyinmeyi sadece örtülü kadınları adres göstererek destekleyen eski kampanyalarını tartışmaktadır; “bu, muhafazakârların kendi aralarında sosyo-ekonomik sınıflar oluşturmadığı bir dönemdir” diye açıklamaktadır. İslami giyim firmalarının daha sonraki kampanyalarında ise, diğerler kadınlar ile rekabet eden kentli, stil sahibi kadını hedefleyerek “giyinmek güzeldir” sloganı ile daha geniş bir çevreye ulaşmaya çalışmışlardır.³⁷

Müslüman kadının imajı her gün yeniden yaratılmaktadır ve sosyal medya, bu dönüşümü görsel olarak sunmak için bir alan sağlamaktadır. Sosyal medyada, muhafazakârlığın değişen unsurlarını gösteren, kendiliğinden oluşmuş muhafazakâr ünlüler vardır. Muhafazakâr kimlik, bugünün Türkiye’sinde kendi içinde çeşitli yorumlamalar ve anlayışlar barındırmaktadır. Belki de, Türk muhafazakârlığının en önemli göstergesi aile yapısı ve geçmişleridir. Aile çevresi, ailedeki kadınların giyinme şekli, alkol alıp almamaları, camiye düzenli gidip gitmemeleri ve çocuklarını Kuran öğrenmeye gönderip göndermemeleri burada bahsedilen Türk

³⁷ Birçok tartışmaya sebep olan reklam kampanyası muhafazakâr kapalı bayanlar için kıyafetler üreten Armine firması için tasarlanmıştır. Kampanya boyunca İstanbul’un Mecidiyeköy, Beşiktaş gibi ticari ve seküler semtlerinde büyük panolar üzerinde yayınlanan örtülü modeller oldukça dikkat çekmiş ve tartışmalara sebep olmuştur.

muhafazakârlığının belirli özelliklerini oluşturmaktadır. Bu çalışmada Türk muhafazakârlığının eski kurallara ve değerlere tutunmaya çalıştığı ima edilmemekte; tam aksine, bu çalışmanın atıfta bulunduğu birçok muhafazakâr, kamusal alanda kadınlar için tüm haklara, kişisel özgürlüklere, kadının eğitimine inanan bireylerdir.

Göle, “Bu kadınlar kentsel çevrelere ve eğitim kurumlarına ne kadar çok girerlerse, o kadar fazla İslami hareketin parçası olurlar; İslami kimliklerini üniversitelerde, kentsel alanlarda ve politik arenada açığa çıkarmaktadırlar ve bu Müslüman kadınların yeni profilini şekillendirmeye imkân tanımaktadır”.³⁸ Muhafazakâr kadınlar için, eğitim, yaşamdaki gelişim ve ilerleme için çok önemli bir yer tutmuştur. Fakat toplumun farklı alanlarında, yeni rollerde var olmalarına izin vermek, kadınların kendi potansiyellerini keşfetmesinde ve kamusal alanın zenginleştirmesinde önemli bir faktördür.

2.3.2 Kırsal Kesim Muhafazakârlığı

Hakan Yılmaz 2005-2006 yılları arasında gerçekleştirilen, Türkiye’de muhafazakâr kesimdeki farklı trendlerin incelendiği araştırmada iki tür muhafazakârlık çeşidi ile karşılaştıklarını ve bunları siyasal ve sosyal muhafazakârlık olarak tanımladıklarını belirtti. Yılmaz araştırmayı yürütenlerin siyasal muhafazakârlığın daha önemli bir muhafazakârlık çeşidi olmasını beklerken araştırma sonuçlarında Türk muhafazakârlığının daha ağır basan kanadının sosyal muhafazakârlık olarak karşılına çıkmasının şaşırtıcı bir bulgu olarak değerlendirdiklerini ifade etti. Türkiye’de siyasal muhafazakârlık, aşırı ulusalcılık, Batı karşıtlığı, ulus-devlet ve milliyetçi değerlerin muhafazasıyla dikkat çekerken, sosyal muhafazakârlık din ile harmanlanmış bir geleneksellik, toplumsal, ailevi ve kadın-erkek ilişkilerini dini mekanizmalar üzerinden düzenlemeyi hedefler. Yılmaz, Türkiye’de sosyal muhafazakârlığın idealize edilmiş “kutsal aile” merkezine oturtulduğunu, kentte olsun kırsalda olsun bu işlevin önemli bir rol oynadığını savunmuştur. Toplumdaki genel algı kırsal kesimin sosyo-ekonomik standartlarının

³⁸ Göle, Nilüfer (1996). *The Forbidden Modern: Civilization and Veiling*. Ann Arbor: University of Michigan Press, s.96.

düşüklüğü ve geleneksel-kültürel değerlerinin daha yüksek olması sebebiyle daha muhafazakâr olduğudur.³⁹ Mülakat yapılan kişilerden dokuzu, ebeveynlerinin geçmişte Anadolu'dan İstanbul'a gelerek dini belirli bir şekilde yaşayan ancak şehirde yaşamının getirdikleriyle birlikte yeniden yorumlayıp yeri gelince daha iyi öğrenerek dini yaşamaya başladıklarını söylemişlerdir. Mülakata katılanların bu kısmı kendi çekirdek ailelerinin dini yaşayış bakımından kırsalda yaşayan akrabalarından daha farklı bir din anlayışları olduğunun altını çizmişlerdir.

Kırsal kesimde yaşayan muhafazakârlar, dini semboller ve dinsel nesnelere çok önem vererek çoğu zaman dini gelenek ile karıştırarak, gelenekleri din kuralları gibi uygularlar. Bu tür uygulamalar dinin gerçek manasından soyutlanarak bilinçsizce uygulanmasına ve dinin çağdışı geleneklere alet olmasına sebebiyet vermektedir. Teknolojinin ilerlemesi ve sosyo-ekonomik standartların yükselmesiyle kırsal kesim de belirli bir düzeyde internet altyapısına sahip hale geldi, bununla birlikte kırsal kesimdeki muhafazakârlıkta belirli ölçüde şekil değiştirdi. Elbette ki buradaki tek etken internet değildir ama internet kullanımının bu denli yaygınlaşması da önemli faktörlerdendir. Yılmaz, muhafazakârlığın, insanların kırsaldan şehirlere ve metropollere göç ettikçe azalacağını beklediğini kaydederken benzer şekilde modernleşme teorisinin temel varsayımları uyarınca, eğitimin genel seviyesinin ve gelirin artması ile eş zamanlı olarak muhafazakâr duruşun da azalacağı görüşünü savunmuştur. Ancak Türkiye'deki tecrübe muhafazakâr duruşun bozulmasından farklı olarak muhafazakâr olma şekillerinin metropollerde giderek değişerek farklı formlar oluşturduğunun gözlemlenmesiydi. Bu araştırma sırasında yapılan mülakatlarda muhafazakârlık üzerine konuşulurken kırsal ve kentsel muhafazakârlığın algısının çok farklı görüldüğünün altı çizildi. Bilim Üniversitesi öğrencisi Fatıma, "Bu benim algıda seçiciliğimden mi kaynaklanıyor bilmiyorum ama ben kırsal kesimin yaşayışında, belirli bir hayat çizgisi değişimi veya dini sebeplerden ötürü farklı bir uygulama görmüyorum, Anadolu insanı on sene önce neyse şimdi de o bence," dedi. Ailesi Rize'de yaşayan Neslihan kırsal kesim muhafazakârlığı ile İstanbul'da gözlemlediği muhafazakârlığı karşılaştırırken

³⁹ Yılmaz, Hakan. (2008) "Conservatism in Turkey." *Turkish Policy Quarterly*, ss.57-63.

Anadolu'daki sosyal muhafazakârlığın genellikle orada yaşanan kültürle alakası olduğundan bunun din ile çok da ilgili olmadığını düşündüğünden bahsetti. Neslihan, “Anadolu'daki dindarlık dinin gelenek ile harmanlanması olduğundan, kadının namusu üzerinden yürüyen bir anlayıştır bence,” diyerek bu konudaki görüşlerini dile getirdi. Buna göre kırsal muhafazakârlık genellikle geleneksel ve kültürel değerler tarafından yönetilerek kadın ile erkek arasında ayrımcılığı teşvik edebilecek düzeyde yaşanabilir.

Türkiye'de tecrübe edilen muhafazakârlık, kırsal kesimin tecrübelerinden derin izler taşımaktadır çünkü bugünün muhafazakâr elitleri olarak düşünülen insanların birçoğu 1980 sonrasında siyasi bir çoğunluk kazanarak yeni ve alternatif şehirli muhafazakâr kesimi oluşturmuştur. Bu kesim kendi modernitesini, modern kurum ve okullarını inşa etmiş ve kimliğini yeni yapılandığı bu kurumlar etrafında tanımlamıştır.⁴⁰ Muhafazakârlığın kırsal kesimde yaşanan hali modernize olmuş muhafazakârlığın yapı taşlarından birini oluşturmuş ancak yine de farklılığını korumuştur. Mesela kırsal kesimde yaşayan muhafazakâr bir bayanın dış görüntüsünü incelersek geçmiş yıllar ile bugün arasında ciddi bir fark görülmeyecektir ancak şehirde yaşayan muhafazakâr bir bayanın son 20 yılda kılık kıyafetinde olan değişim modayı, kentsel kültürü ve bu kesimin sosyo-ekonomik merdivenlerde tırmanışını da açıkça yansıtacaktır. Kırsal bölgelerdeki gençlerde teknoloji ve çağın getirdiği yenilikler daha çabuk yansımaktadır, ancak bu değişimler sosyal medya aracılığıyla dahi sağlıklı bir şekilde gözlemlenmemektedir. Kırsal kesimde yaşanan değişimler kentte yaşanan değişimlerin hızını yakalayamamaktadır. Kentlerde yaşanan en büyük değişimin kapitalin buralardan akması ve dolayısıyla o bölgede bulunan insanların bu kapitalle birlikte değişime uğraması olarak da düşünülebilir. Kentlerde yaşanan bu yüksek sınıf atlamaları kırsal alanda yaşayan Anadolu insanının hayatında gerçekleşmemiş dolayısıyla değişim kentlere kıyasla derin olmamıştır. Ancak özellikle son 20 yıldır yaşanan bu farklılaşmalardan şunu anlayabiliriz ki muhafazakârlar artık içinde buldukları kalıbın çok dışına çıkarak

⁴⁰ White, Jenny B. (2002). “**The Islamist Paradox.**” *Fragments of Culture: The Everyday of Modern Turkey* içinde, yazar Deniz Kandiyoti, ss. 191-217. London: I.B. Tauris.

farklı sosyo-ekonomik sınıflara bölünmüşlerdir. Bunun yansımaları tek bir ailenin kente yerleşen ve yerleşmeyen üyelerini incelediğimizde bile açıkça fark edilebilir.

Kırsal ve kentsel yaşam biçimleri arasındaki en bariz farklılık sorulduğunda, 22 yaşındaki Boğaziçi Üniversitesi öğrencisi Zeynep, şöyle dedi: “Kırsal kesimde yaşayan insanların bizi kaygılandıran şeylerle kaygılanmadıklarını düşünüyorum. Mesela ben çalışan bir anne olma stresini yaşayacağım gelecekte ancak Sivas’ta köyde yaşayan kuzenimin hiçbir zaman benzer endişesi olmayacağını düşünüyorum. Ben sürekli kendimi geliştirmeye çalışırken babaannem sürekli neden dışarda bir şeyler yapmaya çalıştığımı sorguluyor, beni anlayabileceğini sanmıyorum.” Mülakatlara katılan öğrenciler kırsal kesimle kentsel kesimin yaşam ve görüş biçimlerini karşılaştırarak arada büyük farklar olduğunu belirttiler. Zeynep konuşmasının devamında, Türkiye’de muhafazakâr insanları küçümseyip hepsine köylü çoban muamelesi yapanların anlaması gereken bir nokta vardır ki, artık muhafazakârlar da onların eğitim ve refah seviyesine ulaşmıştır, doçent bir muhafazakârı ‘CV istemeyen işlerde çalışanlar’ olarak nitelemeleri ancak kendi cehaletlerini ortaya koyar, dedi.

2.3.3 Cemaatçilik

Türkiye’de cemaat liderleri dini, cemaate bağlı olanların hayatlarında merkezi konuma yerleştirerek Batılı cumhuriyetçi değerlere ve ideallere karşı farklı alternatifleri temsil ettiler. Buna ilaveten, cemaatler kendilerine bağlılık gösteren insanları farklı yönlerden kontrol altında tuttular ve zaman içinde finansal bağlar kurmak, tanıdıklar vasıtasıyla muhafazakâr kesimin oluşturduğu modern kurumlardan yararlanmak gibi fonksiyonlara sahip kıldılar. Cemaat mensuplarının bu vasıta ile kendilerine has sosyal bir ağ oluşturma imkânı oluştu. Cemaatler Türkiye’de zaten dini bağların daha kuvvetli ve bağlayıcı olduğu Anadolu’da genel anlamda güçlüydüler ve şehirlere yaşanan göçle birlikte şehirlileşmenin yansımalarını yaşadılar. Birçok cemaat bugün eğitimi ve kapasiteli elemanlar yetiştirmek üzere kendi okullarını oluşturmuştur. Bunun yanı sıra, basın yayım ve finansal araçlarını üretmenin yollarını keşfetmektedirler. Cemaatler genellikle belirli

bir cami etrafında toplanarak büyük şehirlerde de kendilerini yeniden tanımlamaya başladılar. Bu yeni başlayan bir süreç olmayıp bu cemaatlerin yetiştirdiği kişilerin bugün önemli pozisyonlarda karar alıcı mekanizmalarında görev yaptıklarına şahit olmaktayız. Bugün, Türkiye’de dini cemaatler için jenerik isim haline gelen Gülen hareketi bunun en belirgin örneğini sunmaktadır. Bunun yanı sıra, İskender Paşa cemaati, Fatih Çarşamba cemaati ve bu gibi diğer cemaatler de medyada sürekli adı zikredilen ve toplumsal alanda bir değişim sağlayan aktörlerdendir. Ancak Gülen cemaati diğer gruplardan daha stratejik ve metodolojik yöntemlerle hareket ederek farklı mecralarda başarısını kanıtladı. Özellikle son dönemde hükümet ile anlaşmazlığa düşen Gülen hareketinin sosyal, siyasi, ekonomik gücünün ne boyutlarda olduğu son dönemdeki olaylar ile tekrar gündeme geldiği gözlemlendi. Cemaat kontrol ettiği pek çok yayın organı vasıtasıyla ve cemaat üyelerinin sosyal medyayı aktif kullanımıyla son dönemde eğitilmiş ve şehirli bir hayat tarzı benimseyen pek çok muhafazakârı temsil ettiğini ve onların aktiviteleri üzerinde de belirli yaptırımlara sahip olduğunu bir kez daha kanıtlamış oldu. Gülen hareketi bir yana Türkiye’de belirli bir cemaate bağlı olmanın muhafazakâr tecrübenin önemli bir parçası olduğu bir kez daha anlaşılmış oldu.

Mülakatlar süresince katılımcılara cemaatler hakkında olan fikirleri ile belirli bir cemaate bağlı olup olmadıkları soruldu. Katılımcılardan cemaat kelimesini duyduklarında akıllarına ilk gelen şeyi söylemeleri istendiğinde, ‘kötü’, ‘karşı değilim’, ‘rekabetçi’, ‘yakın’, ‘toplumsal gereklilik’, ‘karmaşık’, ‘çeşitli’, ‘iyi’, ‘korkutucu’, ve ‘zaruri’ gibi tanımlamalar yapıldı. Kaydedilen cevaplar, genç eğitilmiş muhafazakârlar arasında cemaatlerin çeşitli anlamlar taşıdığını ve kişilerin kendi deneyimlerine göre bunları farklı şekillerde yorumladığını göstermektedir. Cemaatlere yakınlık, uzaklıkla ilgili verilen cevaplar farklı olsa da cemaatlerin birbirleriyle olan ilişkileri sorulduğunda alınan cevaplar hemen hemen aynıydı. Katılımcıların pek çoğu farklı cemaatlerin birbirleriyle olan ilişkilerinin kötü olduğunu düşündüklerini belirtti. Cevaplardan birkaç örnek şöyle idi: ‘ümmit bilincinden uzak’, ‘birbirine yabancılaşmış’, ‘birbirine düşman’, ‘hoşgörüsüz’, ‘sıfır ilişkili’, ‘birbirine saygısız’, ‘cemaatinden olmayanı tamamen yanlış kabul eden’.

Cemaat üyeleri genel olarak cemaatlerine son derece bağlıdırlar çünkü cemaat bağlılığının tek sebebi dini inançlar değil, o cemaat içinde sağlanan imkânlar, sosyal beraberlikler ve aidiyet hissi olabilir. Araştırmada elde edilen bilgiler doğrultusunda incelediğimizde ise bugünün muhafazakâr gençliğinin cemaatlerin birleştirici bir özelliği olduğuna inanmadıklarını, cemaatlerin belirli çıkarlar doğrultusunda insanları yönlendirdikleri gibi inançlara sahip oldukları gözlemlenmektedir. 23 yaşındaki İstanbul Bilgi Üniversitesi öğrencisi Rana, cemaatler hakkında konuşurken “Ben bir cemaate bağlı değilim ancak ebeveynlerim İskender Paşa cemaatindenler. Ben bu çevreye çok saygı duyuyorum fikirlerini önemsiyorum ancak kendimi cemaate bağlı hissetmiyorum, dedi.” Cemaatçiliğin hayatın her alanını kontrol ettiğini belirten Rana ailesinin kendi evlilik tercihinde bile cemaatten bir kişiyle evlenmesini isteyeceğini, buna zorlanmayacağını ancak tercih edeceğini, söyledi. Rana, “ben bu işlerin artık böyle yürüdüğünü düşünmüyorum,” diyerek bu konudaki fikrini belirtti. Muhafazakârlar arasında cemaatler hakkında değişen bu algılarla birlikte belki de muhafazakârların sosyo-ekonomik özgürlük ve kapasiteleri arttıkça daha güvenli bir sosyal ve kültürel çevre sağlayan cemaatlere aidiyet hissine kapılmadıkları gözlemlenebilirdi. Bununla birlikte, cemaatlerin Türkiye’de çok köklü yapılar olduğunu belirtmekte ve daha çok uzun zaman toplumda etkili aktörler olarak rol oynamaya devam edebileceklerinin altını çizmekte fayda vardır.

3. Aktivizm, Sosyal Medya Ve Dijital Aktivizm

“İyi iki anlama gelir: birisi mutlak iyidir, diğeri ise birisi için iyi olandır.”

-Aristotle

İnsanların kendileri için iyi olduğuna inandıkları şeylerin savunuculuğunu yapmaları aktivizm olarak değerlendirilebilir. Türkiye’de aktivist olmanın farklı yolları ve yöntemleri Cumhuriyet’in değişim süresi içerisinde tecrübe edilmiştir. Ancak devlet otoritesine karşı çıkabilme özgürlüğü özellikle Türkiye Cumhuriyeti tarihinin ilk evrelerinde farklı yöntemlerle kontrol altına alınmıştır. Devlet ve ordunun mekanizmaları sivil itaatsizliği cezalandırmış, bunun en can yakıcı örneklerinden bazıları ise 1980 darbesi öncesi ve sonrasında yaşanmıştır. Darbe öncesi yaşananları bazı insanlar aktivizm olarak değerlendirirken, olayların aktivizm boyutunu aşip ülkeyi anarşiye sürüklediği sık sık tartışılan konulardan olmuştur. Nitekim üniversite, sokak gibi yerlerde öldürmeler, darp etmeler artık hayatın bir parçası haline gelmiştir. 1980 darbesiyle Türk ordusu kontrolü ele almak adına devletin tüm teçhizatını kullanarak sokaklarda yaşanan sivil şiddeti sona erdirmiştir. Askerî darbe sırasında, aktivistler tutuklanmış, hapishanelerde işkenceler ve çeşitli sebebi çelişkili ölümler devam etmiştir. O zamanlarda sokakta aktif olan insanlar devlet tarafından affedilmemiş ve aktivizm kelimesi Türkiye’de olumsuz bir çağrışım kazanmıştır. 1980 darbesi sonrasında Türkiye’de devlet ve ordu mekanizmaları da yapısal ve sistemsal olarak değişmiş ancak devlet otoritesine ve otoriteye karşı çıkmak aktivistler için riskli olmaya devam etmiştir. Aktivistler bu süreç içerisinde toplumda seslerini duyurabilmek için iletişim araçlarını ve hızla gelişen teknolojiyi kullanarak yaratıcı metotlar geliştirmişlerdir. Toplumda seslerini duyurmak, çeşitli konularda eylem yapmak hala ciddi zorluklarla yüz yüze gelmeyi gerektirmektedir fakat Türkiye’de sosyal medya ile birlikte aktivizm ortamının da büyük değişimler geçirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Siyasi, toplumsal değişim ve reform kudreti, aktivizmin özünü oluşturmaktadır. Aktivizm, toplumlar için farklı bir gelecek yaratmak adına sürekli olarak çabalama faaliyetlerini kapsamaktadır. Ancak aktivizmin özü, kimin neyi iyi olarak değerlendirdiğine göre değiştiğinden dolayı Türkiye’de başlayan aktivist hareketlere çoğu zaman farklı bir

hareketle yanıt verilmektedir. Öğrenci ve sokak aktivizmini tecrübe eden daha önceki nesil, gelecek için çabalayan, siyasi ortamı yakından takip eden, ideolojik fikirleri olan kendi nesilleriyle mukayese ederek bugünün gençliğini “apolitik” olarak tanımlamıştır. Bu anlayış Gezi Parkı protestolarıyla tekrar gündeme gelmiş ve “apolitik gençlik” konusu yoğun bir şekilde tartışılmıştır.

Yaşanan bu teknolojik devrim özellikle akıllı telefonların hayatımıza girmesiyle, hayat stilimizi, konuşmalarımızı, insani ilişkilerimizi tamamıyla değiştirmiştir. Bu değişim küresel bir sürecin etkisiyle yaşanmış ve dünyayı algılama şeklimizi de etkilemiştir. Özellikle akıllı telefonlarda sosyal medya kullanımıyla birlikte farklı tür bir medya aktivizmi tecrübe edildi. Farklı isimler verilen bu aktivizm dijital aktivizm, sosyal medya aktivizmi, çevrimiçi aktivizm, elektronik savunma ve hacktivism⁴¹ ve kültürel jamming⁴² şeklinde nitelenmektedir.⁴³ İnsanların iletişim, etkileşim, haber alma, habere tepki verme, farklılıklarını ifade etme yöntemlerini değiştiren sosyal medya, propagandanın da etkili bir araç olarak bu ortamda kullanılabileceğini kanıtlanmasıyla birlikte çeşitli faaliyetlerin daha çok insan tarafından duyulmasına ve katılımına yardımcı olmuştur. Sosyal medyayı aktivizm hedefleriyle kullanmak aslında en eski zamanlardan beri devam etmiştir. Nasıl ki eskiden mektuplar, telgraflar kullanıldıysa şimdi de sosyal medya ve elde bulunan teknoloji aktivist hedefler doğrultusunda kullanılmaktadır. Ancak sosyal medyanın sahip olduğu potansiyel, aktivist stratejiler için çok verimli bir araç olduğunu kanıtlayarak toplumdaki devrimsel faaliyetleri desteklemiştir. Bununla birlikte birçok kritik sosyal medya kullanımıyla toplumun değiştirilemeyeceğini, potansiyelinin çok fazla abartıldığını ve sanal alanda gerçekleştirilen faaliyetlerin gerçek hayatta istenilen değişiklikleri getirmeyeceğini savunmuştur. Bu düşünceye göre dijital aktivizmin toplumu değiştirme kapasitesi oldukça sınırlıdır, burada

⁴¹ Hacktivism, ‘Hacking’ ve ‘activism’ sözcüklerinin birleştirilmesiyle oluşturularak, politik veya sosyal heyecan taşıyan bir mesajı iletmek amacıyla bir URL ya da BT sistemini ‘hack’leme işlemi olarak tanımlanıyor.

⁴² Kültürel jamming, popüler kültürün reklam araçlarının, logolarının, reklam kampanyalarının içine toplumu ilgilendiren sosyal veya politik bir mesaj koymaya denir. Orijinali ‘culture jamming’ olan bu terim aynı zamanda göstergebilimsel veya kültürel fikirler savaşı, çeşitli iletişim medyaları yoluyla yayılan anlamlar ve temsil biçimleri üzerine yürütülen bir mücadele olarak da tanımlanabilir.

⁴³ Cammaerts, Bart. 2007. “**Activism and Media.**” In *Reclaiming the media: communication rights and democratic media roles*, by Carpentier Nico, 217-224. Bristol: Intellect.

konusarak değişimi sağlamak yerine gerçek hayatta yapılan faaliyetleri, aktivist stratejileri sosyal medya aracılığı ile duyurmak ve toplumsal değişimi sağlamak için internetin nimetlerinden yararlanmak çok daha önemlidir.⁴⁴ Sosyal medyada görünürlüğü artırmak ve toplumsal diyalogun içine katılmak elbette insanların mesajlarını farklı çevrelere ulaştırabilmelerini sağlamıştır. Muhafazakârların sosyal medyada görünürlükleri, hayat tarzlarının sosyal medyaya yansımaları, toplumsal seviyede muhafazakâr imajı algısının değişmesine yardımcı olmuş olabilir veya muhafazakârları farklı çevrelerle yapıcı bir diyaloga girmesine yardımcı olmuş olabilir.

Bu araştırmanın, sosyal medyada muhafazakâr kesimin aktivizmine odaklanmasının üç temel sebebi vardır. Birincisi, Kemalistler ve solcularla karşılaştırıldığında sosyal medyada muhafazakârların seslerinin çok daha zayıf çıkması kendisini ilginç bir olgu olarak göstermektedir. Muhafazakârlar sosyal medyada güçlü bir Şekilde varlıklarını kanıtlamışlardır yine de mülakatlar süresince dahi diğer kesimlerle karşılaştırıldığında gündem oluşturma konusunda zayıf kaldıkları gözlenmektedir. Mülakatlar süresince katılımcıların değindiği ikinci nokta ise sosyal medya kullanımında muhafazakârların siyasi gündem oluşturmaktan ziyade oluşturduğu gündem hakkında yorum yaptıkları olmuştur. Katılımcıların birçoğu ise muhafazakâr bayanların bu alana daha çok moda, alışveriş, yaşam stili vs. amaçlarla paylaşım yaparak katıldıkları altını çizmiştir. nc nokta ise sosyal medya aktivitesinin ve aktivizminin muhafazakâr kesim, özellikle muhafazakâr bayanlar için ne gibi bir rol oynayabileceğini keşfetmektir. Türkiye’de kutuplaşmaya karşın normalleşme sürecinde sosyal medyanın ne rol oynayacağı, sosyal medyanın bu dönemde manipülatif bir araç olmak yerine güçlü ve yapıcı bir aktivizm aracı olarak kullanılıp kullanılmayacağı araştırılacaktır.

⁴⁴ A.g.e.

3.1 Aktivizm Nedir?

Bildiğimiz şekli ile aktivizm, yaşadığımız dünyada değişiklik yaratma isteğinin ortaya çıkardığı bir kavramdır. Aktivizm, sebebi politik, sosyal, çevresel veya dini olsun ya da olmasın, özünde içerisinde bulunduğumuz çevreyi, kendi gerçekliğimizi değiştirme dürtüsünü barındırır. Bart Cammaerts'a göre, aktivizm, 70'lerin ortalarında ortaya çıkmış ve tarihi değiştirme, oluşturma veya tarihe tesir etme gücüne atıfta bulunan nispeten yeni bir terimdir.⁴⁵ Aktivizm birkaç farklı yapıda bulunabilir ve aktivistler halk ve karar vericiler ile yakın ilişki kurmak için farklı metotlar kullanırlar.

Teknolojinin gelişimi ve bilgiye erişimde yaşanan ilerlemeler aktivistler için çok değerli araçlar sağlamış oldu. Dijital aktivizm vasıtasıyla insanlar dünyaya dair kafalarında canlandırdıkları değişimleri gerçekleştirmek amacıyla kendi görüşlerini dile getirebildiler. Pek çok aktivist grup kampanyalarını dijital medya aracılığı ile yürütmektedir; böylece dijital aktivizm dünyada değişim yaratmak için yeni bir araç haline gelmiştir. Pesimistlik görüşün en tanınmış savunucularından biri olan gazeteci ve blogger Evgeny Morozov, Arap Baharı aktivistlerinin sosyal medya aktivizmi olmadan da başarılı olabileceklerini ve akıllı muhalefetin teknolojiden faydalanacağını savunmuştur. Mısır'da 25 Ocak devrimi sırasında, hükümetin internet erişimini durdurmasına rağmen, insanlar seferberlik halinde olmaya devam etmişlerdir.⁴⁶ Bunun sonucunda aktivizm hareketleri derinden baltalanmamış bilakis insanlar her halükarda organize olmaya devam etmişlerdir.

Pesimistler, teknolojinin verilmek istenen mesajı yaymaya ve meselelerin küresel düzeyde gündemde tutulmasına yardımcı olduğunu, fakat gerçek hayatta bu meselelerin peşinde insanlar olmadan hiçbir şeyin değişmeyeceğini ileri sürmüşlerdir. Morozov, aktivizmin özünde çok değişmediğini, aktivistlerin her zaman mevcut teknolojiyi kullandıklarını, "Bolşeviklerin posta servisi ve telgrafın nimetlerinden önemli ölçüde faydalandıklarını; 1979 İran Devrimi sırasında teyp

⁴⁵ A.g.e., 217.

⁴⁶ Evgeny, Morozov. (2011). **PBS** mülakat. "Revolution in Cairo."

<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/revolution-in-cairo/interviews/evgeny-morozov.html>.

kayıtlarında birçok vaazın ülkeye gizlice girdiğini” ifade etmiştir.”⁴⁷ Özgür Uçkan, muhtemelen yakın gelecekte “ dijital aktivizm” terimini bile kullanmayacağımızı çünkü her türlü aktivist hareketin tüm dijital yöntemlerden istifade edeceğini ve aktivizmin dijital olmayan bir biçiminde düşünmenin mümkün olmayacağını ifade etmiştir.⁴⁸ Dijital aktivizmin fiziksel alt yapısını oluşturan iletişim ağları, kodları, uygulamaları ve araçlarının bir araya gelmesi bunun için bir başlangıç noktasıdır.

Bugün Türk aktivizmi daha çok “sorun merkezli mücadeleler, kimlik ve hayat tarzı tartışmaları”⁴⁹ ile ilgilenmektedir. Bunlar, alışılmış iş ve sermaye odaklı problemlerden çok daha farklıdır.⁵⁰ Türkiye, hükümetin çevre düzenleme projeleri kapsamında yapılan çalışmalara karşı başlayan tepkilerle uzun süren hükümet karşıtı protestolar yaşadı. Türkiye’deki politik aktivistler, aynı zamanda hükümetin yaşam biçimi politikalarına karşı da protestolar sergilediklerini sıklıkla vurguladılar. Cammaerts, sanal aktivizm ile ilgili ortaya çıkan etik sorunların kontrol altına alınmasının karmaşık ve yavaş bir süreç olduğunu iddia etmektedir. Resmi siyasi gündeme girerek kanunda değişikliğe yol açan meselelerle gelen sosyal ve kültürel değişimler vatandaşların tutumlarının, değerlerini, davranışlarının, kalplerinin ve zihinlerinin değişimini gerektirmektedir.⁵¹ Değişimin toplumda sağlıklı bir biçimde gerçekleşmesinin en uygun yolunun anlatılmış olsa da araştırmanın katılımcıların aktivizme olan inançlarını kaybettiklerini gösterdiler.

20 yaşındaki Sare, “Aktivistlerin çok fazla bir başarı göstermediklerini hissediyorum, ama bu ülkede aktivistlere ihtiyacımız olduğunu da düşünüyorum,” diyerek bu konuda pek çok kişi tarafından ulaşılan yargıyı dillendirmiştir. Aktivizme ile ilgili sorulara katılımcılar açık uçlu cevaplar verme eğilimi gösterdiler. Bazı

⁴⁷ A.g.e.

⁴⁸ Uçkan, Özgür. 2010. “Sokak + (Dijital) İletişim = Aktivizm.” Politus. <http://www.politus.org.tr/Detay2.aspx?id=105>.

⁴⁹ Beck, U. 1994. **The Reinvention of Politics. Reflexive Modernization Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order** içinde, yazar A. Giddens and S. Lash U. Beck, 1-55. Cambridge: Polity Press.

⁵⁰ Giddens, Anthony. (1994). **Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age**. Cambridge: Polity Press.

⁵¹ Cammaerts, Bart. 2007. “**Activism and Media**.” In Reclaiming the media: communication rights and democratic media roles, by Carpentier Nico, 217-224. Bristol: Intellect.

katılımcılar ise bu konu üzerine daha önce hiç düşünmediklerini söylediler. 22 yaşında Tıp fakültesi öğrencisi olan Hacer düşüncelerini “Aktivizm toplum tarafından hoş karşılanmayan bir kavram; Öyle ki son zamanlarda bazı çevrelerde “aktivizm” dediğiniz zaman insanlar sizi direkt olarak Gezi hareketi ve destekleyicileri ile ilişkilendiriyorlar,” dedi ve şöyle devam etti: “Aktivizm hakkında düşündüğünüzde, herkes beğenmediği şeyleri başka birilerinin değiştirmesini bekliyor. Çünkü dışarıya çıkıp bir şeyler aleyhine konuştuklarında başlarının belaya gireceğine inanıyorlar veya bugünün gençliği en basitinden açıklamak gerekirse rahatlarının kaçmasını istemiyor.” Katılımcılardan, 1980’lerden önceki aktivizm ile bugünkü aktivizmi karşılaştırmaları istendiğinde, cevap verenlerden birçoğu şiddetin eğiliminin ve yönünün değişimi hakkında konuştular. 22 yaşındaki Rumeysa “Türkiye’deki aktivizmi yetersiz ve etkisiz olarak görüyorum. İnsanlar, kendilerinininkine benzemeyen fikirlerin ve insanların sadece karşısında durmak istiyorlar; fakat bunda yapıcılık yok. Her zaman şiddet içeriyor ve eğer bu şiddete yol açacaksa ben bunun her zaman karşısındayım,” diyerek düşüncelerini belirtti. 21 yaşındaki Siyasal Bilimler öğrencisi Ömer, 1980’leri bugünlerle karşılaştırdığında, aktivizmin fazla aksiyon içermediğini, fakat içinde daha fazla ince zekâ barındırdığını söyledi. Ömer, Türk insanlarının aktivizmi yanlış anladığını, sistemde sorun yarattıklarında ya da akşam haberlerine çıktıklarında daha iyi bir aktivist olduklarına inandıklarını; ancak gerçek aktivizmin fikirleri toplum içinde hayata geçirmesi, kanunların uygulanmasındaki değişikliklere yönelik daha yapıcı olması gerektiğini ifade etti.

Otuz katılımcıdan yedisi, aktivizmi Türkiye’deki solcu hareket ile ilişkilendirdiklerini söyledi. 23 yaşındaki Nazlı, “Aktivizm Türkiye’deki solcu hareketin ticari bir markasıdır” diyerek belli bir kesimin aktivizm hakkındaki düşüncelerini ifade etmiştir. Aktivizmin ne olduğu ve ne olması gerektiği düşünceleri şüphesiz ki aktivizm tartışmasının bir parçasıdır. Bu çalışmaya katılan grup, olması gereken aktivizm çerçevesinin çevrelerinde gözlemlediklerinden farklı olduğunu açıkça ifade etmiştir. Bununla birlikte, aktivizmin nasıl olması gerektiği ve toplumu nasıl değiştirmesi gerektiği ile ilgili alternatifler ileri sürmemişlerdir.

Aktivizmin geleneksel biçimi, sokak protestoları ve gösterileri, grevler, oturma eylemleri, tüketici boykotları veya şiddet içermeyen sivil itaatsizlikleri içerse de, bu, aktivizmin direkt eylem veya ‘hemen-oracıkta-mücadele’ ile eş anlamlı olduğu anlamına gelmemektedir.⁵² Aktivizmin sokaklara dökülerek olmak zorunda olmaması gerektiği fikri dijital aktivizmin aktif kullanımı vasıtasıyla daha da güçlenmiştir. 19 yaşındaki üniversite öğrencisi Saliha, “Sosyal medya aktivisti olduğumu söyleyemem. Bir ‘tıklama’ ile nasıl aktivist olunuyor, onu da bilmiyorum! Fakat bununla beraber sosyal medya olayları ve trendleri takip edebildiğim tek yer. Twitter hesabım var. Tweet atmak için değil, ama takip etmek için” sözleri ile yaklaşımını ifade etmiştir. Aktivistler için, iletişim ve temsil araçlarına sahip olmak önemlidir; fakat yine de birçoğu alternatif medyayı kullanma ve kendileri ile hemfikir sempatizanlarının konforlu çevresi içerisinde bulunma tuzağına düşmektedirler.⁵³ Sınıfların ve bağların ötesine geçerek, analitik farklılıklar, çevrimiçi/çevrimdışı, alternatif medya / yaygın medya, yeni medya / eski medya gibi değişik stratejiler kullanmak önemlidir.⁵⁴ İlerici bir toplumun en iyi araçları olarak ifade özgürlüğü, demokrasi ve kapitalizmin görüldüğü toplumlarda aktivizm ve aktivizmin motivasyonları, metotları, araçları devamlı bir değişim içerisinde bulunmaktadır. Türk aktivizminin pek çok açıdan küresel trendleri takip ettiği görülmektedir. Muhafazakarlar da fikirlerini tanıtırken bu araçları benimserler; ancak örneklem grubu ile yapılan bu araştırmadan çıkan sonuç, Türk muhafazakarlarının özellikle karakteristik bir aktivizm markası ve aracı yaratmak ve geliştirmek zorunda hissetmediklerini gösteriyor.

3.2 Sosyal Medya Aktivizmi; Nam-ı diğer Dijital Aktivizm

Sosyal medya, aktivistlerin mesajlarını veya aktivitelerini tanıtmak ve geliştirmek için kullandıkları en popüler yöntemlerden biridir. Medya aktivizminin çok çeşitli geleneksel ve geleneksel olmayan metotları vardır; ancak bu çalışmanın

⁵² Kluge, A. (1982), “On Film and the Public Sphere.” *New German Critique*, 24/25, Güz/Kış, s.212.

⁵³ Gitlin, T. (1980), *The Whole World is Watching: Mass Media in the Making & Unmaking of the New Left*. Berkeley/London: University of California Press.

⁵⁴ Gamson, W. A., Wolfsfeld, G. (1993), “Movements and Media as Interacting Systems”, *Annals of the American Academy of Political and Social Movements*, 526, s. 114–27.

temel odağı Türk muhafazakârlarının sosyal medya aktivizmi olduğu için, sosyal medyanın ve teknolojik araçların geniş kullanımı ile birlikte gelişen, dünyaya bakış açımızı, algılarımızı ve yansımamızı değiştiren ‘dijital aktivizm’ öncelikli olarak kısaca tartışılacaktır.

‘Dijital aktivizm’ üzerinde fikir birliği olunan bir terim değildir. ‘Sosyal medya aktivizmi’, ‘e-aktivizm’, ‘çevrimiçi aktivizm’, ‘siber aktivizm’ bu kavrama atıfta bulunmak için kullanılan diğer terimlerdir. Bu araştırmada mezkûr terimlerin bazıları aralarındaki nüanslar çalışma için önem arz etmediğinden birbirinin yerine kullanmıştır. Mary Joyce, “Dijital aktivizmin şifresini çözmek” adlı kitabında, “dijital aktivizm” ifadesini kullanmayı tercih ettiklerini, çünkü dijital iletişim ağının hız, güvenilirlik, ölçek ve düşük maliyetinin, modern aktivizme olanak verdiğini ve bununla birlikte diğer bazı terimlerin kapsamlılık kriterlerini karşılamada başarısız olduklarını, çünkü bahsedilen uygulamaları imkânsız hale getirdiklerini açıklamıştır.⁵⁵ Bunun yanı sıra, ‘dijital aktivizmin’ ne demek olduğu ile ilgili genel bir anlayış bulunmaktadır. Bu çalışmanın katılımcıları da sıklıkla ‘çevrimiçi, online veya sosyal medya aktivizmi’ şeklinde bu kavramdan bahsettiler. Bu nedenle, bu tezde bahsi geçen terimlerin alternatifli olarak kullanılması tercih edilmiştir.

Genç neslin çoğunun kolayca benimsediği ileri teknoloji, aktivistler için kendileri ile benzer amaçları paylaşan insanlarla çevrimiçi olarak bir araya geldikleri ve tek başlarına başaramayacakları şeyleri elde ettikleri küresel bir topluluk içerisinde duyulmalarına imkân verdi. Üçüncü dünya ülkelerinde yaşayanlar dâhil pek çok insan ellerinin altında duran bilgiye çabucak erişilebilmeye alıştılar. Bu durum özellikle baskıcı rejimlerin ifade özgürlüğünü sınırladığı ve temel insan haklarının suiistimal edildiği ülkelerde aktivistlere sayısız imkânlar sağladı. Teknoloji, dünya genelinde orta ve alt sınıf için erişilebilir hale geldi. Anonimlik / gerçek ismini saklayabilme, aktivistlerin çevrimiçi alanda keyif aldıkları diğer bir avantaj oldu. Başlangıçta, internet sınırsız özgürlük ve yeni kapılar açma sözü verdi; ancak çok geçmeden devletlerin hedefi haline de geldi.

⁵⁵ Joyce, Mary. (2010) *Digital activism decoded: the new mechanics of change*. New York: International Debate Education Association, s. viii.

İnternetin demokrasiyi zenginleştireceği, otoriter rejimlerin bariyerlerini yıkararak özgürlüğe olanak tanıyacağı beklentisi oluşmuştur. Fakat Morozov, bu yaklaşımı “siber ütopyacılık”, naif inanç sözleri ile nitelemiş; çevrimiçi iletişim sistemlerinin mucizesine inananların bu aracın dezavantajlarını kabul etmeye inatla direndiğini savunmuştur. Morozov, bu kişileri, “teknolojik aktivizme katılan internet kullanıcılarının abartılı beklentileri olduğunu belirtmiş ve bu kişileri ‘internet merkezîyetçileri’ tanımı ile özleştirmiştir.⁵⁶ İnternet optimistleri, dijital aktivizmin, bilinen manada “aktivizmin” yapabildiği şekilde dünyayı değiştirebileceğine inanırlar. Başka bir teknoloji pesimisti Malcolm Gladwell, devrimlerdeki ve isyanlardaki aktivistlerin kendi hayatlarını riske atarak polis veya protestolarını yönelttikleri insanlar tarafından yürütülen şiddetin kurbanları haline geldiklerini ifade etmiştir.⁵⁷ Gladwell, “Sosyal medya ile ilişkilendirilen aktivizm çeşidi hiçbir biçimde buna benzememektedir. Sosyal medya platformları zayıf bağlar etrafında inşa edilmiştir,” demiştir.⁵⁸ Her ne kadar kendi rahat ortamımızdan iyimserce dünyayı değiştirme hayallerimiz arzu edilir gibi görünse de, çalışmaya katılımcılar arasında bulunan teknoloji pesimistlerin birçoğu memnuniyetsizliklerini ‘kliktivizm’, ‘slacktivizm/ uyuşukluk-hımbıllık’ şeklinde ifade ettiler. Enise bu durumla ilgili düşüncelerini “Benim tweet atmamın Mısır’daki duruma bir etkisi olacağını veya durumu düzeltereğini düşünmüyorum. Bu sadece takipçilerime ve arkadaşlarıma bu konuyla ilgili tweet atacak kadar endişelendiğimi kanıtlar. Tamamen sizi suçtan kurtarır ve siz gerçekte aslında o konu hakkında hiçbir şey yapmadan yaşamınıza devam edersiniz,” diyerek ifade etmiştir. Başka bir katılımcı Sümeyra, ‘dijital aktivizmin’ insanları ikiyüzlü hale getirdiğini iddia etmiştir. “Herkes, gerçekte endişelenmediği konular hakkında endişeleniyor gibi davranmaktadır. Sadece birkaç kelime yazıyorlar, bir resim paylaşıyorlar ve profil resimlerini değiştiriyorlar. Bu, ebeveynlerini kaybetmiş Suriyeli bir çocuk için bir şeyleri değiştiriyor mu? Hiç sanmıyorum,” demiştir. Sümeyra, “bence, eğer gerçek

⁵⁶ Morozov, Evgeny. (2011). *The net delusion: how not to liberate the world*. London: Allen Lane.

⁵⁷ Fuchs, Christian. (2014). *Social Media: a critical introduction*. Los Angeles: SAGE, s.188.

⁵⁸ Gladwell, Malcolm. 2010. *The tipping point: how little things can make a big difference*. New York: Paw Prints, s.45.

bir aktivist iseniz, bunu araç olarak kullanırsınız; aksi takdirde dijital aktivizmi yalnızca ‘bir iyi hissetme aracı’ olarak görüyorum” diye ilave etti.

Max Gladwell, “Devrim neden tweetlenmeyecektir” adlı makalesinde, sosyal medya platformlarının zayıf bağlar etrafında inşa edildiğini detaylı olarak tartışmaktadır. Gerçek değişimin, fiziksel katılımı içeren yüksek risk aktivizmi ile geleceğini, fakat internet tarafından sağlanan aktivizm çeşidinin zayıf bağlara dayandığını, insanların rahat alanlarından katılımlarına bağlı olan düşük riskli bir aktivizm olduğunu iddia etmektedir.⁵⁹ Gladwell, Sosyolog Mark Granovetter’ın ifade ettiği noktaya işaret ederek: “Zayıf bağlarda güç vardır. İnternet, harikulade bir etki ile bu tür mesafeli bağlantıların gücünden istifade etmeyi sağlar. Fakat zayıf bağlar nadiren yüksek-risk aktivizmine yol açar,” demiştir.⁶⁰ Çevrimiçi aktivizmin güçlerinin altını çizerken, zayıf yanlarının da farkında olmak önemlidir. Çünkü dünyada son zamanlarda gerçekleşen hareketlerin birçoğu internetin gücüne atfedilmektedir; oysa birileri temeldeki fiziksel faktörleri ve hâlihazırdaki durumu da göz önüne almalıdır. Sosyal medya aktivizmi, zamanımızın bir gerçekliğidir. Fakat katılımcıların birçoğunun ileri sürdüğü gibi, ancak toplumda bir değişim yaratma aracı olarak kullanılabilirdi. İnternet her zaman gerçek hayat problemlerine yönelik cevapları barındıramayacaktır, internetin çağın en önemli manipülasyon aracı haline gelmiş olması her daim akılda tutulmalıdır.

Gladwell, “Sosyal iletişim ağlarının katılımın gerektirdiği motivasyon seviyesini azaltarak katılımı artırmada etkili olduğunu” ileri sürmüştür. Sosyal iletişim ağlarında aktif çevrimiçi vatandaş olmak, bir eylemde bulunmak veya katılım sağlamak gibi sahte hisler verir; böylece fiziksel aktivizm kampanyalarına katılım motivasyonu azalır. Kişi, doğru şekilde kullanabilmek için, dijital aktivizmin doğasının ve gücünün farkında olmalıdır. Sosyal medya, birbirini tanıyanlar arasında yeni bir iletişim yolu icat etmiştir. Tarih bölümü mezunu Esmâ, Facebook üzerinden

⁵⁹ Gladwell, Malcolm. 2010. Small Change: Why the Revolution will not be tweeted. *The New Yorker*, 4 Ekim. http://sites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic980025.files/Wk%2011_Nov%2011th/Gladwell_2010_Small_Change.pdf.

⁶⁰ A.g.e

iki iş arkadaşının etkileşim örneğini şu şekilde vermiştir: “Sosyal medyada insanların nasıl iletişim kurduklarını görmek çok ilginç. Birbirlerinin görüşlerine hakaret edebiliyorlar, sosyal medyada derin politik konulara dalabiliyorlar. Fakat gerçek dünyada, ofis ortamında birbirlerine sadece gülümsüyorlar.” Muhakkak ki gerçek hayat iletişiminin görgü kuralları daha incedir ve çevrimiçi iletişimden daha yüksek riskler içermektedir. Bu da kişiyi, çevrimiçi aktivizm kampanyalarının gerçekliğinin ve uygulanabilirliğinin, gerçek dünyadaki yüksek riskli kampanyaları ile el ele ilerlediğinde etkili olabileceğini düşünmeye yönlendirir.

Twitter, hiç tanımadığınız insanları takip etme (veya takip edilme) yoludur. Facebook, başka türlü iletişim halinde olamayacağınız insanlarla ilişkiye devam etme ve tanıdıklarınızı etkili bir şekilde idare etme aracıdır. Bundan dolayı Facebook'ta, gerçek dünyada sahip olamayacağınız binlerce “arkadaşımız” olabilir.”⁶¹

Dijital aktivizm bir nimettir. Fakat bu nimetin gerçekte ne olduğunu ve aktivizmin hedefleri için kapasitesini ve eksikliklerini kullanmak adına bu nimeti fark etmek önemlidir. Eski tarz aktivizmin tamamen yerine geçmeyecek olmakla beraber aktivizm genel olarak bu çağda dijital aktivizm araçları olmadan düşünülemez.

3.2.1 Siyasi Değişim aracı olarak sosyal medya kullanımı

Sosyal medya hayranları sosyal medyanın siyasi değişim gücünden bahsederken İran'da yaşanan aktivizm hareketlerini, bunun yanı sıra Mısır, Libya, Yemen ve Bahreyn gibi ülkelerde sosyal medya kullanımı ile yaygınlaşan olayları anlatmak istemektedirler. Fakat bu gibi ülkelerde siyasi hareketlenmelerin yaşanması sadece sosyal medya kullanımı ile gerçekleşmeyip belirli bir altyapının birikimi ve gerçek aktivistlerin gerçek hayatta gösterdikleri çabaların birikimiyle oluşmuştur. Sosyal medya, insanların meydanlarda organize olması, haberleşmesi ve önemli olayların hızlıca yayılması gibi fonksiyonlar sağlayarak baskıcı rejimlerin olduğu

⁶¹ A.g.e.

toplumlarda insanların muhalefet etmeleri için önemli bir işlev görmüştür. Bunun yanında sosyal medyadaki aktivizmleri nedeniyle baskıcı rejimler tarafından tutuklanan çok sayıda blogger ve aktivist de bulunmaktadır. Bu kişilerin salıverilmesi için yapılan kampanyalar da genel olarak baskıcı rejimlere bir etki oluşturamamaktadır.

İnternet aktivizmi hakkında pesimist fikirlere sahip olan Evgeny Morozov'a göre baskıcı rejimler dijital teknoloji ile birlikte yeni kontrol, denetleme, ve baskı altına alma metotları geliştirmişleridir. Bunun yanı sıra hackerlar veya terörist gruplar da internet sayesinde devlet üzerinde daha fazla etki oluşturmaya başlamışlardır. Devletlerin güvenlik sistemlerini bile alt edebilecek kapasitede bilgilerin bu ağlar sayesinde ele geçirilebilme olanağı Morozov'a göre düşünülmesi gereken hususlardandır.⁶² Bunun yanında kesin bir şekilde bilinmektedir ki devletin baskı alanı internet sayesinde daha da genişlemiştir. Buna karşın aktivistler de farklı yollarla çekilen setlerin üstesinden gelseler de tutuklanma veya sansüre uğrama gibi risklerle karşı karşıya bulunmaktadırlar.

Pesimistler, global ölçekte düşünüldüğünde internet erişiminin sanıldığı kadar özgürleştirici bir araç olmadığını savunmuşlardır. Bu görüşe göre dijital rüya, internet erişimi olanlarla olmayanlar arasında inanılmaz uçurumlar yaratmıştır.⁶³ İnternet ve dijital aktivizm eski nesiller için tasavvur edilmesi bile zor olan imkânlar sağlamakla birlikte, baskıcı toplumlarda yaşayanlar için sihirli bir dokunuşla özgürlük getirmemiştir. Batılıların bu konuda gerçek dışı bir şekilde umutlu olmaları ve demokrasi ve liberalizmin toplumlara bu şekilde girmesini beklemeleri ancak baskıcı toplumlardaki toplumsal, siyasal ve kültürel alt dokulardan ve belirsizliklerden bihaber olmalarından kaynaklı olabilir.⁶⁴ Morozov neden 'dijital şarkiyatçılık'tan bahsettiğini Hillary Clinton'ın çifte standartlı perspektifini gösteren örneğiyle açıklamaktadır. Hillary Clinton internetin gücünden ve görkeminden

⁶² A.g.e. 12

⁶³ Brants, Kees. (2005) "The Internet and the Public Sphere." *Political Communication*. 22 (2): 143. doi:10.1080/10584600590933133.

⁶⁴ Morozov, Evgeny, Siegel, Lee tarafından yazılmış bir makale içerisinde. (2011). "Twitter Can't Save You." *New York Times*.

http://www.nytimes.com/2011/02/06/books/review/Siegel-t.html?pagewanted=all&_r=0

bahsederken iletişim teknolojilerinin toplanmasının ve bunları dünyanın her bir yerindeki insanların demokrasi ve insan haklarını ilerletmek için kullanmasını övmüştü. 2005'te yaptığı başka bir konuşmada ise internetin bugünün ebeveynlerinin karşılaştığı en büyük tehdit olduğunu söylemiş ve interneti büyük bir tehlikenin enstrümanı olarak tanımlamıştır. Clinton manifestosuna göre internet demokrasinin olmadığını düşündükleri ülkelerde özgürleştirici bir araç, ABD gibi gelişmiş, demokratik ülkelerde potansiyel zararlar taşıyan bir araçtır.⁶⁵

Arap Baharı ve onu takip eden süreçte tüm dünya sosyal medya aktivizminin güçlü yönlerine tanık olmuş, çevrimiçi aktivizmin en canlı örnekleri bu dönemde tüm dünya tarafından gözlemlenmiştir. Bu dönemde yürütülen kampanyalar dünyaya farklı bir gerçekliği kurmanın, olan düzeni yıkmanın gerçek olabileceğini kanıtlamayı hedeflemişlerdir. Çevrimiçi aktivizm içeriği sürekli değişen bir sosyal pencereyi topluma açtı, bu içerik o kadar hızlı değişiyor ki her kısmını takip etmek, kontrol etmek ve incelemek neredeyse imkânsız hale gelmiştir. İnternetin hayatımıza adaptasyonu çok hızlı gerçekleşmiştir, bu aracı kullanmayı reddedenler ya bir zaman sonra teslim olup kullanmak zorunda kaldılar, ya da medeniyetin o penceresinde artık bir önem arz etmemeyi kabullenmiş oldular. İnternetle birlikte sınırları daha görünmez ve daha geniş olan bir özgürlük alanı ve isteyen herkesi içine alan bir kamusal alan oluşturulmuş oldu.

İnternetin dünyanın her yerinde aynı erişilebilirlikte olmaması, internetin kapsayıcılığının sınırlarını tartışılır bir konu haline getirse de internet, görüşlerini başka bir şekilde duyurama imkânı olmayan sıradan vatandaşa bir ortam sağlamış, herkese düşüncelerini açıklama fırsatını sunmuştur. Sosyal medyanın herkesi mikrofon uzatan bu yapısı dikkatleri üzerine çekmeyi sağlamış ve önemli bir başarı sağlayarak geleneksel medya yayın organlarının bu duruma -çevrimiçi sosyal medyanın gündemini yansıtmak- adapte olmasını zorunlu kılmıştır. Al Jazeera'nın "*Stream*"⁶⁶ (Akım) isimli programıyla CNN'in "*iReport*"⁶⁷ (Ben bildiriyorum)

⁶⁵ A.g.e.

⁶⁶ Al Jazeera'daki '*Stream*' programının yapımcılardan Ahmed Shihab El Din programın ana fikrinin dünyada hâlihazırda gerçekleşen sohbetleri, konuşmaları ve gündemi anlayan ancak geleneksel medya programlarına katılmaya fırsatı olmayan insanlara katılım fırsatı yaratmak olduğunu belirtmiştir.

isimli interaktif programlarıyla geleneksel medyanın bu alanın dışında kalmama çabası olarak incelenebilir. Bu programlarda sıradan insanlar tarafından üretilen, paylaşılan içerik tartışılmakta ve sunulmaktadır. Dijital aktivizm doğasından dolayı ele alınıp incelenmesi zor bir kavram olduğunu ispatlamıştır, ama şu da bir gerçektir ki çevrimiçi yenilikler insanların vizyonlarını ciddi bir biçimde değiştirmeye devam edecektir.

Okan Üniversitesi yüksek lisans öğrencisi Züleyha sosyal medyanın potansiyelinden bahsederken şunları söyledi: “Sosyal medya kendi bünyesinde sınırsız çeşitlilikler barındıran imkânlar sunuyor, fakat Müslümanların bu ortamın gerçek potansiyelini fark ettiklerini düşünmüyorum. Muhafazakârların sosyal medya aktivizminin, hackleme, spamleme⁶⁸ ve trollemeden⁶⁹ çok daha iyi şeyler olabileceğini düşünüyorum.” Züleyha ayrıca “İnternet aktivizminin iyi ve kötü yanları olabilir, mesela insanlar hiçbir bedel ödemedi sanal ortamda başkalarının kişisel haklarına girebilip, hakaretler edebiliyorlar veya başkalarının özgürlüklerini sınırlayıp kendi özgürlük alanlarını genişleterek sözde aktivist olabileceklerini düşünüyorlar,” dedi. İnternetin topluma ne gibi zararları olduğu sorulduğunda ise “Bence sosyal medya veya sosyal medya aktivizmi topluma zararlı bir bela değildir ancak tüm teknolojiler gibi hem zarar hem yarar için kullanılabilir. Biz insanların aktivizm adıyla kamu malına zarar verdiğini de gördük, eğer sosyal medyayı kullanarak zarar veriliyorsa bu kişiler sorumlu tutulmalıdır,” dedi.

Katılımcılara, sosyal medyanın toplum için tehdit unsurları taşıyıp taşımadığı sorulduğunda görüşülen kişilerin hepsi topluma ‘zararlı bir bela olduğunu’ düşünmediklerini, nasıl kullanıldığına bağlı olarak iyi ve kötü etkilerinin olabileceğini ifade etmişlerdir. Görüşülen kişilerden sadece dördü, kendilerini aktivist olarak tanımlayarak, sosyal medyayı gündemdeki konulardan haber almak

⁶⁷ CNN’in vatandaş gazeteciliği girişimi ile dünyanın her tarafından herkesin video, resim gibi içeriklerle gelişen haberlere katkıda bulunmasını sağlayan bir girişimdir.

⁶⁸ Spamleme, uygunsuz içerik şikâyet ederek, bir kimseyi sanal alanda taciz etmenin en etkili yollarından olmuştur.

⁶⁹ Trollemek, sosyal ortamlarda kullanıcıları tartışmaya çekmek, onları kışkırtmak ve muhabbete dâhil etmeye çalışmak anlamına geliyor. Troller, attıkları tweetlerle bir tartışma konusu oluştururken, tahrik edici cümlelerle insanları kavgaya düşürmeyi amaçlıyor.

için kullanmanın yanı sıra, kampanyalar başlatmak, protestolar ve oturma eylemleri organize etmek için kullandıklarını da söylediler. Görüşülen kişilerden sadece ikisi, Gezi parkı protestolarına gittiklerini belirtmiştir. Bu katılımcılardan biri aktivist olmadığını, sadece ne olduğunu görmek için Gezi'ye gittiğini söyledi, diğeri aktif olarak protestolara katıldığını ifade etti.

Bu katılımcıya Gezi parkı protestolarına neden katıldığı sorulduğunda, İstanbul Üniversitesi lisans öğrencisi olan Ayşenur görüşlerinin her konuda toplumda nasıl görüldüğüyle veya giyindiğiyle uyuşmuyor olabileceğini belirtti. Belirli hassasiyetlerinin olmasının farklı konularda genelden daha özgün düşünmesini engellemediğini belirterek “Ben özgür bir bireyim ve istersem LGBT’yi, istersem Mısır’da idam cezası alanları desteklerim,” dedi.⁷⁰ Mülakat yapılan kişilerin hepsi sosyal medyanın siyaset üzerinde çok derin etkileri olduğunu bunun en büyük göstergesinin ise politikacıların hemen hemen hepsinin Twitter’da olmasını ve sosyal medya aracılığıyla beyanatlarda bulunuyor olduğunu belirtmişlerdir.

Politikacılar ve sıradan vatandaşlar arasında aktif iletişim aracı olarak sosyal medyanın kullanılmasına Gezi protestoları sırasında defalarca tanık olunmuştur.⁷¹ İstanbul valisi Avni Mutlu Twitter hesabı aracılığıyla pek çok beyanatta bulunmuştur. Bunun yanında, sosyal medya ortamında giderek hissedilen kutuplaştırıcı tavırlar Türkiye’nin sivil siyasi deneyiminin yeterli bir biçimde zenginleşmesinin önüne geçtiği de tartışılabilir. Türkiye’nin bağımsız ve güçlü bir sivil toplum yapısına ve sivil toplum örgütlerinin geliştirilmesine ihtiyacı vardır, bu ihtiyacın en temel nedeni sivil toplum örgütlerinin kanun çıkarma konusunda etkisinin yok denecek seviyede olması bu yöndeki çabaların boşa gitmesine neden olmaktadır. Yıldız Teknik üniversitesi öğrencisi Zehra, “Arap Baharı sırasında gördük ki sosyal medya siyasal değişim aracı olarak kullanılabilir, ancak kullanılması gereken tek aracın o olduğunu düşünmüyorum,” dedi. Zehra Arap

⁷⁰ LGBT lezbiyen, gey, biseksüel ve transseksüel kelimelerinin kısaltması olarak kullanılmakta olup, bu kişilerin haklarını savunan örgütün kısaltılmış ismidir.

⁷¹ İstanbul Valisi Avni Mutlu @Valimutlu isimli Twitter hesabından sürekli eylemcilerle iletişime geçmeye çalıştı. Hatta bir seferinde Dolmabahçe’de bir kafede gençlerle buluşmayı organize ederek onları dinlemiştir.

Baharının başarısız gelişiminden bahsederek demokrasinin sosyal medya ile gelmesinin beklenemeyeceği gibi darbe aracı olarak da kullanılamayacağını belirterek sosyal medya aktivizminin olsa olsa çeşitli siyasi fikirleri tartışmayı ve geliştirmeyi sağlayan bir araç olabileceğini belirtti.

3.2.2 Manipülasyon aracı olarak sosyal medya

Herbert Schiller'a göre, bilgi akışı hiçbir şekilde bedava değildir. Ona göre bu durumun tam tersi mevcuttur:

“Bunun tamamen zıttı olarak bilgi ve mesajların akışı şu anda ve gelecekte en yüksek fiyatta sunulmaya devam edecektir. Bilgi akışı sadece tek yönden bedavadır, o da bilginin ücretsiz bir şekilde tüm alanlara akacağı ve bunu sağlayanların bilgiyi aktarma isteğinin devam edeceğidir.”⁷²

Schiller insanların, aldıkları bilgiyi seçme konusunda özgür olduklarına inandıklarını fakat aslında bunun tamamen bir yanılgı olduğunu tartışmıştır. Sosyal medyanın gelişimiyle beraber kişilerin ekranında görülen haberler ve bildirimler pek çok sosyal medya platformunda kişiselleştirilmiş ve kişinin daha önceki tercihleri doğrultusunda yönlendirilmiştir. Ancak bu her adımda sosyal medya manipülasyonuna maruz kalınmadığı anlamına gelmez. Tam tersine kişinin tercihleri göz önüne alınarak hep belirli şeylere maruz kaldığı ve manipülasyondan daha fazla etkileneceği tartışılabilir. Twitter ve Facebook'daki kişiselleştirilmiş bildirimler sosyal medya manipülasyonlarının önünü daha da açmıştır. Bakılan resimler, alınan haberlerdeki eksik bilgiler veya haberi sunma biçimleri insanların düşünme biçimini ve dünyayı algılama şeklini hiç şüphesiz manipüle etmektedir. Sosyal medyadaki kişiselleştirme belki de önyargıları ve kavramlarla ilgili yanılgıları daha da beslemektedir çünkü insanlar bilinçaltında benzer zihinlerle etkileşime başlarlar, farklı görüşlerin çeşitliliğine kendilerini kapatırlar. Schiller bu durumu şöyle ifade eder;

⁷² Schiller, Herbert. (2000). *Living in the number one country: reflections from a critic of American empire*. New York: Seven Stories Press. s.85

Örneğin bazıları interneti hala uluslararası kişisel ifade özgürlüğünü sağlayan demokratik bir yapı olarak görse de, (bunun) eninde sonunda kurumsal bir avantaja –reklam, pazarlama veya genel olarak kurumun büyümesi için- dönüşecek bir son teknoloji aracı olduğunu fark etmeleri daha gerçekçi olacaktır.⁷³

Bugün Türkiye’deki birçok medya kuruluşu kamuoyunda tanınan iş adamları tarafından yönetilmektedir ve bunların pek çoğunun hükümet ile farklı etkileşim düzeyleri vardır. Medyanın kazançlı ve güç mekanizmalarını kontrol eden bir sektör olmasının sebebinin kamuoyunu yönlendirebilme ve halkı kolaylıkla manipüle edebilme gücünden kaynaklandığı ifade edilegelmiştir. Türkiye 28 Şubat darbe sürecini tartışırken medyanın bu manipülatif gücü sık sık gündeme taşınmıştır. Medya manipülasyonu aracılığıyla, belirli çıkar grupları memnun edilebilir, tehdit edilebilir, geliştirilebilir veya itibardan düşürülebilir. Sosyal medya ise propaganda yayma ve toplumsal manipülasyon gerçekleştirmede geleneksel medyadan bile daha verimli bir alan olduğunu kanıtlamıştır. Sosyal medyadaki bireysellik faktörü, insanlara, belirli güç mekanizmalarının bilgiyi alma ve yayma sürecine dâhil olmadığı ve kendilerinin manipülasyondan etkilenmedikleri hissini vermektedir. Ancak yaşanan pek çok protesto sonrasında insanların birçoğunun bu manipülasyonlar sonucu meydanlara döküldüğü anlaşılmıştır.

Mülakat yapılan kişilerin hepsi, sosyal medyanın manipülatif doğasını kabul etmişler ve sosyal medyanın Türkiye’de kamuoyu yaratmak ve karmaşa yaratmak için kullanılan en etkin araç olduğuna inandıklarını belirtmişlerdir. İnternetin muhafazakâr kesim tarafından kullanımı hakkında fikirlerini ifade etmeleri istendiğinde, görüşülen kişilerden on yedisi muhafazakârların, sosyal medyayı karşıt görüşlü insanlar kadar etkili kullanmadıklarını söylemişlerdir. Görüşülen kişiler, sosyal medyanın genel profilinin, bünyesinde birçok çeşit insanı barındırmasına rağmen, genel halk profilinden farklı bir profil ve düşünceye sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Buna karşın görüşülen kişilerin yarısından fazlası, her şeye rağmen

⁷³A.g.e. s.94

sosyal medyanın bir nevi toplumsal gerçekliği yansıttığını ve sadece “yalanlar ve ajanlardan” ibaret olmadığını savunmuşlardır.

Katılımcıların üçte biri, ‘toplum mühendisliği’ kavramının kendisinin problemlili olduğundan dolayı sosyal medyanın bunu uygulamak için kullanılsa bile çok da etkili olmayacağını belirtmişlerdir. 29 yaşındaki Uluslararası ilişkiler yüksek lisans öğrencisi Selman, Türkiye’de sosyal medyanın insanların birbirlerine bir şeyler kanıtlamak için yorumlar yaparak agresifleştiği bir ortam olmaya başladığını, ileri bir demokrasi için elverişli bir zemin olma şansını giderek kaybettiğini söylemiştir. Selman, “Sosyal medya, kamuoyunu bölmek için kullanılmaktadır, herkes sosyal medyada bir diğerini “yabancılaştırmaya” çalışmaktadır,” dedi. Boğaziçi Üniversitesi okul öncesi eğitimi öğrencisi Melda sosyal medyanın önemli bir gücü elinde tuttuğunu fakat bu gücün nerelere yönlendirildiği hakkında endişeleri olduğunu belirtti. Melda, sosyal medya “özellikle farklı yönlere çekilmeye hazır olan insanları kolaylıkla manipüle etmektedir, fakat ben ileriye yönelik bir sosyal değişiklik yaratacağını düşünmüyorum, toplumları daha çoğulcu ve birleştirici bir şekilde ancak eğitimin şekillendirebileceğine inanıyorum,” dedi.

İnsanlar, sosyal medya sayesinde dünyaya bağlanmış, dünyadan haberdar, özgürleşmiş hissedebilirler ancak internette bilginin kaynaksız kullanımı ile ilgili ciddi problemler olduğu birçok insanın dikkatinden kaçan bir konudur. Pek çok kişi haber paylaşırken kaynağını kontrol etmeden, doğuracağı sonuçları umursamadan RT⁷⁴ butonuna basarak hiç farkında olmadan medya manipülasyonunun bir oyuncağı haline gelmektedirler. Siyasal Bilimler öğrencisi Ramazan, 2013 yılının Haziran ayında Gezi protestoları sırasında insanların Twitter üzerinden paylaştığı resimler ve simgeler hakkında konuştu ve olaylar esnasında düşünülmeden yayılmış herkesin dikkatini çeken bazı fotoğraflardan örnekler verdi. Ramazan sosyal medya manipülasyonu hakkında konuşurken, “Tüm bedeni saçma kurşunlarıyla kaplanmış bir adamın resmi vardı mesela ve herkes bu resmi gördükten sonra inanılmaz öfkelenmişti,” dedi. Ramazan bu ve benzeri grafiksel resimlerin herkes tarafından

⁷⁴ RT: Retweet, başka bir kullanıcı tarafından paylaşılan Tweet’dir, başka kullanıcı tarafından takipçilerine iletilir. Haberleri yaymak veya içeriği paylaşmak için kullanılır.

RT edildiğini, ancak sonraları bu resimlerin 2011 devrimi sırasında rejim tarafından vurulan Mısırlı protestoculara ait resimler olduğunun ortaya çıktığını ifade etti.

Sosyal medyanın insanları manipülasyon kabiliyeti Schiller’in da işaret ettiği üzere kurumsal markalar tarafından keşfedilmiş ve ustalıkla kullanılmaktadır. Tüm markaların sosyal medya iletişim sayfaları, sürekli güncelledikleri Instagram hesapları bulunmaktadır. Sosyal medyada kendi kendilerini ünlü etmiş sosyal medya fenomenlerini ise dolaylı reklamları için kullanılmakta, onlar üzerlerinden çeşitli fikirler ve ürünler tanıtılmaktadır. Bu tür bir reklamlama ve kurumsallaşmanın muhafazakâr marka tanıtımlarında da gözlemlenebileceği görülmüştür.

Buna örnek olarak Instagram *hijabistaları*⁷⁵ marka lansman partilerine sıklıkla davet edilir olmuş, bu kişiler için mağazaların içinde “tasarımcı” köşeleri ayrılarak sosyal medyanın cazibesi kullanılmıştır. Sosyal medyayla birlikte kendi kendine ün yapmış muhafazakâr moda tasarımcıları çevrimiçi mağazalarını açarak girişimcilik örnekleri sergilemişlerdir.⁷⁶ 24 yaşında Fatih Üniversitesi MBA öğrencisi Enes, sosyal medya manipülasyonunun insanların ideolojilerine şekil verici nitelikte olduğunu ancak bunun en çok amaçsızca ortalarda dolaşan insanlar üzerinde kendisini gösterdiğini belirtmiştir.

Bilgi Üniversitesi son sınıf öğrencisi Rumeysa, sosyal medyada özellikle son dönemde artan şekilde bir palavra furçasının var olduğunu ve herkesin bu konuda dikkatli davranması gerektiğini belirtmiştir. Rumeysa “ben kendimi bilinçli olarak düşünürdüm, ama bakıyorum ki son zamanlarda aynı tür yazılara, yorumlara, resimlere maruz kalmaktan dolayı çok da sorgulamadan gerçeğini araştırmadan bazı şeylere hemen inanır olmuşum,” demiştir. Rumeysa bilgiyi alırken topluma çöp öğütme makinası gibi muamele edildiğini belirtmiş, bu döngüde yer alıp almamaya

75 Hijabista, başörtülü modayı takip eden bayanların kendileri için oluşturduğu bir terimdir. İslam’ın örtünme kodlarına uymaya çalışan ama moda uygun giyinen Müslüman kadınlara veya kızlar için kullanılır. Daha fazla bilgi için bkz. Taylor, Jerome. (2010). “Beautiful and Islamic: the new look on the catwalk.” *The Independent*. July 02. <http://www.independent.co.uk/life-style/fashion/news/beautiful-uandu-islamic-the-new-look-on-the-catwalk-2016293.html>.

76 Bkz. Aker Designers Corner projesi ile Kuaybe Gider (2014) “Koleksiyon Lansmanı.” *Tesettür Giyim*. <http://www.tesetturgiyim.com/aker-designers-corner-projesi-ile-kuaybe-gider-2014-koleksiyon-lansmani.html>

karar verirken en azından alınan bilgiyi kontrol etmeden iletmeme konusunda dikkatli olunması gerektiğinin altını çizmiştir.

3.2.3 Yeni keşfedilen Kamusal Alan olarak Sosyal Medya

Mülakatlar sırasınca görüşen kişiler tarafından sık sık tartışılan ve detaylı bir biçimde değerlendirilen konulardan biri de sosyal medya ve kamusal alan ilişkisi olmuştur. Nitekim araştırmanın konusu da bu yönde olduğu için görüşülen kişilere konuyla bağlantılı daha açıklayıcı sorular eklenerek, kamusal alanın çeşitliği, kamusal alanın kapsamı ve tanımı gibi konularda sorular yöneltilmiştir. Mülakatların ‘söylenen terimi tanımla’ isimli kısmında kaydedilen tanımlamalarda bu konuda görüşülenlerin farklı fikirlere sahip olduğu sonucuna yöneltilmiştir ve konu ile ilgili kafa karışıklığı ile ilgili de fikir vermiştir. Marmara İlahiyat Fakültesi öğrencisi Erva, kamusal alan ile ilgili olarak, “Kamusal alanı tam olarak nasıl tanımlayacağımı bilmiyorum ama genel olarak ‘big brother’ın olduğu her yer kamusal alandır bence,” demiştir.⁷⁷ Big Brother ile neyi kastettiği sorulduğunda ise “Yani, Atatürk portresinin veya heykelinin olduğu her yeri kastediyorum,” diyerek cevap vermiştir. Kamusal alanın kapsamı hakkındaki genel fikrin ise devlet kuruluşları ve devlet ile ilgili alanları ile ilişkilendirildiği sonucuna varıldı.

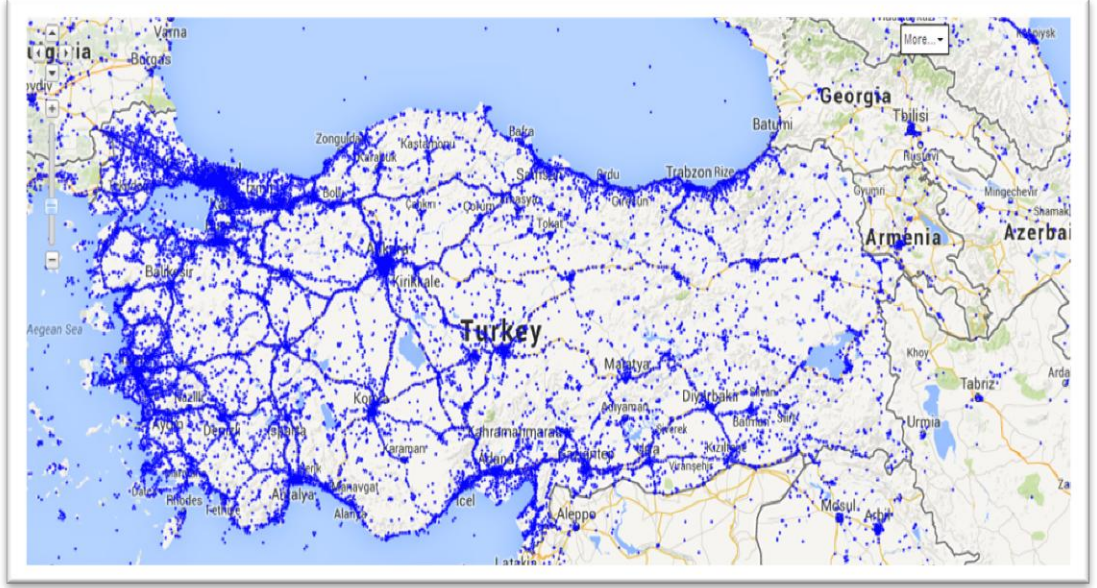
Her ne kadar mülakat yapılan kişilerin kamusal alan tanımları arasında farklar da olsa bazı özelliklerinin geçmiş paradigmaları yansıttıkları görülmüştür. Kamu yönetimi öğrencisi Ömer, parkların bile kamusal alan olarak düşünülmesi gerektiğini çünkü buralarda “toplum veya ulusal devlet tarafından dayatılan belirli bir davranış tipi” olduğunu ifade etmiştir. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisi Neslihan, kamusal alanın belirli sınırlandırmaları olmamakla birlikte seküler bir tarafı olduğunu düşündüğünü söylemiştir. Neslihan bu özelliğinin ise en çok devlet dairelerinde hissedildiğini eklemiştir. Sosyoloji öğrencisi Furkan ise, insanların toplandığı her yeri, yani halkın görünürlüğünün olduğu her yeri kamusal alan olarak düşündüğünü ifade etmiştir. Mülakat katılanlardan yirmi beş kişi, sosyal medyayı

⁷⁷ Oxford İngilizce Sözlüğü, ‘Big Brother’ terimini, insanların hayatlarını kontrol eden otoriteler veya kişiler olarak tanımlamıştır. Türkiye bağlamında da genellikle İngilizce olarak kullanılır ve sistemi ifade etmek için kullanılır.

kamusal alanın bir parçası olarak gördüklerini söylemişlerdir. Bunun nedeni olarak ise, halkın bu alanda görünürlüğünü, herkesin dâhil olabilmemesini, gerçeklik faktörünü ve sosyal medya üzerindeki sosyal gündemi işaret etmişlerdir.

Sanal ve gerçek dünya kamusal alanları arasındaki etkileşim, Türk kamusal alanındaki süregelen bazı konulara ışık tutmaktadır. Örneğin, sosyal medyada geniş biçimde tartışılan bazı konuların, gerçek hayattaki kamusal alanda herhangi bir karşılığı olmadığı görülmüştür. Sanal ve gerçek alanda konuların bu kadar farklılaşması ise Türkiye’de bu iki alanda etkili olarak yer alan insan profiline yakından incelenmesiyle değerlendirilebilir. Nitekim internet erişimi olup, sosyal medyayı etkin bir biçimde kullanan insanların genelinin şehir nüfusunda yoğunlaştığı gözlemlenebilir. Mülakatlara katılan öğrenciler sosyal medyanın kullanıcılarının bazı söylemlerin aksine Beyaz Türklerden ibaret olmadığını, her kesimden insanın sosyal medyada yer aldığını kaydetmişlerdir.⁷⁸ Bununla birlikte sosyal medyanın gündeminin ülkenin genelinin gündeminden farklı olduğunu da altını çizerek buna örnek olarak da 30 Mart seçimlerinin sonuçlarını göstermişler, gündemi Twitter’den takip eden pek çok kişiye sürpriz bir sonuç olduğunu kaydetmişlerdir. TweetMap adı verilen uygulama ile ekran resmi alınmış Türkiye’nin tweet haritası çıkarılmıştır. Massachusetts Teknoloji Üniversitesi’nden Todd Mostak ve Harvard Üniversitesi işbirliğiyle hazırlanmış harita, kullanıcılara Twitter’ın coğrafyalara göre kullanım yoğunluğunu gösteriyor. Bu sonuçlara göre de Twitter kullanımının büyük şehirlerde yoğunlaştığı görülebilir.

⁷⁸ Özgür Öğret’e göre Beyaz Türkler terimi zengin, eğitilmiş, Batılı şehirli bireyler olarak tanımlanmışken çok farklı yönlerde yorumlanmış, terimin gerçek anlamı bir anlamda gizemli bir hal almıştır. Öğret, Özgür. (2010) “White Turks, Black Turks and grey debate.” *Hurriyet Daily News*. <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=the-search-for-steps-of-wasps-around-anatolia-2010-11-22>

Resim 1: TweetMap uygulamasıyla Türkiye'nin Tweet haritası

Pek çok kişi sosyal medya aktivizminin, kamusal alanı zenginleştirebileceği ve kapsamını genişletebileceğini ummuştur. Bunun sebebi ise İnternetin siyasi potansiyelinin, kamusal alanın aslı konseptinde yer alan açıklık, şeffaflık ve halka açıklık gibi fikirlerle aynı tınılara sahip olmasından kaynaklanmıştır. Bu bakımdan internet ortamı demokratik arayışlara bir merhem olacak elektronik bir 'salon' görevi görebilirdi.⁷⁹ Bu yönüyle internet daha demokratik ve çoğulcu kamusal alanı bir adım öteye taşıyabilir ve bu alanda yeni imkânlar sağlayarak insanların duyulması ve müdahil olmasını mümkün kılabilirdi.

Kevin Brants, internetin daha kolay erişimi sağlamasıyla birlikte kamusal alana daha geniş bir katılım sağladığını savunur. Buna göre iyi işleyen bir kamusal alanın yapı taşı olan yapıcı bir diyalog ve tartışma ortamını kurar. Brant'e göre internet mantıklı değerlendirmeler yapan, aydınlatılmış bir toplum için mutlak şart olan sınırsız bir bilgi hazinesine ulaşımı ve eğitim potansiyeli sunar. Ancak çevrimiçi kamusal alanı sadece bu nitelikleriyle düşünmek Türkiye'deki çevrimiçi kamusal alana karşı naif ve aşırı iyimser bir yaklaşım sunacaktır. İnternetin kolay

⁷⁹ Mouffe, C. (1999) "Deliberative Democracy or Agonistic Pluralism?" *Social Research* 66 (3): 746-58.

erişilebilirlik özelliği kırsal kesimin zayıf altyapısıyla veya devlet kararıyla kolaylıkla sınırlandırılabilir. Diyalog ortamı kavga ortamına dönebilir, bilginin serbest akımı ve yayılması propaganda aracı olarak kullanılmasına sebebiyet verebilir. Türk sanal kamusal alan tecrübesi başlangıcından itibaren hem pozitif hem negatif özellikler sergilemiştir. Sabancı Üniversitesi öğrencisi Selman, Türkiye’de muhafazakârların bir takım kamusal alan sıkıntılılarının olduğunu bunun da genel olarak ulus devlet tecrübelerinin bir yansıması olduğundan bahsetmiştir. Selman, “Yani aslında hiç yok yere insanların kamusal alan korkuları olduğunu, gerildiklerini falan görüyoruz, çevrimiçi kamusal alanın insanların bu gibi sınırlamaların üstesinden gelmelerine yardım ettiğini düşünüyorum,” dedi. Sosyal medya bu bakımdan toplumdaki farklı kesimler arasındaki görünmeyen sınırları kaldırarak, herkesin çekincesi olmadan fikirlerini paylaşabileceği sosyal bir platform sağladı, tabi ki bununla birlikte farklı boyutlardaki nefret söylemi ve kutuplaşma eğilimleri de daha kolaylıkla gözlenmiş oldu.

Görüşülen öğrencilere, kamusal alanda kendilerini rahat hissedip hissetmedikleri sorulduğunda görüşülen kişilerden farklı cevaplar alındı. Cevaplar arasındaki en belirgin farkların sosyo-ekonomik sebeplerden değil yaş farkından kaynaklandığı gözlemlendi. Çünkü 25 yaş ve üstü öğrencilerin 28 Şubat dönemini ve başörtü gibi engellerle bizzat karşılaşmış olmaları daha genç öğrencilere nazaran daha farklı cevaplar vermelerine neden oldu. Katılımcıların bazıları kamusal alanda kendilerini rahat hissettiklerini ancak bazı yerlerde başkalarının onların varlıklarından rahatsız olduğunu hissedebildiklerini söylediler. Tıp öğrencisi Hacer bu konuyla ilgili değişimi bizzat yaşadığını anlattı ve “daha önceden rahat hissetmiyordum ama şimdi daha rahat hissediyorum,” dedi. Hacer üniversitede birinci sınıf öğrencisiyken, hocalarından birinin kendisine derste başörtüsüyle durduğu sürece derse devam etmeyeceğini söyleyerek kendisini rencide ettiğini ancak birkaç senelik bir süreçte yaşanan değişimde kamusal alanda çok daha rahat olduğunu, artık Dekanın odasında karşılıklı çay içerek sohbet edebilecek bir konuma geldiğini anlattı.

Öğrenciler oluşan sanal kamusal alan sayesinde kendilerini daha özgür bir biçimde ifade edebildikleri bir sahaya sahip olduklarını da belirtmişlerdir. Türkiye’de konuşma özgürlüğü halen problemlidir de olsa, medya tarafgirliği ve manipülasyonu ile sürekli karşı karşıya gelinse de, bu çalışma çerçevesinde konuşulan muhafazakâr öğrencilerin Türkiye’de kamusal alanın giderek değiştiği görüşünde hemfikir oldukları gözlemlenmiştir. Öğrenciler sosyal medyanın bu değişimde büyük etkisi olabileceğini ama farklı ülkelerde yaşanan değişimlerin de göstereceği üzere sosyal medya aktivizminin tek başına hiçbir şey değiştiremeyeceğinin ayrıca altını çizmişlerdir. Bilgi Üniversitesi ikinci sınıf öğrencisi Rahime, hiçbir zaman kendini kamusal alandaki görünüşünden veya davranışından dolayı yargılanıyormuş gibi hissetmediğini, başörtülü diğer kızlardan böyle hisseden kişiler varsa bunun kendi kişiliklerinden kaynaklanıyor olabileceğini söylemiştir. Boğaziçi Üniversitesi psikoloji bölümü öğrencisi Sare, muhafazakârların sosyal medyada neden diğerleri kadar etkin, üretken ve laf yapıcı olmadığını açıklarken aileden alınan terbiyeden bahsetti. Sare, “biz anne-babamız tarafından belirli bir edep anlayışıyla büyütüyoruz, bunun en büyük bölümü de aklına her geleni yüksek sesle söylememekle ilgili oluyor,” dedi. Sare bu fikrinin tabii ki herkesi bağlamadığını ama İslam ahlakıyla ahlaklanan kişilerin bir şey söylemeden önce tartıp biçmeleri, değerlendirmeleri, sonuçlarını düşünmeleri gerektiğini söylemiştir. Sare ayrıca Türkiye’de muhafazakârların belirli acı tecrübelerin derinlerde bir yerlerde hala etkili olduğundan ve bunun sonucu oluşan bazı komplekslerin hala hissedilebilir olabileceğinden de bahsetti.

Öğrencilere, kamusal alanda son zamanlardaki değişiklikler hakkında neler düşündükleri ve bunu devam eden bir süreç olarak görüp görmedikleri soruldu. Katılımcıların yarısı Türkiye’nin normalleşmesinin önünde pek çok problem olduğunu, insanların kafa yapılarının çok da değişmediğinin altını çizdiler. 23 yaşındaki Biyoloji bölümü öğrencisi Ayşe, “Normal, pek tabii hakkımız olan şeyleri yapabilmemizi bir başarı olarak görmek durumunda kalıyoruz bu toplumda hala,” dedi. Ayşe başörtüyle üniversiteye gidebilmenin en basit özgürlüklerden olduğunu, şu anda bunun sağlanıyor olmasının bir kazanım değil bir hakkın iadesi olduğunu

belirtti. Ayşe, “Sürekli en basit haklar için savaşmak durumunda kalan ikinci sınıf bir vatandaş gibi hissetmemeliyim artık,” dedi. Bilgi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler öğrencisi Saliha ise, kamusal alanın Türkiye’de her zaman kaygan bir zemin olduğunu çünkü demokrasi anlayışının yerleşmiş olmadığını düşündüğünü söyledi. Saliha, “Şahsen eğer CHP şu an iktidarda olsaydı bizim kesimin bugün ulaştığı özgürlüklerin hepsini kaldıracağını düşünüyorum,” dedi. Saliha Türkiye’de değişimlerin iktidarlara ve onların kafa yapılarına bağlı olduğunu bu yüzden kimsenin çok da rahat olmaması gerektiğini belirtti. Genel olarak muhafazakârların hükümetten dolayı artık çok müreffeh bir ortama kavuştukları tartışılırken, mülakat grubunda konuşulan kişilerde, bu değişimlerin idraki ile birlikte süregelen bir şüphe ve eleştiricilik olduğu gözlemlenmiştir. Toplumsal çoğulculuk ve demokrasiyle ilgili dile getirilen bu şüpheler sosyal medyada sürekli şahit olunabilen nefret söylemlerinin de bir parçası olarak gözlemlenebilir. Zeynep isimli bir katılımcı bu konuda bir tecrübesini aktarırken şöyle dedi: “Bir keresinde *Foursquare*’de⁸⁰ gördüğüm bir yorum beni derinden etkiledi, bir kız başörtülü kızlara atıfta bulunarak ‘hamamböcekleri burayı tikiş tikiş basmadan önce kaliteli bir yerdi,’ tarzında bir yorum bırakmış. Problemleri kendi özgürlüklerinin kısıtlanması değil bizimle aynı havayı soluyor olmak,” dedi. Zeynep kendisi gibi pek çok arkadaşının kimsenin ne yapıp ne giydiğiyle ilgilenmedikleri halde, “başkalarının sürekli yorum yaparak muhafazakâr veya başörtülü insanlarla aynı alanı paylaşmayı kendilerine yedirememeleri, kamusal alanın çoğulculuğuyla ilgili gidecek çok yolumuz olduğunu gösteriyor,” dedi.

3.3 Sosyal Medya Aktivizm Kampanyaları

Arap Baharıyla birlikte senelerdir ülkelerini baskıcı rejimlerle kontrol altında tutan Mısır lideri Hüsnü Mübarek ve Libya lideri Muammer Kaddafi gibi liderler devrildiğinde pek çok kişi bunun internetin inanılmaz gücü olarak nitelemişler ve bu

⁸⁰ Foursquare kullanıcıların bulunduğu konumu bildirmeye dayanan ve sosyal ağ üzerinden işleyen mobil bir uygulamadır. Bu uygulama ilgili insanlar mekânlar hakkındaki fikirlerini paylaşabilir ve farklı mekânlarda bulduklarını işaretleyebilirler.

durumu ‘halkın gücü’ ‘internetin gücü’, ‘Facebook devrimleri’ gibi ifadelerle açıklamışlardır. Nitekim büyük çoğunlukla tarih bu büyük kitlesel hareketlenmeleri Twitter ve Facebook hashtagleriyle hatırlayacaktır. İnternette meydana gelen aktivist hareketlerin popüler bir devrim hareketine dönüşerek dünyayı daha çok özgürleştireceği yoğun bir biçimde tartışılmıştır. Sosyal medyada gösterilen aktivizm sayesinde gerçek dünyada sosyal ve siyasal değişiklikler yapılabileceği umudu kitlesel hareketlenmelerin yaşanmasına neden oldu. Tecrübe edilen kitlesel hareketler Orta Doğu’da bir kartopu etkisi yaratarak büyüyerek ve genişleyerek ilerledi. Orta Doğu’da sosyal hareketlenmelerin başladığı 2011 yılından günümüze incelendiğinde, yaşanan bu kitlesel değişikliklerinin ilk sonuçlarının başarısız olduğu dikkati çekse de ilerleyen zamanlarda bu değişikliklerin daha kapsamlı etkileri olduğu görülecektir.

Sosyal medya aktivizmi küresel ölçekte sosyal ve siyasal protestolara ilginç bir boyut kazandırmıştır. Gelişen teknoloji ve internetin geniş alanda kullanımı aktivistler için deyim yerindeyse yeni bir savaş alanı oluşturmuştur. Sosyal medya aktivizminin devrimsel imkânlarından yararlanırken, imza kampanyaları, change.org gibi web siteleri de farklı perspektifler sağladı ve oluşturulan yeni ortamlar aracılığıyla aktivizm kampanyaları yürütüldü. Örneğin, change.org kendisini dünyanın neresinde olursa olsun herkese görmek istediği değişimi gerçekleştirebilmesi için olanak sağlayan, dünyanın en büyük imza kampanyası platformu olarak tanımlamaktadır.⁸¹ Bu şekilde change.org, kullanıcılarına istedikleri konuda kampanya başlatabileceği bir ortam sunmaktadır. Sosyal medya araçlarını kullanarak insanların başlattığı kampanyaları nasıl güçlendirebilecekleri konusunda da eğitimler vermektedirler. Bu bağlamda sosyal medya, belirli bir düzeyde de olsa insanlara kendilerini güçlendirmeleri ve toplumda gördükleri adaletsizlikler hakkında seslerini duyurmaları için bir ortam sağlar. İnternet ortamında gerçekleşen ilk aktivizm örnekleri incelediğinde insanlara toplu mail göndermenin bir yöntem olarak kullanıldığını görülecektir. Yani internet aracılığıyla kampanyalar yürütmek sadece Facebook, Twitter gibi platformların kullanılmasıyla keşfedilmiş bir olgu değildir.

⁸¹ Farr, Christina. (2013). “Change.org CEO shows how online petitions change the face of health care (Q&A).” *VentureBeat*. 17 Mayıs.

Sosyal medya aktivizminin diğere biçimleri de çeşitli konular hakkında farkındalık yaratmak için kullanılmaktadır. Günümüzde mevcut bulunan web ortamları sayesinde ise hashtag kampanyaları, bir konunun trend listeleri içinde üst sıralara taşınmasını, bu şekilde milyonlarca insanın konudan haberdar olmasını sağlamaktadır. Ayrıca, bu şekilde yürütölen kampanyalar devletin kontrolünün dışında gelişmesi nedeniyle insanlara daha özgür bir ortam sağlamaktadır.

Günümüzde internet hackerleri devlet kontrolünde olan websiteleri vb. araçların güvenlik sistemlerinde ciddi hasarlar oluşturmuş ve devletlerin internet tecrübesini sınırlayıcı kontrol mekanizmalarının üstesinden gelmek için yazılımlar üreterek⁸² bu özgürlüğün devamını sağlamışlardır. Sosyal medya artık tüm kuruluşların iletişim aracı olarak kullanılmaya başlandığından dolayı aktivizm konusunu değerlendirirken çevrimiçi ve çevrimdışı aktivizm arasındaki sınırlarda flulaşmıştır. Öyle ki gerçek hayat aktivizmini çevrimiçi aktivizm olmadan hayal etmek imkansız hale gelmiştir. Bu iki alan ayrılamaz şekilde birbirinin içine geçmiş durumdadır.⁸³ Van Laer ve Aelst, internet tarafından desteklenen gerçek hayat hareketleri ile internet üzerinden yürütölen sanal hareketler arasındaki ilişkiyi ve ayrılıkları anlatan dijital aktivizm repertuarı tipolojisini tanıtmışlardır.⁸⁴ Ayrıca eşikleri alçak ve yüksek olarak değışen klasik bir boyut tanıtarak internetin gerçek hayatta eylem niteliğı taşıyan aktivizm hareket grafiğini alçalttığını belirtmişlerdir.⁸⁵ Van Laer ve Aelst aşağıdaki grafikte, sosyal hareketler tarafından desteklenen ve internetin kullanıldığı farklı eylem tiplerinin boyutlarına farklı bir bakış açısı sunar.

⁸² Kahn Richard and Kellner Douglas. (2004). "New Media and Internet Activism: From the 'Batte of Seattle' to Blogging." *New Media & Society* 6 (87). doi:10.1177/1461444804039908.

⁸³ Bimber, Bruce. (2000) . "The study of information technology and civic engagement." *Political Communication* 17 (4): 329-333.

⁸⁴ Van Laer Jeroen and Van Aelst Peter. 2010. "Internet and social movement action repertoires: Opportunities and limitations." *Information, Communication & Society* 13 (8): 1146-71.

⁸⁵ Gurak L. J. and Logie J. (2003). "Internet protest, from text to web." *Cyberactivism. Online Activism in Theory and Practice* içinde, yazar M. McCaughey and M. D. Ayers, 25-46. New York, London: Routledge.

İnternet Destekli

İnternet temelli

Yüksek eşik

Daha saldırgan eylemler/mala zarar vermek 1 Oturma/işgal eylemleri Uluslararası gösteri/toplantı	Hacktivism 2 Kültür jamming Website Protestosu/Alternatif Medya
Hukuki protesto 3 Tüketici davranışı Para bağışlama	Email Bombardımanı/Sanal Oturma Eylemi 4 Online Dilekçeler

Alçak eşik

Resim 2: Yeni dijitalleştirilmiş aksiyon repertuarı tipolojisi ⁸⁶

Buna göre bir grubun tercih edeceği aktivizm kampanyası çeşidi, grubun ilkelerine ve başarmak istediği hedeflere göre değişim gösterir ve buna göre bir eylem planı içinde gerçekleşir. Bazı gruplar, yüksek medya görünürlüğü isteseler bile bu durumu sokaklara taşımak istemeyebilirler. Kampanya çeşitlerinin oluşmasındaki bir diğer etken güvenlidir. Örneğin, takdir edilecektir ki sokaklarda protestolara katılmak, Twitter eylemlerinde aktif rol almaktan daha yüksek riskler barındırmaktadır. Bu durumda az risk alan gruplar sokak eylemleri gibi daha yüksek risk taşıyan aktivizm hareketlerine katılmak istemeyeceklerdir. Bu ‘taktiksel mesele’

⁸⁶ Van Laer Jeroen and Van Aelst Peter. 2010. “Internet and social movement action repertoires: Opportunities and limitations.” *Information, Communication & Society* 13 (8): 1149

hem kimlik ve ideolojik kaygılar hem de masrafları bakımından toplumsal hareketler için kritik bir öneme sahiptir.⁸⁷ İnternet her ne kadar toplumsal hareketlere çok güçlü bir ivme kazandırmış, sosyal ve siyasal eylemlere katılmak ve desteklemek için yeni ve gelişmiş imkânlar tanımış olsa da yüz yüze iletişimin ve geleneksel aktivizmin yerini alamayacaktır. Kısıtlı imkânlarla sahip sivil gruplar, internetin akışkan ve hiyerarşik olmayan yapısı sayesinde kendi organizasyon ve ideolojik ihtiyaçlarına göre kendilerine destekçi bulabilme imkânına kavuşmuşlardır.⁸⁸ Mülakat yapılan kişiler de, sosyal medya aktivizm kampanyalarının sadece gerçek insanların organize ve katılımıyla gerçek hayatta bir değişiklik yapabileceğinin özellikle altını çizmişlerdir.

3.3.1 Türkiye'nin sosyal medya aktivizm deneyimi

Sosyal medya aktivizmi, gün geçtikçe Türkiye siyasetinde daha da tanımlayıcı bir güç haline gelmiştir.⁸⁹ İnternetin kullanımı, başta aktivizm olarak tanımlanan eylemler olmak üzere, toplumun ortak kimliğinin, kamusal alanın ve siyasi stratejinin doğasını değiştirmiştir.⁹⁰ Zamanla bu ağ, dünyanın farklı yerlerindeki insanları birbirine bağlamış ve yerel aktivist hareketlerin uluslararası düzlemde destek görmesine yardımcı olmuştur. Türkiye'de internet özgürlüğü konusunda hala sıkıntılar yaşansa da, dijital medyaya bağımlılık her geçen gün artmaya devam etmektedir. Dijital aktivizm kampanyaları milyonlarca insana ulaşmıştır. Aktivistler ve toplumsal hareketler, başta gençler olmak üzere sıradan vatandaşlara doğrudan ulaşma ve onları kendi hareketlerine katma imkânı bulmuşlardır.⁹¹ Türkiye'deki sosyal medya aktivizminin ne derece güçlü olduğu özellikle 2013 yazındaki Gezi Parkı protestoları ile daha da iyi anlaşılmıştır. Sosyal

⁸⁷ Jasper, J. M. (1997) *The Art of Moral Protest: Culture, Biography, and Creativity in Social Movements*, University of Chicago Press, Chicago, IL.

⁸⁸ Van Laer Jeroen and Van Aelst Peter. 2010. "Internet and social movement action repertoires: Opportunities and limitations." *Information, Communication & Society*. 13 (8): 1164

⁸⁹ Tunç, Aslı. (2012). "Against the Wind: Internet, Politics and Cyber Activism in Turkey." *Euxeinos* 5: 14-21.

http://www.gce.unisg.ch/~media/Internet/Content/Dateien/InstituteUndCenters/GCE/Euxeinos%20Folder/Tunc_Euxeinos%205_2012.ashx.

⁹⁰ McCaughey, Martha, and Michael D Ayers. 2003. *Cyberactivism*. New York: Routledge.

⁹¹ Dalton, R. J. (2008) . "Citizenship norms and the expansion of political participation." *Political Studies* 56 (1): 76-98.

medya aktivizmi, hükümeti protesto etmek amacıyla insanları meydanlarda bir araya getirmek için aktif bir biçimde kullanılmış, çevrimiçi ve çevrimdışı aktivizm araçları bu hareketin bünyesine dâhil edilmiştir. Gezi Parkı hareketi, Türkiye’deki sosyal medya aktivizminin en nitelikli ve adından en çok bahsettiren ürünü olarak incelenebilir.

Protestolar sırasında, sosyal medya siteleri, insanların Gezi protestolarını farklı yollardan desteklemeye çalıştığı bir meydan haline dönüşmüştür. Diğer yandan, bu çalışmaya katılan öğrencilerin pek çoğunun da bahsettiği gibi, Türk sosyal medya aktivizmi ile yaratılan bu atmosferin saldırgan yönleri de bulunmaktadır. Türkiye’de sosyal medya aktivizmi bireyler arasındaki etkileşimi ve iletişimi yönlendirmesinin yanı sıra muhalifler arasında büyük bir kutuplaşmaya neden olmuştur.

Türkiye’deki sosyal medya aktivizminin ortaya çıkardığı hareketlerin öncüsü olarak kabul edilen Gezi Parkı protestoları, Türk sosyal medya aktivizm tarihi için bir dönüm noktası olarak düşünülebilir. Farklı görüşlerdeki birçok kişi, Gezi deneyiminin, sosyal medyayı kullanarak insanların siyasal sahneyi değiştirme gücünü ortaya çıkardığını kabul etmişlerdir. Yapılan görüşmelerde katılımcılara yakın tarihte üzerlerinde en çok etki bırakan olaylar sorulduğunda katılımcılardan 16’sı Türkiye’deki Gezi Parkı protestolarından bahsetmiştir. Katılımcılar ayrıca Türk muhafazakârların sosyal medyada olması gerektiği kadar güçlü bir varlık göstermediklerini veya ‘muhafazakârların ‘dijital aktivizm’ gücünden daha fazla yararlanmaları gerektiğini ifade ettiler.

Ali Cem İlhan’a göre Türk dijital aktivizminin genel özellikleri, üç ana noktada özetlenebilir. Buna göre sahte hesaplar, sahte takipçiler ve şişirme haberler, Türk dijital aktivizm sahnesinin başlıca etkenleri haline gelmiştir. Türk sosyal medyasına “sahte” hesaplar tarafından yürütülen hashtag kampanyaları hâkim olduğu tartışılmaktadır. İlhan ayrıca Türk dijital aktivizm sahnesinde farklı fikirleri bastırabilmek için ‘siber kabadayılık’ itibar görmüş ve farklı insanlar tarafından

benimsendiğini savunmuştur. Dolayısıyla ‘siber zorbalık’ ve taciz de Türk çevrimiçi sosyal medya sahnesini olumsuz anlamda etkilemektedir.⁹²

Türk sosyal aktivizminin, amaca hizmet ettiği sürece, sahte haberleri ve manipülasyonu meşrulaştırdığından bahsedilmiştir. Her ne kadar sosyal medya, daha demokratik ve çoğulcu bir kamusal alan için ideal çözüm olarak görülse de, Türkiye’nin sosyal medya aktivizminin gücünü yeniden keşfetmesinin zaman alacağı tartışılmıştır. Sanal protestolar ve çevrimiçi aktivizm, gerçek dünya politikalarının yerine geçemeyecek olsak da, politikacıların, organizasyonların ve kuruluşların üzerinde baskı oluşturmaları açısından son derece önemli araçlar olmuşlardır.

Türkiye’de, Gezi protestosunun yanı sıra, toplumu bilinçlendirmek için başlatılan farklı konularla ilgili sosyal medya aktivizm kampanyaları da mevcuttur. Bu kampanyalara, 2013 yazında yaşanan Mısır darbesi sırasında tutuklanan, ülkenin ilk demokratik olarak seçilen başkanı Muhammed Mursi’yi desteklemek için gerçekleştirilen çevrimiçi dayanışma kampanya örnek olarak gösterilebilir. Yine de, bu kampanyanın destekçilerinin çoğunlukla muhafazakâr kesimden insanlar olduğuna dikkat çekilebilmektedir.⁹³ Bunun yanı sıra yaşanan afet ve depremlerde sosyal medyada sürdürülen kampanyalar sayesinde yardım kampanyaları başlatılmıştır.⁹⁴

Çeşitli firmaların sosyal sorumluluk projeleri, genç girişimciler tarafından geliştirilen paylaşım ve hediyeleşme projeleri de dâhil olmak üzere farklı sosyal medya kampanyaları da mevcuttur. Örnek olarak zumbara.com ve esyakutuphanesi.com gibi internet sitelerinde kişilerin ihtiyaç duyduğu ‘şeyleri’ paylaşmayı teşvik eden girişimlerdir. Bu siteler, sosyal medya aracılığıyla bireylere

⁹² İlhan, Ali Cem. (2013) “Türkiye’de Sosyal Medya ve Türk İşi Dijital Aktivizm.” Reporturk.com <http://kuzguncuk.blogspot.com.tr/2013/12/turkiyede-sosyal-medya-ve-turk-isi.html>

⁹³ Temelkuran, Ece. (2013) “Dört iyi ama beş olmaz.” **BirGün**. <http://www.ecetemelkuran.com/kategori/yazilar/45782/ece-temelkuranin-19-agustos-2013-tarihli-birgun-yazisi-dort-iyi-ama-bes-olmaz>.

⁹⁴ Sarı, Mustafa ve Tahsin Aksu. (2012) “Afetlerde Sosyal Medya ve Algı Yönetimi: Van Depremi Örneği.” **İdarecinin Sesi**. Temmuz-Ağustos, s. 41.

ulaşarak ihtiyaç anında birbirini tanımayan insanlar arasında yardımlaşmayı hedeflemektedir.

“2013 İstanbul UNDP Sosyal Fayda Zirvesi” sırasında, zumbara.com projesi öncüsü Ayşegül Güzel, paylaşım ekonomisi fikrini benimsediğini, kültürümüzde bulunan yardımlaşma, paylaşma gibi değerleri tekrar canlandırarak insanların değiş tokuş yaparak yeniyi tüketmelerinin önüne geçmeye çalıştığını böylelikle farklı bir ekonomi yaratmayı hedeflediklerinin de altını çizmiştir. Diğer platform konuşmacıları, çevrimiçi faaliyetlerin ve iletişim, sohbet ve paylaşım yoluyla yaşadığımız gezegeni değiştirmenin farklı yollarından bahsetmişlerdir. Bu konferansa katılan konuşmacılar aynı zamanda, Türkiye’deki sosyal medyadan yayılan “toplumsal iyiliğin” bir parçası olarak Gezi parkı eylemlerini övmüşlerdir. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye’deki sosyal medya aktivist çemberi arasında var olan farklılıkları gözlemek mümkündür.⁹⁵

Kezban Karagöz, “Yeni Medya Çağında Dönüşen Toplumsal Hareketler ve Dijital Aktivizm Hareketleri” adlı makalesinde Türkiye’deki farklı aktivist gruplar tarafından yürütülen üç başarılı dijital aktivizm kampanyalarını tartışmıştır.⁹⁶ Bunlardan bir tanesi, 2007 yılında elli kişi ile başlayan, sivil politikaya yapılan askeri müdahaleye karşı çıkan “geniş siviller” hareketidir. Bu hareket, bildirimleri, medyadaki varlıkları ve protestoları ile aktif ve görünür hale gelmişlerdir. Karagöz, Genç Sivillerin Abdullah Gül tarafından desteklenen sosyal medya kampanyalarını başarılı bir dijital aktivizm örneği olarak göstermiştir. Grup, Yassıada’yı “Demokrasi Adası” olarak yeniden isimlendirmek için bir Twitter kampanyası başlatmıştır. Bunun yanı sıra, çevrimiçi kampanyalarla yetinmeyip ada hakkında entelektüellerle konuşmuş ve medya ilgisi yaratmışlardır. Karagöz, dijital araçların kullanımı olmadan yeni aktivizm kampanyaları kurgulamanın zor olduğunu ifade etmiştir.

⁹⁵ Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Sosyal İyilik Zirvesi İstanbul’da bir günlük buluşma ile dünyanın zorluklarına karşın teknolojinin, yeniliklerin ve sosyal medyanın nasıl çözümler üretebileceği hakkında konuşuldu. Zirve, 2030’da istediğimiz yenilikçi sosyal iyilik projeleri ile zorluklarımızı çözebilmekteki bakış açımızı değiştirmek için dünyaya bir davet ile sona erdi. <http://www.tr.undp.org/content/turkey/en/home/new-horizons/social-good-summit/>

⁹⁶ Karagöz, Kezban. (2013). “Yeni Medya Çağında Dönüşen Toplumsal Hareketler ve Dijital Aktivizm Hareketleri.” *İletişim ve Diplomasi* 131-157. <http://www.iletisimvediplomasi.com/wp-content/uploads/2013/10/7-Kezban-Karag%C3%B6z.pdf>.

Karagöz'ün çalışmasında bahsettiği diğer iki kampanya ise, Green Peace Zara protestosu⁹⁷ ve Change.org⁹⁸ kampanyalarıdır. Green Peace, “detoks Zara” kampanyası ile Zara'nın ürünlerinde kimyasal kullanmasını durdurması için bir kampanya başlatmıştır. Protestocuların, hem meydanlarda hem de sosyal medyada yürüttükleri kampanyalar sayesinde sekiz günün ardından Zara kimyasalların kullanımını durduracağına söz vermiştir. Change.org ise her türde kampanyalar başlatarak insanların imzalarıyla katılımlarını sağlayan uluslararası bir web sitesidir. Sitenin en büyük işlevi, insanları, çevrimiçi ve çevrimdışı kampanyalarını nasıl tanıtacakları hakkında eğitmesidir. Aktivizm sahnesindeki değişiklikler, dijital aktivizmin nimetlerinden faydalanmadan başarılı bir kampanya yürütmenin artık mümkün olmadığını kanıtlamaktadır.

3.3.2 Örnek Vaka Çalışması: Gezi Parkı Eylemleri

Bu çalışma süresince, ‘sosyal medya aktivizm’ tartışması sıklıkla “Gezi parkı” protestolarıyla birlikte anılmıştır. Görüşülen kişiler, bir yönlendirme olmaksızın sosyal medya aktivizmini çoğunlukla Gezi Parkı protestoları ile ilişkilendirmiştir. 19 yaşındaki Büşra, Gezi protestoları süresince, sosyal medyanın gücünü daha iyi fark ettiğini ve kendisi gibi düşünen insanların sosyal medyada etkili olmadığını düşündüğünü söylemiştir. Ağırlıklı olarak sosyal medya üzerinden organize edilen ve desteklenen Gezi Parkı eylemleri, hükümetin karşısında yapıcı bir muhalefet partisinin yokluğunda siyasal temsil görevini üstlenme girişiminde bulunan yeni bir siyasal vatandaşlık tipidir. Ne var ki, sosyal medya aracılığıyla seferber olan dijital gruplar bir anda analog demode bir söylemin arasında kalarak sorunun ve tartışmanın doğasının evrilmesine sebep olmuştur.⁹⁹

Gezi parkı eylemleri, genel olarak Türkiye'deki laik ve Kemalist muhalif gruplar tarafından organize edilmiş olsa da muhafazakâr olarak tanımlanabilecek

⁹⁷ Greenpeace Akdeniz. (2012) “Başardık: Zara, zehirden arındırılmış moda çağrımızı duydu.” **Greenpeace.** 28 Kasım. <http://www.greenpeace.org/turkey/tr/news/basardik-zara-zehirden-arindirilmis-moda-cagrimizi-duydu-281112/>

⁹⁸ Change.org. “Hakkımızda.” <https://www.change.org/tr/hakk%C4%B1m%C4%B1zda>

⁹⁹ Kanat, Kılıç Buğra. (2013). “What will the Gezi Park Protests Change?” *Sabah Perspektif.* 29 Haziran. <http://setav.org/en/what-will-the-gezi-park-protests-change/opinion/6863>

birçok kişi de farklı nedenlerden dolayı eylemlere katılmıştır. Sosyal medya aktivizmi ise, hemen hemen her an olayların merkezinde olmuştur. Türk politikacılar, bu dönemde sosyal medya aracılığıyla bireylere ulaşmaya çalışmışlardır. Gezi parkı eylemleri süresince, olayları sosyal medyadan takip edenler Türkiye'nin bir iç savaş eşiğinde olduğuna düşünürken, interneti olmadan yaşayan kişilerin çoğunlukla “Gezi'nin büyük bir mesele olmadığı” görüşünde olduğu gözlenmiştir. Dolayısıyla, Gezi eylemleri sırasında, sosyal medyanın toplumun hangi kesimini temsil ettiği ve güvenilirliği konusunda kaygılar oluşmuştur.¹⁰⁰

Çevrimiçi ve çevrimdışı dünya arasındaki farklılık sosyal medyanın güvenilirliği üzerinde haklı şüpheler yaratmıştır. Sürekli olarak sosyal iletişim ağlarında vakit geçirmek, gerçek dünya ile bir çatışmaya neden olacağından karmaşa ve illüzyon yaratabilir. İnternet okuryazarlığı dünya genelinde gelişse de, sosyal medya çoğu zaman, sosyal medyayı kullanmayan yaşlı insanları veya bu kaynağa erişimi olmayan imtiyazsız halkı kapsamamıştır. Ancak bu, sosyal iletişim ağlarında olmayan insanların fikirlerine veya özgürlük haklarına itibar edilmediği anlamına gelmemelidir. Çevrimiçi aktivizm konusunda asıl mesele tartışmayı sanaldan gerçek hayata taşıyabilmektir. Gezi protestoları sırasında, internet aktivitesi benzer idealleri paylaşan bir grup insanı bir araya getirmede oldukça başarılı olmuş, dolayısıyla girişimlerini sokaklara taşıyabilecek çevrimiçi muhalif bir topluluğunun oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bunun yanı sıra, internet aktivizmi saldırgan, güvenilmez bir ortam yaratmış ve hükümeti yıkmak niyetiyle hazırlanmış asılsız haberlerle sık sık karşıya gelinmiştir. Gezi parkı eylemleri çevrimiçi aktivizmi için önemli ve tarihsel bir örnek oluşturdu ancak bu süreçte Türkiye'deki çevrimiçi tartışmaların negatif doğasını da ortaya çıkarmış oldu. Sosyal medyanın bu kadar önemli bir hale gelmesinin sebeplerinden birinin protestoların ilk zamanlarında, geleneksel medyanın olayları hiçbir şekilde yansıtmamasından kaynaklandığı da tartışılmıştır. Öyle ki Gezi parkı eylemleri ilk başladığı gün CNN Türk olaylarla ilgili hiçbir yayın

¹⁰⁰ Bkz. Erener, Serdar, röportaj yapan: Fatih Vural. (2013). “Gezi Türkiye'yi temsil etmiyor.” *İnsan Haber*. 24 Eylül. <http://insanhaber.com/guncel/serdar-ener-gezi-turkiyeyi-temsil-etmiyor-h22270.html>

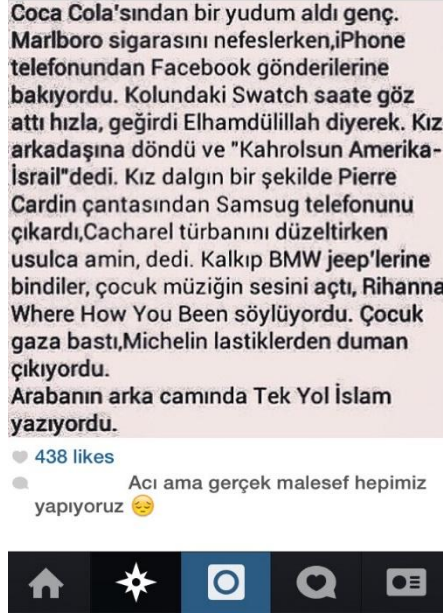
yapmamış ve penguen belgeseli yayınlamıştı. Nitekim bu durum Gezi parkı ile ilgili temel esprilerden biri haline gelmiştir. Medyanın bu büyüklükteki eylemleri görmezden gelip üstünü örtmesi alternatif yeni kanallara ihtiyaç olduğunu bir kez daha kanıtlamıştır.¹⁰¹

Twitter gibi sosyal medya platformları Gezi parkı protestolarında geleneksel medyanın görevini üstlenmiş ve bu rolünden dolayı yer yer takdir edilmiş, yer yer eleştirilmiştir. Coşkun Taştan, Türkiye'nin modernleşme süreci devam ettiği sürece, benzer gelişmelerin gelecekte de yaşanacağını savunmuştur. Özellikle, aktivizm çabalarını destekleyici teknolojik gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda, benzer protestoların daha sıklıkta gerçekleşeceği öngörülebilir.¹⁰²

¹⁰¹ Öktem, Kerem. (2013). "Why Turkey's mainstream media chose to show penguins rather than protests." *The Guardian*. 9 Haziran. <http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/jun/09/turkey-mainstream-media-penguins-protests>.

¹⁰² Taştan, Coşkun. (2013). "The Gezi Park Protests in Turkey: A Qualitative Field Research." *Insight Turkey* 15 (3): 27-38. https://www.academia.edu/4093679/The_Gezi_Park_Protests_A_Qualitative_Field_Research.

4. Muhafazakâr Çevrimiçi Tecrübesi

Resim 3: Sosyal Medya Paylaşım Örneği

Coca Cola'sından bir yudum aldı genç, Marlboro sigarasını nefeslerken, iPhone telefonundan Facebook gönderilerine bakıyordu. Kolundaki Swatch saate göz attı hızla, geçirdi Elhamdulillah diyerek kız arkadaşına döndü ve "Kahrolsun Amerika-İsrail" dedi. Kız dalgın bir şekilde Pierre Cardin çantasından Samsung telefonunu çıkardı, Cacharel türbanını düzeltirken usulca âmin, dedi. Kalkıp BMW jiplerine bindiler, çocuk müziğin sesini açtı, Rihanna "Where Have You Been" söylüyordu. Çocuk gaza bastı, Michelin lastiklerden duman çıkıyordu. Arabanın arka camında "Tek Yol İslam" yazıyordu.

Yukarıdaki sosyal medya paylaşımı muhafazakâr çevrelerde öz eleştiri olarak dolaşan popüler bir örnek olarak gözlemlenmiştir. Resmin altındaki yorum ise "maalesef bunu hepimiz yapıyoruz" diyerek muhafazakâr çevrenin genel çerçevesinde nasıl yaşadığı hakkında bir fikir sağlayabilmektedir.

Türk muhafazakârlar son on yılda yaşam tarzlarında yaşadıkları sosyo-ekonomik tırmanış yüzünden çok büyük bir değişime uğramışlar ve bunu en yakından yansıtan kanal kendi kişisel sosyal medya hesapları olmuştur. Bu bölüm, muhafazakârların sosyal medyadan nasıl faydalandıklarını ve bu alandaki

aktivitelerinin toplumsal bir değişime dönüşüp dönüşmeyeceğini keşfedecektir. Bunun takibinde ileride ne tür değişiklikler yaşanabileceğini kısaca tartışacaktır.

Mülakat yapılan tüm katılımcılar, her gün düzenli olarak kullandıkları kişisel sosyal medya hesaplarının olduğunu belirtmişlerdir. Yapılan tüm mülakatlar sonucunda en popüler olarak kullanılan sosyal medya platformlarının Facebook, Twitter, Youtube ve Instagram olduğu görülmüştür. Mülakatlar sırasında görüşülenler arasında akıllı telefonu olan kişiler, Whatsapp uygulamasının grup konuşmaları nedeniyle gün içerisinde zamanlarının büyük bir bölümünü aldığını açıklamışlardır. Whatsapp grup uygulamasıyla birlikte birçok insanın burayı haberleri yayma ve farkındalık yaratma amacıyla kullandığını belirtmişlerdir. Çalışmaya katılan kişilerden ikisi hariç diğer tüm katılımcılar akıllı telefonları olduğunu ifade etmişlerdir. Görüşülen kişilere sosyal medyada muhafazakâr çevrenin sosyal medya paylaşımlarının ne zaman en yüksek seviyede olduğunu gözlemledikleri sorulduğunda; yirmi üç kişi Türkiye’deki 30 Mart yerel seçimlerinin muhafazakâr dijital aktivizm için katılımın en yüksek olduğu zaman olduğunu gözlemlediklerini belirtmişlerdir. Katılımcılar, bunun yanı sıra muhafazakâr kesimin çevrimiçi aktivitesinin en yüksek seviyede olduğu diğer zamanların Filistin, Mısır ve Suriye gibi ülkelerdeki olayları desteklemek için olduğunu gözlemlediklerini ifade etmişlerdir. 25 yaşındaki gazetecilik öğrencisi Ayşenur, “Sosyal medya aktivizmi aracılığıyla bu ülkelere yardım toplamak, dua etmek ve maddi destek sağlamak için büyük bir çaba gösterildi ve bunun için ciddi kampanyalar yürütüldü” dedi. Görüşülen üniversite öğrencilerinden birçoğu, sosyal medyada “İslami” olduğuna inandıkları konuları tanıtmak amacı ile çevrimiçi büyük bir grubun varlığını hissettiklerini ifade etmişlerdir. Mülakat yapılan öğrenciler, entelektüeller, ev hanımları, anneler, öğrenciler, moda takipçileri gibi farklı ilgi alanları bulunan pek çok kişinin muhafazakâr çerçeve altında çevrimiçi aktivitelerinin bulunduğunu belirtmiştir. 22 yaşındaki Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi mimarlık öğrencisi Hatice, “Türkiye’deki muhafazakâr aktivizmin sadece dünyanın başka yerlerindeki Müslüman kardeşlerimizi desteklemekle sınırlı olmasını ilginç buluyorum, ülkenin kendi problemleriyle yapıcı bir şekilde ilgilenen yerel muhafazakâr aktivizmi

görmüyorum,” dedi. Hatice, Türk muhafazakâr sosyal medya aktivistlerinin yerel konular hakkında konuşmaktan kaçınmalarının nedenlerinden birinin, kendilerine yakın hissettikleri hükümeti dolaylı yoldan da olsa rencide etmekten korkmaları olabileceğini ve bunun yerine, “telkinlerini veya öfkelerini dünyanın başka yerlerindeki diğer kişilere yönlendirmeyi seçtiklerini” belirtmiştir.

Muhafazakâr kesimin çevrimiçi varlığı, sanal dünyanın her alanında kendini hissettirmektedir. Moda blogları, yemek blogları, siyasal ve toplumsal blogların çok sayıda muhafazakâr yazarı mevcuttur ve bu blogların çok sayıda takipçisi bulunmaktadır. Muhafazakâr sosyal medya kullanıcıları ulaşılabilir olan her mecrada yer almaktadır. Lakin “aktivite” ve “aktivizm” arasında farkları gözlemlemek elzemdir, zira çevrimiçi aktif olduklarını belirten katılımcılardan birçoğunun bu aktifliği, pasif aktivizm ya da pasif eylemcilik olarak tanımlanabilmektedir. Ayşenur, “Muhafazakâr aktivizmin var olduğunu ve bunun bizim için tahvil edici bir özelliği olduğunu söyleyebilirim ancak şuanda bizim “klavye delikanlılığı” olarak adlandırdığımız durumu tecrübe etmekteyiz”¹⁰³ dedi. Diğer katılımcılar da, sosyal medyanın muhafazakârlar arasında oldukça popüler olduğunu ve sosyal medyayı herkesin bir dünya vatandaşı olarak kullandığının altını çizdiler. Katılımcılar muhafazakârların aktivizm şeklindeki aktivitelerinin ise daha çok “dönemsel aktivizm” olarak tasvir edilebileceğini, bu tür aktivizmin insanlar ancak belirli bir konu hakkında endişelendiklerinde gün yüzüne çıktığını, bu sebeple de muhafazakâr aktivizmin toplumda kalıcı bir dönüşüme sebep olamayacağını belirtmişlerdir. İlerleyen bölümlerde, muhafazakâr aktivite ve aktivizmin kamusal alanda birbiri ile nasıl kıyaslandığının ve birbirinden nasıl ayrıldığının yanı sıra, muhafazakâr aktivizmi Saraçhane protestoları örneği ile incelenecektir.

4.1 Muhafazakâr Çevrimiçi Aktivite

Günümüzde internet hayatın önemli bir parçası olmuş, insanların günlük sohbetlerini yürüttüğü, gündemle ilgili haberleri takip ettiği, alışveriş yaptığı ve

¹⁰³ Savaş, Artanç. (2013) “Klavye Delikanlılığı Mı, Devrimin Anahtarı Mı?” *Sabah*. 1 Haziran. <http://www.sabah.com.tr/Pazar/2013/01/06/klavye-delikanligi-mi-devrimin-anahtari-mi>.

kısacası yaşadığı yer halini almıştır. Popüler kültür sayesinde, insanlar aynı müzikleri dinleyip aynı şeyleri giyer, aynı restoranlara gider ve aynı standartta bir hayat tarzından zevk alır olmuşlardır. Modern teknolojinin gelişimiyle birlikte insanların mahremiyet anlayışı farklı boyutlara taşınmış, insanlar tanıdık olsun olmasın birbirinin en temel günlük aktivitelerinden dahi haberdar olmuşlardır. Bu durum kapitalizmin sunduğu tüm imkânlardan belirli bir derecede faydalanan, kapitalistleşmiş Türk muhafazakârları için de farklı olmamıştır. Muhafazakâr kesimin yükselen ekonomik statüsü, toplum içinde nasıl algılandıklarını ve onların toplumu nasıl algıladıkları üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Muhafazakârlar artık ekstra lüks mekânlardan, moda gösterilerine, film galalarından rock konserlerine, çeşitli çevrelerde boy gösterir olmuş, ülkenin üst elit ya da muhafazakâr olmayan gruplarıyla aynı çevrede yer almışlardır. Toplumdaki değişen bu statü farklılığı ve çok kültürlülük Türkiye'nin bundan bir on seneki durumundan çok farklı bir tablo yansıtmaktadır.

Görüşülen kişiler, daha önceki yıllarda başörtülü bireyler olarak Türkiye'nin halka açık yerlerinde yaygın bir biçimde ayrımcılığa, rahatsız edici bakışlara ve hatta bazı durumlarda sözlü tacize maruz kaldıklarını belirtmiş, ancak birkaç istisnai örnek dışında bu durumun artık değiştiğini ifade etmişlerdir. Katılımcılara göre toplumun bu kesimine farklı toplumsal alanlar arasındaki hareket özgürlüğü verme muhafazakâr olduğunu belirten bir hükümet yapısı ile sağlanmıştır. Onlara göre bugün gelinen yerde sosyal medya gibi araçların çok da etkisi olmamıştır. Buna göre, muhafazakâr kesim Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından bu yana ilk defa belli imkân ve fırsatlara kendi kimliklerinden taviz vermek zorunda bırakılmadan ulaşabilmişlerdir. Diğer yandan, muhafazakârların belirli bir bölümü Müslümanların bu denli kapitalist hedeflere kapılmış olmalarını “dünyevi” uğraşlar olarak eleştirmiş, çok daha iyi işler başarabilecekleri bu dönemde yüzeysel uğraşlarla vakit kaybettikleri argümanını ortaya koymuşlardır. Yusuf Kaplan, muhafazakârların kentleşmesinin sekülerleşmeyi tetiklediğini ve bunun sonucu olarak İslami duyarlılıklarını ve kaygılarını yitirmeye başladıklarını belirtmiştir. Kaplan, kapitalistleşmenin, sekülerleşmenin bir sonucu olduğunu ve bu durumda toplumun

dünyevileştiğini, dünyevileşen toplumun da hassasiyetlerini kaybederek yok olmaya yüz tuttuğunu ifade etmiştir.¹⁰⁴ Bu çalışmaya katılanlardan bazıları, bu tür kapitalist bir yaşam tarzının İslam'ın temel prensipleri ile çelişkili olduğunu ve bu durumun bir paradoks olduğunu ileri sürmüşlerdir ancak bu konu, daha derin bir araştırma gerektiren geniş bir tartışma konusudur.

Popüler sosyal medya sitelerinde gözlemlenen muhafazakâr aktivitenin pek çoğunun kapitalist yaşam biçiminin belirli özelliklerini taşıyan, İslami öğelerin ticarileştirilmesi olarak değerlendirildiği gözlemlenmiştir. Bu aktiviteler İslami hayatın metalaştırılmasına, İslami imgelerin bir sosyalleşme aracı olarak kullanılabilmesine sebebiyet vermiştir. Bunun yanı sıra muhafazakârların Türkiye'deki yüksek sosyete ile aynı ortamları paylaşmasının sadece Müslümanları değil Kemalist elitleri de rahatsız ettiği tartışılmıştır. Yine de, Türk muhafazakârların kapitalist yaşam biçimine uyum sağlaması, daha liberal ve çok kültürlü bir toplum yapısının başlangıcı noktası olarak değerlendirilebilir. İnsanlar toplumda farklı kategorilerde aynı anda yer alarak daha akışkan ve müsamahakâr sınırlar oluşturabilmektedir. Anthony Giddens, yaşam politikalarının önemini belirtirken kastedilenin özgürlük politikaları değil, öz benlik ve yaşam biçimlerinin politikaları olduğunu altını çizmiştir. Buna göre kolektif kimliğin çevrimiçi bir birlik beraber sağlayacağını ancak bunun kapitalist çıkarlar tarafından kontrol edilebildiğinde grup üyelerinin aslında olduklarından daha güçlü kolektif bir kimliğe sahip oldukları yanılığısına kapılmış olacaklarını belirtmiştir.¹⁰⁵ Bu çerçevede içinde değerlendirildiğinde sosyal medya kullanımının kamusal alanda muhafazakâr kimliğin daha da güçlenmesi için bir basamak olarak algılanabileceği, ancak bu kimliği daha güçlü kılabilmek için kapitalist edimlerin yeterli olamayacağı muhafazakâr çizgiye tutunmak isteyenlerin zihinlerinde yer bulabilmektedir.

Muhafazakârların çevrimiçi varlığı sanal ortamın her sahasında görülebilmektedir; yine de muhafazakârların, bazı alanlarda diğerler alanlara nazaran

¹⁰⁴ Kaplan, Yusuf. (2007). "Yusuf Kaplan ile... "Hayat Tarzı" Tartışmaları Üzerine..." *Altınoluk Dergisi* (258): 6. <http://dergi.altinoluk.com/index.php?sayfa=yillar&MakaleNo=d258s006m1>.

¹⁰⁵ Giddens, Anthony. (1991). *Modernity and self-identity: self and society in the late modern age*. Stanford, Calif: Stanford University Press.s.214

daha az aktif olduğu gözlenmektedir. Günümüz muhafazakâr kadınlarının, sosyal medya aracılığı ile moda endüstrisinde fazlasıyla aktif oldukları katılımcılar tarafından da dikkat çekilen mevzulardan biri olmuştur. Sosyal medya kullanan muhafazakar kadınlar arasında moda gösterilerine katılmak, muhafazakâr modayı ve yaşam biçimini tanıtmak yükselen bir trend olarak görülebilmektedir. Bu durum İslamcıların önemseydiği bazı temel değerlere ters düşmektedir. Nitekim bu alandaki gelişmelere bağlı olarak muhafazakâr kadınların modellik yapması hakkında ciddi bir şekilde eleştirel olan bir kesim de mevcuttur. Buradaki tartışma konusu bu durumun İslam'a göre doğruluk ya da yanlışlığı üzerinde tartışmak değil, daha ziyade toplumda yarattığı değişikliğe odaklanmaktır. 24 yaşındaki Sare, “Sosyal medya, bize yapabileceklerimizi ifade etmek, sergilemek ve kendi markalarımızı oluşturmak için bir alan verdi,” diye bu konudaki fikrini açıklamıştır. Kişinin kendini ve hayatını sosyal medya aracılığı ile tanıttasındaki genel eğilim, sadece muhafazakarlar arasında değil tüm sosyal medya kullanıcıları arasında büyük bir popülerite kazanmıştır. Sosyal medyada kişinin kendinden bir yıldız yaratmaya çalışma eğilimleri her kesimden bireylerde sosyal medya fenomeni olma hevesi ve yaratmıştır. Sosyal medya aracılığıyla kullanıcı; herkese ulaşabilir, masa başında küreselleşebilir, makam ve şöhret ayrımı olmaksızın dünyadaki Cumhurbaşkanlarına ileti gönderebilir hale gelmiştir.¹⁰⁶

Pek çok muhafazakâr kadın sosyal medyada kendi markasını oluşturmuş, ev hanımı olan muhafazakâr anneler bu mecralar aracılığı ile kendilerine bir iş dünyası oluşturabilecek hale gelmişlerdir. Sosyal medya yardımıyla muhafazakâr kadınların kendi yaşam tarzlarını tanıttmalarına fırsat verilmiştir. Oldukça yoğun bir trafiği olan yemek blogunun sahibi Cahide Jibek tüm tariflerinden önce hadisler, ayetler veya ibretlik hikâyeler yazarak okuyucularına kendi hayat felsefesinin kapılarını açmıştır. Farklı konularda da kaleme aldığı yazılarla dikkat çeken Jibek kendisini “Allah ve Resulu hatırlama ve hatırlatma gayreti içinde olan biri” olarak tanıtmıştır.¹⁰⁷ 25

¹⁰⁶ Özkır, Yusuf. (2014) “Geleneksel bir medya aygıtı olarak sosyal medya”. *Kamuda Sosyal Politika. Memur-Sen*. Nisan-Mayıs- Haziran. <http://www.memursen.org.tr/yayinlar/ksp27.pdf> s.41

<http://www.memursen.org.tr/yayinlar/ksp27.pdf> s.41

¹⁰⁷ Bkz. Jibek, Cahide. “Cahide Sultan.” <http://cahidejibek.com/about/>

yaşında olan Züleyha, daha çok evde vakit geçiren kadınların yeni teknolojiler sayesinde kolaylıkla kendileri ile benzer ilgi alanları olan insanlar ile tanışabildiklerini belirtmiştir. Züleyha görüşmenin devamında, muhafazakâr yemek bloggerlarının oluşturduğu bir gruptan bahsederken bu grubun tek kaygısının sadece ev partileri organize etmek olduğunu, bu organizasyonların da çok müsrif bir şekilde yapıldığını düşündüğünü ifade etmiştir. Züleyha'ya göre, birçok kişinin sosyal medyayı kullanmaktaki amacı kendilerine benzer özellikleri olan insanların bulunduğu bir topluluk oluşturmaktır. Görüşmeler sırasında pek çok kişi “insanlar sosyal medyayı farklı görüşlerdeki insanları veya farklı yaşam tarzlarını anlamak için kullanmaktan ziyade kendilerine benzer olan insanları bulmak ve onlarla kendi fikirlerini, hikâyelerini ve ortamları paylaşmak için kullanmaktadırlar,” demiştir.

Bu açıdan, görüşülen kişilerin pek çoğu, sosyal medyanın benzer insanların tanışmaları için bir ortam oluşturduğunu ve bunun da kendi çevrelerinde bir değişikliğe neden olduğunu ancak bu durumun daha geniş bir şekilde topluma nasıl yansıtılacağı henüz belirsiz olduğunu ifade ettiler. 20 yaşındaki Zehra'ya sosyal medyanın muhafazakâr kadınların hayatlarında daha geniş imkânlar sağlayıp sağlamayacağı sorulduğunda, “Durum mahalledeki kadınların bir araya gelmesinden ya da kadınların yaptıkları ‘günlerden’ farklı olmadığı için, toplumsal anlamda geniş bir değişiklik yapacağını düşünmüyorum,” demiştir. Sosyal medya aktivitesi, insanların çevrimiçi görünürlükleriyle kendilerine yakın buldukları bir kesimle iletişime geçmelerini ve bu yolla bir alt kültür yaratmalarını sağlamıştır ki bu da Türk kolektif kültürünün önemli bir parçası olarak değerlendirilebilir.

Muhafazakârlar daha önce bu kültürün sesleri olamamışlardır ancak oluşan bu yeni medya kanalıyla muhafazakâr kesimin yaşam biçimleri ve seçimleri ile ilgili artan bir görünürlük mevcut olmuştur. Bu görünürlüğün artmasının temel nedenlerinden birisi muhafazakâr kesimin bugün hemen her alanda artan varlığı ve üst sınıflara doğru olan yükselişidir. Bu duruma verilebilecek örneklerden biri artmakta olan sosyal medyada yer alan e-ticaret ve moda butikleriyle insanların kimlik reklamlarında bulunmaları olarak değerlendirilmektedir. Sosyal medyada çevrimiçi olarak kurulan bir hesap üzerinden resimler ve modeller paylaşarak satış ve

pazarlama yapan bu butikler oldukça popüler hale gelmiştir. Muhafazakâr kesimin sanal aktivitesi sosyo-ekonomik seviyesi yüksek olan muhafazakârların yaşam biçimi seçimlerine hizmet eder hale gelmiştir. Muhafazakârların daha önce sosyal, ekonomik ve siyasal tabakalaşma konusunda bir tecrübeleri yokken, günümüzde tek bir muhafazakâr kimlikten bahsetmek oldukça zorlaşmıştır. Sosyal medyanın Türkiye üzerindeki en önemli etkilerinden birinin, muhafazakârları kategorileştirmekteki rolü olduğu tartışılabilir.

4.2 Muhafazakâr Çevrimiçi Aktivizm

Martha McCaughey ve Michael D. Ayers'in siber aktivizm isimli çalışmasında insanların belirli şekillerdeki yaşam stillerinin kabul edilmesinin bir özgürlük biçimi olmadığını altı çizilmiştir. Yaşam biçimleri, hayat tarzları ticari eşyalar gibi paketlenip satılabilir, kullanıp tüketilebilir ancak bunlar özgürlük, demokrasi ve güçlenmiş olmayı temsil edemez.¹⁰⁸ Buna göre muhafazakâr yaşam biçiminin ticarileştirilmesi veya idealleştirilmesinin, kişilerin kamusal alanda daha da güçlendiği ya da çoğulcu bir topluma veya demokrasiye geçilmiş olduğu anlamına gelmeyeceği Türkiye gerçeğinde yerinde bir tartışma olarak değerlendirilebilir. Çevrimiçi aktivizm çabaları bu anlayıştan yola çıkarak göstermelik özgürlüklerin değil gerçek özgürlüklerin peşinde olmalı, bunun çabasını da kullandığı kampanyalar süresince gösterebilmelidir.

Muhafazakâr sosyal medya kampanyaları aracılığıyla bu tür girişimlerin nasıl geliştiği kısaca incelenirse Türkiye'deki muhafazakâr sosyal medya aktivizminin Müslüman ülkelerdeki siyasal olaylara odaklandığı ve mevcut muhafazakâr addedilen Ak Parti hükümetine karşı olan siyasal hareketleri eleştirme temeline oturtulduğu görüşülen kişiler tarafından işaret edilmiştir. Ancak bunun yanında son dönemde kategorileşen ve ayrışan muhafazakârlık yaklaşımlarının varlığı da göz önüne alınmalıdır. Ak Parti ve 'Hizmet' hareketi arasında gelişen keskin yol ayrımı bunun en bariz ve etkileyici örneklerinden olmuştur. Şehir Üniversitesi öğrencisi

¹⁰⁸ McCaughey Martha, and Michael D Ayers. (2003). *Cyberactivism*. New York: Routledge. s.11

Hasan, hükümetin dış politikasının, İslami davalar için sosyal farkındalık kampanyalarını desteklediğini, bu bağlamda önem taşıdığını belirtmiştir. Hasan ayrıca sosyal medyanın Türkiye siyasi arenasına faydalı olabilecek muhafazakâr aktivizm hareketlerine de ihtiyaç duyulduğunu, hükümeti eleştirmekten korkarak ya da sadece hükümeti desteklemek için söylem üretmek yerine ülke için gerçekten yapıcı faaliyetlerin desteklenmesi gerektiğini söylemiştir.

Türkiye’de muhafazakâr aktivizmin farklı türleri bulunmaktadır. Muhafazakâr siyasal aktivizm, belirli konulardaki farkındalık kampanyalarını desteklemektedir. Muhafazakâr aktivizminin en aktif olduğu alanlardan bir tanesi hayırseverlik çalışmalarıdır. Siyasal muhafazakâr aktivizme bir örnek olarak Ayasofya müzesinin cami olarak tekrar ibadete açılması için gösterilen çabalar, hayır işi kampanyalarına örnek olarak ise İHH’nın (İnsani Yardım Vakfı)¹⁰⁹ faaliyetleri verilebilir. İHH sosyal medya aktivizm kampanyaları yürütmüş ve bu yolla dünya genelinde hazırlanan projeler için bağışlar toplamıştır. 30 Mart Türkiye yerel seçimleri öncesi, 2013 yazında şekillenen Gezi Parkı Protestoları, Mısır askeri darbesi, Rabia katliamı ve Suriyeli sivillere karşı kimyasal silah kullanımı ile Türk muhafazakâr çevrimiçi aktivizminin, sosyal medyada artan görünürlüğü gözlemlenmiştir. Twitter’da hashtagler oluşturmak, bunları “trend listesine” taşımak ve düzenlenen etkinlikler için sosyal medyadan duyurular yapmak belirli düzeyde farkındalık oluşturabilmiştir. Katılımcılardan Enes, sosyal medya aktivizminin birkaç mülteciye fiziki yardım ulaştırılmasının dışında yapıcı bir katkısı olmadığını, Suriye’deki katliamı durdurmadığını ancak sınırlı bir düzeyde insanların dayanışma duygularını artırdığını söyledi. Muhafazakârlar, Mısır ve Suriye’de yaşanan hukuksuzluklara karşı gösteriler düzenlemiş, kamu farkındalıkları artmış ve bağış toplayarak yardım edici bir tutum göstermişlerdir. ‘Platform R4bia’ ve ‘Genç Hareket’ gibi aktivist gruplar bu tür eylemleri çevrimiçi ve çevrimdışı olarak desteklemek için kurulan gruplar arasındadır.¹¹⁰

¹⁰⁹ İHH İnsan Hakları ve Hürriyetlerini savunan Türk Sivil Toplum Örgütüdür, 100’den fazla ülkede faaliyettedir. Daha fazla bilgi için bkz. www.ihh.org.tr

¹¹⁰ Bu gruplar, Mısır’daki askeri devrim rejimine karşı farkındalığı artırmak için protestolar organize ederek, yürüyüşler düzenlemişlerdir. Bkz. <http://www.r4biaplatform.com/content/who-are-we>

Türkiye'deki muhafazakâr çevrimiçi aktivizmi gruplarının Gezi protestolarından beri göze çarpan bir biçimde çevrimiçi kimlik inşa etme girişiminde oldukları gözlemlenmiştir. Görüşülen kişilerden birçoğu internette aktivist olmadıklarını sadece süregelen etkinlikleri ve tartışmaları takip etmek amacıyla sosyal iletişim ağlarında yer aldıklarını söylemişlerdir. Buna binaen katılımcılardan pek çoğu belli idealler doğrultusunda çalışan aktivistleri takdirle karşıladıklarını fakat kendilerini aktivist olarak görmediklerini söylemişlerdir. Katılımcılara göre gelişen teknoloji ve iletişim sistemleri, çevrelerinde değişiklik yapmak isteyen genç aktivistler için yeni bir alan sağlamış oldu. Katılımcılar muhafazakâr çevrimiçi aktivizminin çoğunlukla muhalefet olarak var olduğunu ve bunun çok zayıf bir pozisyon olduğunu tartışmışlardır.

Muhafazakârların Suriye ve Mısır rejimlerine karşı gerçekleştirdiği protestolarının birçoğunun İstanbul'un muhafazakâr bir semti olarak bilinen Fatih'te meydana gelmesi ise protestocu kitleyi tanımlaması açısından önemlidir. Konuyla ilgili aktivistlerin çabalarıyla Whatsapp gruplarında toplu dua başlatılmış, Kuran hatimleri organize edilmiş, Suriye ve Mısır için teheccüd namazlarına kalkma çağrıları yapılmıştır. 20 yaşındaki Sevede, "Biliyorum Suriye ve Mısır için yaptığımız kampanyalar çok bir şeyi değiştirmede, ama insanların orada olan olayları umursamaları, bir duayla olsun yardımcı olmak istemeleri ve bunu internet aracılığıyla daha çok insana duyurmaları takdire şayan bir çabadır," demiştir.

Muhafazakârların sosyal medya aktivizmine verilen diğer bir örnek, bir grup öğrencinin Boğaziçi Üniversitesi kampüsünde bir ibadet alanı için girişim başlatma çalışması sırasında gözlemlendi. Öğrenciler, üniversite yönetimini kampüste bir ibadet alanı açılmasına izin vermeleri konusunda ikna etmeye çalıştı ve bu konu ana akım medyada bile tartışıldı. Öğrenciler, Twitter ve Facebook'da bu konuya trend listelerine taşısalar da girişimleri başarısızlıkla sonuçlandı. Katılımcılardan Erva, örneğini gözlemledikleri bu olayda, otoriteler tarafından desteklenmedikçe eylemlerin hiçbir yaptırım olmayacağına bizzat şahit olduklarını belirtti.

Gladwell internet aktivizmi kanalıyla toplanan grupların düşük-risk aktivistler¹¹¹ olarak tanımlanan, kolayca toparlanıp kolayca dağıtılabilen topluluklar olduğunu savunmuştur.¹¹² Gladwell'e göre bu tür grupların genellikle kısa dönemde elde edilmesi çok zor olan amaçları vardır. Dijital iletişim ağlarının en etkili olduğu zamanlar insanları fizikî olarak bir araya getirmeyi başardığı zamanlardır, ancak o zaman gerçek potansiyeline ulaşmış olabilirler. Araştırma boyunca, katılımcı cevapları, dijital aktivizmin internet çağı ile ortaya çıkan doğal bir gelişim olduğu ve sadece sosyal medya aktivizmini kullanarak problemlerin çözümünü beklemenin gerçekçi olmayacağını belirtmiştir. Bu çözümler ışığında incelendiğinde muhafazakâr bayanlar da problemlerini çözmede, kimliklerinin manifestosunu dillendirmede sosyal medya aktivizminin önemli rol oynayabileceği ancak buna büyük umutlar bağlamanın temelsiz olacağını dile getirmişlerdir. Buna göre, araştırmamızın işaret ettiği sonuçlardan bir tanesi, sosyal medya aktivizminin, kendi öz sansür mekanizmalarını kırmayı başarırlarsa, muhafazakâr bayanlar için bir fırsat olarak kendini ortaya koyacağıdır.

4.3 Örnek Vaka Çalışması: Saraçhane Protestoları

Muhafazakârların dijital aktivizmi, Türkiye'deki yeni gelişen İslami eğilimleri ve hayat tarzlarının yansımalarını incelemek için geniş bir çerçeve sağlamaktadır. Buna binaen Muhafazakârların sosyal medya aktivizminin yoğun olarak hissedilebildiği bir dönem olarak, Mısır'da gerçekleşen askeri darbeyle ilgili farkındalık yaratmak ve dünya kamuoyunda bir gündem oluşturmaya çalışan sosyal medya üzerinde Mısır askeri darbesine karşı yürütülen aktivizm süreci bir örnek teşkil etmesi bakımından kısaca incelenecektir. Mısır'ın demokratik yollarla seçilen ilk cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'nin Mısır ordusu tarafından görevden alınmasına karşı olarak Türk muhafazakâr sosyal medyasının girişimiyle protestolar

¹¹¹ Gladwell, Malcolm: "Small Change: Why the Revolution will not be tweeted." *The New Yorker*, 4 Ekim.http://sites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic980025.files/Wk%2011_Nov%2011th/Gladwell_2010_Small_Change.pdf.

¹¹² Karagöz, Kezban. 2013. "Yeni Medya Çağında Dönüşen Toplumsal Hareketler ve Dijital Aktivizm Hareketleri." *İletişim ve Diplomasi*. <http://www.iletisimvediplomasi.com/yeni-medya-caginda-donusen-toplumsal-hareketler-ve-dijital-aktivizm-hareketleri/> s.152

düzenlenmiş olması bu anlamda güçlü bir örnek teşkil etmektedir. Mısır ordusu 14 Ağustos 2013'te Mısır'ın Rabia ve Nahda meydanlarında binlerce göstericiyi öldürdüğünde Türk sosyal medya platformları, Mısır'da olanlara büyük öfke gösteren ve uluslararası kınama için çağrıda bulunan mesajlarıyla dolmuştur. Bu dönemde bu konuyla ilgili Türk sosyal medya aktivizmi o denli artmıştır ki rejim yanlısı Mısırlıların “Türkler Mısır'da olanları neden bu kadar çok umursuyor?” sorusuyla gündem oluşturmuştur. Mısır'daki olayların ardından Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan da, Mısır ordusunun siyasete müdahalesini kınadı.

Dayanışma kampanyasının en öne çıkan göstergelerinden birisi de dört parmak selamı ve bunun bir logo olarak kısa zamanda sosyal medyada kullanımının yayılmasıydı. Erdoğan'dan Türk milli takım kaptanına kadar, Türkler dört parmak selamı yaparak Mısır'ın devrik Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi taraftarlarıyla dayanışma göstermişlerdir.¹¹³ İstanbul merkezli insani yardım kuruluşu İHH, sarı ve siyah logolu dört-parmak selamının bulunduğu tişört ve rozetleri protestolar sırasında dağıtmış ve bu simge Türk sosyal medyasında da etkin bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır.¹¹⁴ Aslında, sembol bir zaman sonra sadece Mısır'ı değil İslami direnişi ve birlikteliği temsil etmeye başlamış ve tüm dünyada sosyal medya platformlarında profil resmi olarak kullanılmıştır.

Resim 3: Rabia logosu

113 Reuters. 2013. “Four-finger salutes as Turks back Egypt protesters.” *Reuters*. 19 Ağustos. <http://www.reuters.com/article/2013/08/19/us-egypt-turkey-idUSBRE97I0PI20130819>.

¹¹⁴ A.g.e.

Kahire'deki gösterilerin binlerce insan öldürülerek dağıtılmasına tepki olarak, Saraçhane meydanı Mısır'daki darbeye karşı bir protesto alanı olarak belirlenmiştir. Sosyal medya, protestoları organize etmek için etkin bir iletişim aracı olarak kullanılmıştır. Takip eden haftalarda yüzlerce kişi Saraçhane'de toplanarak bu alanda geceli gündüzlü protesto gösterileri düzenlemiştir. 'Platform R4abia', 'Kardeşlik Bedel İster' ve 'Genç Hareket' gibi gruplar bu gösterilerin organizatörleri arasında yer almıştır. Mısır ve dünya medyasında Mısır darbesine olan Türk tepkisi sıklıkla tartışılmış ve tepkinin boyutunun bu denli yüksek olması 'Yeni Osmanlıcılık' politikasının yan etkisi olarak açıklanmıştır.¹¹⁵ Ancak bu olayları yoğun bir şekilde kınayıp eylem yapan Türkler, motivasyonlarının tek kaynağının İslami kardeşlik ve insanlık duyguları olduğunu her fırsatta açıklamışlardır.

Arap Baharı ve bölgede yıllardır hüküm süren diktatörlerin devrilmesi Türkiye'de de sevinçle karşılanmıştı. Bu devrimleri takip eden seçimlerde İslami kimlikleriyle bilinen Müslüman Kardeşlerin başarısı; Türk destekçiler arasında bir dayanışma ruhu oluşturmuş ve İslami demokratik yapıların liderliğinde Türk modeli üzerine modern demokrasilerin inşası umudunu doğurmuştur. Sosyal medya iletileri incelendiğinde Müslüman Kardeşlerin Mısır'daki başarısızlığı, Türkiye'deki pek çok kişinin, bu umutların yok olduğunu düşünmesine neden oldu ve bunu Müslümanlara yapılan bir zulüm şeklinde değerlendirmelerine sebep oldu. Saraçhane protestolarına katılan Esra, protestolarına katılmasının sebebi olarak 'adaletsizliklere karşı sesini yükseltmesi gerektiğini hissettiğinden kaynaklandığını' belirtti. "Bunun Mısır'daki insanlar için bir şeyi değiştirmeyeceğinin farkındayım ama hiç sesimi yükseltmezsem, onlarca insanın o şekilde öldürülmesi hakkında 'hayır' bile dememiş olurum," dedi.

Görüşülen kişilerden bazıları, sosyal medya kampanyalarının, gösterilerin, Cuma Namazı sonrası mitinglerin, gerçekleşen olaylar üzerinde çok bir etkisi olmadığını fakat her hâlükârda insanların yapılan zulme dikkat çekmek için orada bulunmaları gerektiğini söylediler. Furkan, protestolara Mısır ve Suriye'deki

¹¹⁵ Sengupta, Anita. 2014. *Myth and rhetoric of the Turkish model: exploring developmental alternatives*. <http://dx.doi.org/10.1007/978-81-322-1765-7>.

ölümlere karşı sesini yükseltmek için katıldığını söyleyerek, “Batı medyası Mısır’da olanları görmezden gelirken yapmamız gereken tek şey budur,” dedi.

Platform R4abia, Saraçhane’deki Rabia protestoları sırasında kurulan bir organizasyon olarak bu alanda çalışmalarına devam edip hem fiili hem sosyal medya aktivizmini sürdürmektedir. Platformun kurucularından olan gazeteci Abdurrahman Dilipak, Rabia işaretinin sanal ortamda 300 milyon paylaşım aldığını ve bu gücü, insanları adaletsizliklere karşı barışçıl protestolar için harekete geçirmekte kullanmayı umut ettiklerini söyledi. Dilipak, “Barışın, adaletin, insan hakkına saygının, meşruiyetin hâkim olduğu yeni bir dünya mümkün. R4BIA, İslam dünyasının 'Yeni bir dünya için benim söyleyecek sözüm' var demesidir,” demiştir. Dilipak ayrıca Rabia Kuşağı’nın doğduğunu, platformun, bu kuşağın yetişmesine şahitlik edeceğini ve bu kuşağı bir araya getireceğini söylemiştir.¹¹⁶

Muhafazakâr sosyal medya aktivizmi ve sokak aktivizmi aracılığıyla, İslami söylemin, cihat söylemi yerine, demokratik, insanî ve barışçıl söylemlere odaklandığı gözlemlenebilmektedir. Muhafazakâr dijital aktivizmin de küresel sosyal medya aktivizmi ile paralel olduğu gözlemlenmektedir, nitekim gerçek hayattaki muhafazakâr aktivistler de hedeflerini çoğunlukla yardım toplama, ulaştırma, dua etme şeklinde gerçekleştirmektedir. Tabi ki bu çabaların genellikle yaptırımı olmaması, yöntem değiştirilmesi gerektiği konusunu da sık sık gündeme getirir olmuştur. Katılımcılardan biri belki de Müslümanların da yaptırımı olan bir şekilde konulara yaklaşmaları gerektiğini, barışçıl protestoların Müslümanlar için ölümden başka bir şey getirmediğini savunmuştur. Ancak genel olarak incelendiğinde mevcut olan ana akım İslami aktivizminin bugünün meseleleriyle uğraşmada daha barışçıl ve hümanistik bir yaklaşım benimsediği söylenebilir.

¹¹⁶ Anadolu Haber Ajansı. 2013.“Yeni bir dünya için çalışmaya başladı.” AA. <http://www.aa.com.tr/tr/turkiye/228573--yeni-bir-dunya-icin-calismaya-basladi>.

Sonuç

Türkiye’de, dijital aktivizmin gelişimi ile kamusal alanın daha katılımcı ve çoğulcu hale gelebileceği ve bu alanda yeni imkânlar oluşabileceği düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bu araştırma muhafazakâr sosyal medya aktivizmini ve Türkiye’deki olası neticelerini gözlemlemiştir. Türkiye’de sosyal medya seküler liberaller tarafından egemen olunan bir alan olarak tahayyül edilmektedir, bunun nedeni her kesimden kişiler ve fikirlerin sosyal medyada da var olmasına karşın, belli bir kesimin daha görünür ve etkin olmasıdır. Bununla birlikte muhafazakârlar da yakın zamanda oluşan bu ortamın yeniden şekillenmesinde önemli bir rol oynamışlar ve bu alanı fikirlerini ve kaygılarını seslendirmek için kullanmışlardır. Saha çalışması ve verilerin değerlendirilmesinin sonucunda katılımcıların internet aktivizmine tam bir inanç ya da memnuniyetsizlik ile yaklaştıklarını söylemenin mümkün olmadığı görülmüştür. Sosyal medyanın hayat tarzları üzerindeki etkisine değinilmiş ancak kamusal alandaki kazanımlar üzerinde çok sınırlı bir etkisi olduğu savunulmuştur.

Bu araştırma boyunca, İstanbul’da okuyan muhafazakâr kız üniversite öğrencilerinin sosyal medya aktivizmi, sosyal medyanın Türk kamusal alanına getirdiği değişiklikler ve imkânları görmek amacıyla incelenmiştir. Otuz muhafazakâr öğrenci ile yüz yüze görüşülmüş ve mülakatlardan elde edilen sonuçlar katılımcıların Türk kamusal alanındaki değişikliklerden memnun olduğunu göstermiştir. Çalışmanın ilk kısmında muhafazakâr kavramı ve katılımcıların neden muhafazakâr olarak değerlendirildiği tartışılmış, takip eden kısımlarda sosyal medya ve sosyal medya aktivizm konuları birebir incelenerek Türkiye örneklemini üzerinden değerlendirilmiştir. Katılımcılar sosyal medya aktivizminin muhafazakâr kesimin sorunlarına çözüm üretmeye katkıda bulunacağına inandıklarını fakat Türkiye’deki genel atmosferi değiştiremeyeceğini düşündüklerini belirtmişlerdir. Katılımcılar genel olarak sosyal medyanın hem olumlu hem de olumsuz etkilerine değinmiş, ancak sosyal medyanın daha çoğulcu bir kamusal alan oluşturmada başarısız olduğunu, aksine kutuplaşmaya yol açtığını savunmuşlardır.

Bu çalışma, demokratik katılıma veya kamusal alanda eşit temsile değil, daha ziyade Türkiye’deki sosyal medya aktivizm sahnesine ve bu alanı nasıl değiştirdiğine odaklanmıştır. Sosyal medya, günlük etkileşimleri ve politikaları yeniden

şekillendirmede etkili bir araç olduğunu kanıtlayarak, çeşitli toplumsal hareketlerde bizzat etkili olmuştur.¹¹⁷

Türkiye’de 2002’den itibaren, ekonomik, siyasal ve sosyal olarak büyük değişimler yaşanmış ve bu değişimler Türk kamusal alanının doğasına da yansımıştır. Kamusal alan tartışmalarının özünü oluşturan problemlerle ilgili çözüm süreçleri başlatılmıştır. Türk kamusal alanındaki bu değişiklikler, kamuoyunu şekillendirerek sosyal medyada süre gelen tartışmaları takip etmeyi mümkün kılmıştır.

Kamusal alanda her ne kadar ümit veren gelişmeler olmuşsa da, Türkiye’de kamusal alanın devlet merkezli doğası, bireylerin toplumsal problemleri tanımlamak amacı ile serbest biçimde bir araya geldikleri ve bu tartışma aracılığıyla siyasal aksiyonu etkiledikleri Habermas’ın kamusal alan tanımına doğru ilerlemesini engellemiştir. Habermas’a göre, siyasal katılım, ancak özgürce konuşma ve tartışma ortamıyla mümkün olabilir. Bu yaklaşıma göre kamusal alan vatandaşların ortak konuları tartıştığı, kurumsallaşmış bir şekilde toplumsal etkileşimi teşvik eden bir alandır.¹¹⁸ Türkiye’de ise kamusal alan devlet tekeli altında kalmış, sınırları devlet tarafından belirlenen ve korunan bir mecra olmuştur. Muhafazakârların kamusal alandaki belirli sınırları kaldırmak istemeleri, çoğulcu bir yapıyı savunmaları ise kamusal alanı Habermas’ın tanımına daha yakın bir biçimde tekrar şekillendirmiştir. Bununla birlikte sekülerlerin farklı oluşumlara karşı katı muhalefeti, İslamcılar için de kamusal alan tartışmasını başörtüsü özgürlüğüne indirgemıştır. Sonunda, her iki taraf da Türk toplumunda devlet merkezli kamusal alanın genel tanımlamasını güçlendirmişlerdir.¹¹⁹ Bu bağlamda, sosyal medya Türk kamusal alanını bir nebze olsun zenginleştirmiş, devlet tekeli altında kalmayan bir alan oluşturma konusunda

¹¹⁷ Tunç, Aslı (2012) “Against the Wind: Internet, Politics and Cyber Activism in Turkey.” *Euxeinos* 5: 14-21.

http://www.gce.unisg.ch/~media/internet/content/dateien/instituteundcenters/gce/euxeinos%20folder/tunc_euxeinos%205_2012.pdf

¹¹⁸ Fraser, Nancy. 1990. “Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy.” *Social Text* (Duke University Press): 56-80. <http://www.jstor.org/stable/466240>.

¹¹⁹ Hazama, Yasushi. 2010. “The Making of a State-Centered “Public Sphere” in Turkey: A discourse analysis.” *Institute of Developing Economies*. <http://www.ide.go.jp/English/Publish/Download/Dp/pdf/262.pdf>.

olumlu bir rol oynamıştır. İnsanlar, toplumsal ve siyasal konular hakkında birbirleri ile serbestçe etkileşim içerisine girebilmişlerdir, fakat bu tartışmaların karar verici mekanizmalar üzerinde yaptırım kuvveti olmamıştır.

Sosyal medyanın yeni araçları, sosyal aktivizmi yeniden icat etmiştir. Toplumda güçlü bir konumda bulunmayan ancak bir amacı, talebi olanların el ele vermesini, işbirliği yapmasını ve kaygılarını dillendirmelerini kolaylaştırmıştır.¹²⁰ Türkiye’de sosyal medya aktivizmi, toplumun değişen dinamiklerini açığa çıkarmıştır; aynı zamanda özellikle hali hazırda Türk hükümetinin artan otoriter eğilimleri olduğunu iddia edip buna karşı rahatsızlıklarını beyan eden gruplar için muhalif fikirlerini seslendirmeleri açısından bir araç sağlamıştır. Bunun yanında, bu araştırmanın katılımcıları tarafından, sosyal medyada muhafazakârların görüşlerinin zayıf bir şekilde temsil edildiği konusunda fikirler beyan edilmiştir. Bu katılımcılar aynı zamanda, Gezi parkı protestoları sonrası sosyal medya aktivizmine muhafazakâr katılımın yükseldiğini belirtmiştir.

Türk muhafazakâr sosyal medya aktivizmini, Gezi Parkı aktivizmi ile mukayese ederek değerlendirmek oldukça önemlidir çünkü kimlik politikaları ve çevrimiçi siyasal aktivizm söz konusu olduğunda Gezi Parkı protestoları etrafında oluşan sosyal medya aktivizm kampanyalarının denklemin diğer tarafını temsil ettiği öne sürülebilir. Bu çalışmaya katılan tüm muhafazakârlar öğrencilerin görüşmeler süresince sosyal medya aktivizmi söz konusu olduğunda Gezi Parkı protestolarını örnek verdikleri gözlemlenmiştir.

Muhafazakârların yeni sayılabilecek bu ortamdan nasıl faydalandıklarını görmek için sosyal medyanın aktivizm aracı olarak rolünü tartışmak önemlidir. Sosyal medya, çevrimiçi dayanışmadan daha fazlasını geliştirme potansiyeline sahip olduğunu kanıtlamıştır. Ancak sosyal medyanın tek başına toplumu değiştirmek potansiyeli olamayacağı, başarılı bir kampanyanın temel bir parçası olarak işlev göreceği savunulmuştur. Bununla birlikte sosyal medya aktivizminin Müslüman üniversiteli kız öğrencileri için yeni sosyal imkânlar sağlamakla kalmadığı, onlara

¹²⁰ Gladwell, Malcolm. 2010. “Small Change: Why the Revolution will not be tweeted.” *The New Yorker*, 4 Ekim. http://sites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic980025.files/Wk%2011_Nov%2011th/Gladwell_2010_Small_Change.pdf.

istedikleri konularda seslerini yükseltme olanağı vererek sınırları değişen kamusal alana daha çok dâhil ettiği iddia edilebilir. Bununla birlikte, belli gruplara bağlılıkla suçlamak ve kategorize ederek sınıflandırmak Türkiye’de sosyal medya ortamının belirgin tavrını yansıtmıştır. Katılımcılar sosyal medyanın olumsuz olarak belirttikleri tüm yönlerine rağmen çoğulcu ve katılımcı bir kamusal alanın gelişimine ve büyümesine katkı sağlayacağını belirtmişlerdir. Birçok katılımcı sosyal medyanın Türkiye kamusal alan tartışmasını grup bağlılıklarından çıkarmayı başarabildiğini savunmuşlardır.

Dijital aktivizm, Türkiye’de son zamanlarda oluşun fakat hızla gelişen ve analizi süreklilik gerektiren bir alandır. Bu alan hakkındaki kaynak sayısı sürekli artmakla birlikte var olan çalışmalar genellikle sınırlıdır. Bu çalışma süresince sosyal medyanın kullanımının hem olumlu hem de olumsuz yanlarının katılımcılar tarafından gözlemlendiğini görmek önemli olmuştur. Türkiye’de ve uluslararası arenada kamusal alanı, toplumsal sınırları ve medya algısını yeniden yapılandıran bir oluşum olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Türkiye’deki muhafazakâr kesimin sosyal medya aktivizminin yapı taşlarını inceleyen bu çalışma, muhafazakâr kadın perspektifinden olası sonuçlarını inceleme girişiminde bulunmuştur. Yapılan bu çalışmanın, gelecekteki detaylı çalışmalar için yararlı bir kaynak olarak kullanılması ümit edilmektedir.

Kaynakça

- Arslan, Abdurrahman **Modern Dünyada Müslümanlar.** İstanbul: İletişim Yayınları, 2000.
- Atlas, Meryem İlayda “Kim muhafazakar kim devrimci?” **Lacivert.** 29 Nisan 2014. <http://www.lacivertdergi.com/dosya/2014/04/29/kim-muhafazakar-kim-devrimci>.
- Beck, Ulrich **The Reinvention of Politics.** *Reflexive Modernization Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order* içinde, yazan A. Giddens and S. Lash U. Beck, 1-55. Cambridge: Polity Press, 1994.
- Bekiroğlu, Edip Asaf “Başörtüsü Reklâmları: Muhafazakâr Bir Dönüşümün Hikayesi.” **Birikim** 2008, s.227.
- Bimber, Bruce “The study of information technology and civic engagement.” **Political Communication,** 2000. 17 (4): 329-333.
- Brants, Kees “The Internet and the Public Sphere.” **Political Communication,** 2005. 22 (2): 143-46.
- Cammaerts, Bart “Activism and Media.” **Reclaiming the media: communication rights and democratic media roles** içinde, yazan Nico Carpentier, ss.217-224. Bristol: Intellect, : 2007.
- Change.org “Hakkımızda.”

<https://www.change.org/tr/hakk%C4%B1m%C4%B1zda>. Reached on May 14, 2014.

Dalton, R. J “Citizenship norms and the expansion of political participation.” **Political Studies**, 2008. 56 (1): 76-98.

Demircan, Ali Rıza Röportaj yapan: **Kadraç**. “Antikapitalist Müslümanlara Allah'tan hidayet diliyorum.” *A haber*. 2 May, 2014. <http://www.youtube.com/watch?v=nK8XyHNAyhE>.

Dewalt, Kathleen M. ve Billie R. **Participant observation: a guide for fieldworkers**. Walnut Creek, CA: AltaMira Press, 2002.

Duran, Burhanettin Röportaj yapan: Lacivert. “Artık Muhafazakar denince hangi kesimin muhafazakarı diye soruyorum.” **Lacivert**. 25 Nisan 2014. <http://www.lacivertdergi.com/dosya/2014/04/25/artik-muhafazakar-denince-hangi-kesimin-muhafazakar-diye-soruyorum>.

En Son Haber “Abdülkadir Selvi: Twitter ve Pensilvanya Partisi kaybetti.” **En Son Haber**. 30 Nisan 2014. <http://www.ensonhaber.com/abdulkadir-selvi-twittera-karsi-degilim-2014-03-30.html>.

Erener, Serdar Röportaj yapan: Fatih Vural. “Gezi Türkiye’yi temsil etmiyor.” **İnsan Haber**. 24 Eylül 2013.

<http://insanhaber.com/guncel/serdar-erener-gezi-turkiyeyi-temsil-etmiyor-h22270.html>

- Farr, Christina “Change.org CEO shows how online petitions change the face of health care (Q&A).” **VentureBeat**. 17 Mayıs 2013.
- Fraser, Nancy “Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy.” **Social Text** (Duke University Press), 1990: 56-80.
<http://www.jstor.org/stable/466240>.
- Fuchs, Christian **Social Media: a critical introduction**. Los Angeles: SAGE, 2014.
- Gamson, William A. ve Gadi Wolfsfeld “Movements and Media as Interacting Systems.” **Annals of the American Academy of Political and Social Movements**, 1993, s.528:114-27.
- Gezgin, Ulaş Başar “Social Media in Turkey: How Tweets Appeared on Printed Media in 2012.” *IPEDR*, 2013: 62 (2). doi:DOI: 10.7763/IPEDR. 2013. V62. 2.
- Giddens, Anthony **Modernity and self-identity: self and society in the late modern age**. Stanford, Calif: Stanford University Press, 1991.
- . **Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age**. Cambridge:

Polity Press, 2001.

Gitlin, Todd

The Whole World is Watching: Mass Media in the Making & Unmaking of the New Left. Berkeley/London: University of California Press, 1980.

Gladwell, Malcolm

“Small Change: Why the Revolution will not be tweeted.” **The New Yorker**, October 4 2010.

http://isites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic980025.files/Wk%2011_Nov%2011th/Gladwell_2010_Small_Change.pdf.

—. 2010.

The tipping point: how little things can make a big difference. New York: Paw Prints.

Gökarıksel, Banu ve Anna Secor

“New Transnational Geographies of Islamism, Capitalism and Subjectivity: The Veiling-Fashion Industry in Turkey.” **The Islamic Commentary**. 2009 ss. 6-18.
<http://islamiccommentary.org/2013/05/banu-gokariksiel-on-reorienting-the-veil/#sthash.36MicJml.dpuf>.

Göle, Nilüfer

“Snapshots of Islamic modernities.” **Daedalus**, 2000, 129 (1): 91-117.
<http://www.jstor.org/stable/20027616>.

—. 1996.

The Forbidden Modern: Civilization and Veiling. Ann Arbor: University of Michigan

Press.

Greenpeace Akdeniz

“Başardık: Zara, zehirden arındırılmış moda çağrımızı duydu.” **Greenpeace Akdeniz**. 28 Kasım 2012.
<http://www.greenpeace.org/turkey/tr/news/basardik-zara-zehirden-arindirilmis-moda-cagrimizi-duydu-281112/>

Gurak, L. J. ve J. Logie

“Internet protest, from text to web.” **Cyberactivism. Online Activism in Theory and Practice** içinde, yazan M. McCaughey and M. D. Ayers, ss. 25-46. New York, London: Routledge, 2003.

Hazama, Yasushi

“The Making of a State-Centered “Public Sphere” in Turkey: A discourse analysis.” **Institute of Developing Economies**, 2010.
<http://www.ide.go.jp/English/Publish/Download/Dp/pdf/262.pdf>.

İlhan, Ali Cem

“Türkiye'de Sosyal Medya ve Türk İşi Dijital Aktivizm.” **Reportturk.com**. Aralık, 2013.
<http://kuzguncuk.blogspot.com.tr/2013/12/turkiyede-sosyal-medya-ve-turk-isi.html>.

Insel, Ahmet

“The AKP and Normalizing Democracy in Turkey.” **South Atlantic Quarterly**, 2003, 102 (2/3): 293-808.

- Jasper, J. M **The Art of Moral Protest: Culture, Biography, and Creativity in Social Movements.** University of Chicago Press, Chicago, IL., 1997.
- Jeroen Van Laer ve Peter Van Aelst “Internet and social movement action repertoires: Opportunities and limitations.” **Information, Communication & Society**, 2010: 13 (8): 1146-1171.
- Joyce, Mary **Digital activism decoded: the new mechanics of change.** New York: International Debate Education Association, 2010.
- Kanat, Kılıç Buğra “What will the Gezi Park Protests Change?” **Sabah Perspektif.** 29 Haziran 2013. <http://setav.org/en/what-will-the-gezi-park-protests-change/opinion/6863>
- Kaplan, Yusuf. “Yusuf Kaplan ile... “Hayat Tarzı” Tartışmaları Üzerine...” **Altınoluk Dergisi**, 2007: 258: 6. <http://dergi.altinoluk.com/index.php?sayfa=yillar&MakaleNo=d258s006m1>
- Karagöz, Kezban. “Yeni Medya Çağında Dönüşen Toplumsal Hareketler ve Dijital Aktivizm Hareketleri.” **İletişim ve Diplomasi**, 2013, ss. 131-157. <http://www.iletisimvediplomasi.com/wp-content/uploads/2013/10/7-Kezban->

Karag%C3%B6z.pdf.

- Keller, Bill “Dealing with Assange and the WikiLeaks Secret.” **The New York Times**, 30 Ocak 2011. <http://www.nytimes.com/2011/01/30/magazine/30Wikileaks-t.html?pagewanted=all&r=0>.
- Kluge, Alexander “On Film and the Public Sphere.” **New German Critique**, 1982, 24 (25): 211-12.
- McCaughey Martha ve Michael D. Ayers **Cyberactivism Online Acitivism in Theory and Practice**. New York, London: Routledge, 2003.
- Morgan, David L. “Snowball sampling.” **The SAGE encyclopedia of qualitative research methods** içinde, yazan L. Given, 816-17. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 2008. doi:<http://dx.doi.org/10.4135/9781412963909.n42>.
- Morozov, Evgeny Röportaj yapan: **PBS**. Transkript. 9 Şubat 2011. “Revolution in Cairo.” <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/revolution-in-cairo/interviews/evgeny-morozov.html>.
- . **The net delusion: how not to liberate the world**. London: Allen Lane, 2011.
- Mouffe, Chantal “Deliberative Democracy or Agonistic

Pluralism?” **Social Research**, 1999, 66 (3): 746-58.

Öktem, Kerem

“Why Turkey's mainstream media chose to show penguins rather than protests.” **The Guardian**. 9 Haziran 2013. <http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/jun/09/turkey-mainstream-media-penguins-protests>

Özipek, Bekirberat.

“Muhafazakar Düşünce.” Muhafazakar, 2010. <http://www.muhamazakar.com/box.asp?do=shw&k=1>

Özkır, Yusuf

“Geleneksel bir medya aygıtı olarak sosyal medya”. **Kamuda Sosyal Politika**. Memur-Sen. Nisan-Mayıs- Haziran 2014. <http://www.memursen.org.tr/yayinlar/ksp27.pdf> s.41

Radikal

“Vali Mutlu: Saat 24:00'de Dolmabahçe'deyim, gelin yüzyüze görüşelim.” **Radikal**. 13 Haziran 2013.

http://www.radikal.com.tr/turkiye/vali_mutlu_canli_yayinda_cep_telefonu_numarasini_verdi-1137460.

Reuters

“Four-finger salutes as Turks back Egypt protesters.” *Reuters*. 19 Ağustos 2013. <http://www.reuters.com/article/2013/08/19/us-egypt-turkey-idUSBRE97I0PI20130819>.

- Richard Kahn ve Douglas Kellner Media and Internet Activism: From the 'Battle of Seattle' to Blogging." **New Media & Society**, 2004, 6 (87). doi:10.1177/1461444804039908
- Sengupta, Anita **Myth and rhetoric of the Turkish model: exploring developmental alternatives**. 2014. <http://dx.doi.org/10.1007/978-81-322-1765-7>
- Sari, Mustafa ve Tahsin Aksu "Afetlerde Sosyal Medya ve Algı Yönetimi: Van Depremi Örneği." **İdarecinin Sesi**. Temmuz-Ağustos 2012, (41).
- Savaş, Artanç "Klavye Delikanlılığı Mı, Devrimin Anahtarı Mı?" **Sabah**. 1 Haziran 2013. <http://www.sabah.com.tr/Pazar/2013/01/06/klavye-delikanlilik-mi-devrimin-anahtari-mi>.
- Schiller, Herbert **Living in the number one country: reflections from a critic of American empire**. New York: Seven Stories Press, 2000.
- Siegel, Lee "Twitter Can't Save You." **New York Times**, 2011. <http://www.nytimes.com/2011/02/06/books/review/Siegel-t.html?pagewanted=all&r=0>.
- Son Dakika Haber "Facebook'ta TC'li protesto." **Son Dakika**. 8 Nisan 2013. <http://www.son-dakika.org/gundem/facebook-tc-nedir-neden-isim-basina-tc-ekliyorlar.html>.
- Taştan, Coşkun "The Gezi Park Protests in Turkey:A

- Qualitative Field Research.” **Insight Turkey**, 2013, 15 (3): 27-38. https://www.academia.edu/4093679/The_Gezi_Park_Protests_A_Qualitative_Field_Research
- Tattersall, Nick “Turkey calls Syria security leak ‘villainous’, blocks YouTube.” **Reuters**. 27 Mart 2014. <http://www.reuters.com/article/2014/03/27/us-syria-crisis-turkey-idUSBREA2Q17420140327>.
- Taylor, Jerome “Beautiful and Islamic: the new look on the catwalk.” **The Independent**. 02 Temmuz 2010. <http://www.independent.co.uk/life-style/fashion/news/beautiful-uandu-islamic-the-new-look-on-the-catwalk-2016293.html>.
- Temelkuran, Ece “Dört iyi ama beş olmaz.” **BirGün**, 2013. <http://www.ecetemelkuran.com/kategori/yazilar/45782/ece-temelkuranin-19-agustos-2013-tarihli-birgun-yazisi-dort-iyi-ama-bes-olmaz>.
- Tesettür Giyim “Aker Designers Corner projesi ile Kuaybe Gider 2014 Koleksiyon Lansmanı.” **Tesettür Giyim**, 2014. <http://www.tesetturgiyim.com/aker-designers-corner-projesi-ile-kuaybe-gider-2014-koleksiyon-lansmani.html>.

- Türkiye İstatistik Kurumu “Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması.” *Haber Bülteni*. **TUIK**, 2013. <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13569>.
- Tunç, Aslı “Against the Wind: Internet, Politics and Cyber Activism in Turkey.” **Euxeinos**, 2012, 5: 14-21. http://www.gce.unisg.ch/~media/Internet/Content/Dateien/InstituteUndCenters/GCE/Euxeinos%20Folder/Tunc_Euxeinos%205_2012.ashx.
- Turam, Berna **Between Islam and the State: The Politics of Engagement**. Stanford, California: Stanford University Press, 2007.
- Tüysüz, Gül ve Ivan Watson. “Turkey blocks Youtube after Twitter crackdown.” **CNN**. 27 Mart 2014. <http://edition.cnn.com/2014/03/27/world/europe/turkey-youtube-blocked/>.
- Uçkan, Özgür. 2010. “Sokak + (Dijital) İletişim = Aktivizm.” *Politus*. <http://www.politus.org.tr/Detay2.aspx?id=105>.
- “What is a troll?” **Indiana University Information Technology Services**. 5 Mayıs 2008. <http://kb.iu.edu/data/afhc.html>.
- White, Jenny “The Islamist Paradox.” **Fragments of Culture: The Everyday of Modern Turkey** içinde, yazan Deniz Kandiyoti, ss.191-217. London: I.B. Tauris, 2002.

—.

Muslim Nationalism and the New Turks.
Princeton : Princeton University Press, 2013.

Yılmaz, Hakan

“Conservatism in Turkey.” **Turkish Policy Quarterly**, 2008 ss.57-63.

EK-1

Merhaba, Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi, Medeniyetler İttifakı Enstitüsü bölümü yüksek lisans öğrencisiyim. Tezim için İstanbul'da muhafazakâr üniversite öğrencileriyle mülakat yapmaktayım.

Aşağıdaki soruları cevaplamayı hedefliyoruz

- Sosyal medya sanal âlem dayanışmasından fazlasını sağlıyor mu, önünü açıyor mu?
- Muhafazakâr üniversite öğrencileri için yeni sosyal seçenekler sağlıyor mu?

Mülakat Soruları

Giriş

1. Kendinden bahsedebilir misin? (Kaç yaşındasın? Nerelisin? Sen ve ailen nerede yaşıyorsunuz? Hangi üniversiteye gidiyorsun? Bölüm, kaçınıcı sınıf?)
2. Bir gününü, haftanı anlatır mısın? (Sosyo-ekonomik sorular: Haftada kaç para harcıyorsun? Araban var mı? Yurt dışına çıktın mı? Eğitiminin masrafını kendin mi üstleniyorsun?)
3. Nasıl bir arkadaş çevresine sahipsin? Arkadaş seçerken belli bir kriterin var mıdır?
4. Kendini tanımlarken hangi terimi kullanmayı daha çok tercih edersin? (kimlik soruları) İslamcı, Muhafazakâr, Şuurlu Müslüman veya kendi seçimin olan başka bir terim. Neden seçtiğini açıklayabilir misin? Kendini tanımlamak için 3 kelime seçsen hangilerini seçersin? Kimliğini tanımlamak istesen hangi 3 kelimeyi seçersin? Hayattaki 5 amacın nedir? Kimliğinin ana öğeleri nelerdir?
5. Ailenden bahseder misin? Ailen sana evde dini bir atmosfer sağladı mı? Daha dindar olmaya seni ittiler mi? İslami olarak aktivist olmaya ittiler mi? Herhangi bir şekilde aktivizme teşvik ettiler mi?

Sosyal Çevre & Sosyal Medya & Gözlemler

6. Sosyal medya kullanımından bahseder misin? Sosyal medyayı hangi amaçlarla kullanıyorsun? Sence sosyal medya sosyal farkındalık yaratmak için kullanılıyor mu?
7. Telefonunda kullandığın en popüler uygulamalar neler? Arkadaşların neler kullanıyor? Günlük hayatta kullanmayı tercih ettiğin sosyal medya platformları hangileri?
8. Sosyal medya olaylarına, gündemine günlük sohbetlerinde çok değinir misin?
9. Takip ettiğin kanaat önderleri var mı? Veya sosyal medyada ün yapmış kişileri takip eder misin? Hangi kategorilerde insanları takip ediyorsun? Yorum yapıyorsun veya iletişime geçiyorsun?
10. Arkadaşlarının ve senin Takip ettiğin Tv programları, Showları hangileri, neler okursun izlersin?
11. Farklı gruplar arasında çevrimiçi sosyal dayanışma görüyor musun? Nasıl yorumluyorsun?
12. Sosyal medya kimliğinden bahseder misin biraz? Sosyal/politik olarak farkındalığı daha yüksek mi, düşük mü bir insan olarak gözüktüyorsun sanal âlemde? Gerçek hayatta sosyal medyada olduğundan çok farklı bir insan mısın sence?
13. Sosyal medyanın gücüne inanıyor musun? Sence ne gibi bir gücü barındırıyor bünyesinde? Sence sosyal medya toplumun gerçek yüzünü /duygularını yansıtıyor mu? Sence toplumun değiştirmek için bir araç olarak kullanılabilir mi?
14. Sence sosyal medyanın etkileri olumlu mu olumsuz mu? Sence topluma zararlı bir bela mı yoksa insanların kendilerini rahat hissettiği ve daha fazla özgürlüğü mümkün kılan bir alan mı? Sen nasıl tanımlarsın?
15. Sence Müslüman üniversiteli kızların hayatları üzerinde ne gibi bir etkisi oldu sosyal medyanın? Kendi günlük hayatında yansımaları görüyor musun?
16. Çocukluğunun Türkiye'si ile bugünün Türkiye'sini karşılaştırdığında ne gibi farklar görüyorsun? Bazı şeyleri farklı algılayabiliyor musun? Sence toplum

nasıl değişti? Kendi yakın çevrende gözlemediğin değişiklikler neler? Yakın veya geçmiş tarihte Türkiye’de olup seni en çok etkilemiş olaylar hangileri?

17. Türk toplumunu nasıl tanımlarsın? Türk devletini? Türk ordusunu? Türkiye’de cemaatleri? Bunların birbirleriyle olan ilişkileri hakkındaki görüşlerin nelerdir?

Aktivizm& Kamusal alan

18. Türkiye cumhuriyetindeki kamusal alan algından bahseder misin biraz?
19. Kamusal alanda kendini rahat hissediyor musun? Görünümünden, davranışından, hareketlerinden dolayı ayrımcılıkla karşılaştığını düşünüyor musun?
20. Sence sosyal medya kamusal alan mıdır?
21. Kamusal alandaki değişikler hakkındaki fikrin nedir?
22. Başörtüsü- Son dönemde olan değişikliklerle daha güçlü mü hissediyorsun ya da bunu devam eden bir mücadele olarak mı görüyorsun ..Sadece kamusal alanda başörtüsüne karşıt olan Kemalist ideoloji ile değil fakat İslamcı erkeklerle de bir mücadele var diyebilir miyiz?
23. Modern hayat tarzı Türk toplumunda İslam’ı nereye koyuyor? İslam modernite ile birlikte bir evrim mi geçiriyor?
24. Kamusal alanda kadının yeri hakkında ne düşünüyorsun? Peki dindar modern kadının kamusal alandaki yeri hakkında ne düşünüyorsun? Sence ikisi arasında bir fark var mı?
25. Sence kadınlar kendilerini güçlendirmek için ne yapmalılar? Kadınların parlamentoda bir sesi, gözle görülür bir varlığı var mı?
26. Aktivizm hakkındaki düşüncelerin neler? Peki, Türkiye’de aktivizm hakkında ne düşünüyorsun?
27. Türkiye’de bugünün aktivizmi ile 1980 öncesi aktivizmi nasıl karşılaştırırsın?
28. Ebeveynlerinin kuşağı ile kendi kuşağını karşılaştırdığında gördüğün farklılıklar neler?
29. İslami aktivizm diye bir şey var mı sence? Nasıl anlatırsın?
30. Kendini aktivist olarak görüyor musun? Neden?

31. Aktivistler hakkındaki düşüncelerin nelerdir? Sence toplumun aktivistler hakkındaki düşünceleri neler? Sence farklı şekillerde aktivist olunabilir mi?
32. Sence bugün toplumda dini semboller neden çok daha görünür oldu? Bunun bir çeşit İslami aktivizmin teşvik edilmesi olarak görebilir miyiz?
33. Online aktivite sence Türk toplumunu nereye götürecektir?

Kelime anlamlandırma (Aklına ilk gelen şeyleri söyleme)

Sekülerizm, laiklik, kamusal alan, Türklük, Milliyetçilik, Başörtü, İslamcılık, İslamcılar, Aktivizm, İslami Aktivizm, Sosyal Medya, Sosyal Değişim

EK-2

Gönüllü Katılım Formu

Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi yüksek lisans öğrencisi Afra Abdel Halim tarafından gerçekleştirilen araştırmaya katılmaya gönüllü oluyorum. Çalışmanın amacının muhafazakâr üniversite öğrencileri hakkında bilgi toplama amacıyla olduğu tarafıma bildirilmiştir. Bu araştırma kapsamında mülakat yapılan yaklaşık 30 gönüllü katılımcıdan biri olacağım.

1. Katılım gönüllüdür ve katılımdan dolayı herhangi bir ücret ödenmeyecektir. Herhangi bir yaptırıma uğramaksızın katılımı durdurabileceğim ve katılmaktan vazgeçersem kimseye bundan bahsedilmeyeceği tarafıma açıklanmıştır.

2. Katılımcıların çoğu soruları ilgi çekici bulabilir ancak herhangi bir nedenle mülakat esnasında kendimi sorulardan rahatsız hissedersen soruları cevaplamayabilir veya mülakatı sonlandırabilirim.

3. Mülakat yaklaşık 30-45 dakika sürecektir. Mülakat sırasında yazılı notlar ve ses kaydı alınacaktır. Ses kaydını reddetme halinde mülakat devam ettirilmeyecektir. Mülakat yüzyüze yapılmıyorsa yazılı forum olarak doldurulup Afra Abdel Halim'e teslim edilecektir.

4. Araştırmacı hiçbir şekilde gerçek ismimi kullanmayacak ve kimliğimi paylaşmayacaktır. İsmim yerine farklı bir isim kullanılacak, alınan ses kayıtları standart bir şekilde saklanacaktır.

5. Mülakat Afra Abdel Halim ile gerçekleştirilecek, ham notlara veya transkriptlere başka kimse tarafından erişim sağlanamayacaktır. Kişisel yorumlarım farklı bir kurum tarafımdan daha sonra aleyhime kullanılmayacaktır.

6. Yukarıda yazılı olan notları, açıklamaları okudum ve anladım. Tüm sorularım cevaplandı ve gerekli açıklamalar yapıldı. Araştırmaya katılmaya ve cevaplarımın bu araştırmada kullanılmasına gönüllü olarak izin veriyorum.

8. Gönüllü katılım formunun bir kopyası tarafıma verilmiştir.

İmza

Tarih

İsim

Araştırmacı İmza:

Daha fazla bilgi için,

Afra Abdel Halim ile iletişime geçebilirsiniz

0090 5555186446

afra.abdelhalim@gmail.com